

# Om Askø i svundne tider

ved Niels Stenfeldt – 1931

Kirken.....	4
Matrikler og Marknavne.....	14
Marknavne.....	14
Askø's mærkeligste Præst.....	30

Forfatteren af denne Bog syslede for nogle Aar siden med en Beskrivelse af Tybjerg Herred, hvori Næstved By ligger. En Kapellan dér blev for sine Synders skyld i 1740 forvist som Sognepræst til Askø, og for at følge hans videre Skæbne maatte han granske, hvad der foreligger om Øens Historie i det Tidsrum. Men senere har den lille Ø selv fanget hans Interesse: Det kunde være værd at se, om Forholdene blandt de frie Bønder var bedre eller værre end hos de stakkels trælbundne Kolleger i en Egn, rig paa Herregaaarde med deres Hoveri og barbariske Straffe. Og saaledes er Bogen bleven til. Askø deler i det store og hele Skæbne med Fejø og Fæmø, saa hvad der gælder den ene af de 3 Øer, gælder ogsaa de to andre, men der er en Periode, hvor de faatallige Askø Mænd havde deres eget Birketing, og til alle Tider følte de sig som en helhed for sig, saa man maa skrive en særlig Askø Historie og ikke en samlet Historie om disse Smaaøer i Smaalands havet. - Man mener paa Forhaand, at der nødvendigvis maa have været noget særegent, fribaarent, stejlt over Folk dér som intet andet Steds; her var de selv hjemme. Maaske tænker man sig ogsaa, at ældgamle Synspunkter og fordomme, stammede fra den graa Oldtid, paa en saa isoleret Stump Jord maa have holdt sig længere end andensteds, hvor folk fra andre Egne stadig vandrede igennem, at Livet dér maa have formet sig mere barokt, oprindeligt, saa der er Grunde nok til at give sig i lag med den ofte møjsommelige Søgen, for det er ingenlunde let at finde tilstrækkeligt Stof til en Bog om et Sogn, som kun rummer saa faa Mennesker. De historiske Kilder er fra først af faa, de fleste af dem, der har været til, er forsvundne ved Tidernes Vanrøgt. - Det Billede, der kan tegnes af de gamles Liv, bliver noget skævt og misvisende: Bøger som Justitsprotokoller, de vigtigste Kilder, omtaler kun Folks unormale Opførsel, Forsyndelser mod Lov og Ret; men vi maa trøste os med, at vi af Dommen derover kan slutte os til Mod sætninger: hvad den offentlige Mening har regnet for godt og ret, og saa maa vi lade vor Fantasi male den Baggrund af stille, støt og hyggeligt Dagligliv i Flid og Harmoni, mere fattigt og ensformigt end nu om Stund er, men ganske lykkeligt som naturligvis har været Regelen.

Bogens Forfatter kan ikke indlade sig paa at skrive Danmarks almindelige indre Historie, den maa forudsættes bekendt som Grundbog for de smaa Illustrationer dertil, som disse Blade skulde give. Det kan heller ikke blive nog-en fortløbende Skildring, dertil er Bidragene for smaa og faa. Sagerne sættes hen uden Sammenhæng, tidsmæssigt, kun med de mest nødvendige Forandringer.

Askø (Aschøe) har, mens der, sit Navn af en gammel Begroning af Asketræer - som Bogø af Bøge og Lindholm af Linde - Øen er paa 506,8 Tdr. og har 187 Indbyggere; den hører sammen med Lilleø, som kun har 45 Indbyggere; de to Øer danner eet Sogn, et af de mindste i Landet. Mellem de to Øer ligger "Grunden", hvorover der ved dagligt Vande staar en Fod Vand. For nogle Aar siden 1915-20 er der bygget en Dæmning eller Bro paa 750 m af Pæle med Stenfyld mellem Øerne. Der siges, at den er lidt i Forfald. "Kirkevigen" en gamle Havbugt, der syd fra gaar op til Askø, er nu lukket med en kilometer lang Dæmning, som er flere Meter høj; en enkelt Mand forarmede sig ved dette Foretagende c. 1840-50. De 70 ha Land, som derved blev indvundet, er endnu kun til Dels brugelige til Græsning; der er Sumpe og mange Steder blanke Vandflader. Askø har 17 Gaarde og 35 Huse, 10 Gaarde er paa over 46 Tdr. Land. Jorden er kun middelgod; den er temmelig stærkt leret. En halv Snes Familier lever af Fiskeri; der bliver bluset for Aal. De, som kender Askø-Folk, siger, de er en Smule langsomme i Slaget, lidt træge og trække med og noget umoderne. De skal i Handel og Vandel være haarde i Sindet, en Del paastaelige og stridbare; som Søfolk er de fra gammel tid kendte som overordentlig haardføre. Smaalands havet har faret haardt frem mod Askø; i gamle Protokoller tales der atter og atter om "Vandflod" som kastede Grus og Sand ind over Markerne. I 1852 og 1855 oversvømmede Havet næsten hele Øen, og i 1858 skiltes den "formedelst Stormflod" i to Dele. Længe efter disse Oversvømmelser var Jorden fuld af Salt og ude af Stand til at bære Afgrøde. Under den mest omtalte Stormflod, den i 1872, gik det rent galt. Det er længe siden noget Skib er strandet her. Det skulde vel ikke være en Følge af den Forbandelse, Sagnets Hr. Thøger udtalte ved sin Afskedigelse fra sit Præsteembede: at herefter intet skib skulde strande her! Den sydøstlige Odde "Østerhoved" er meget Kalkholdig, og der ligger en Mængde større Kampesten udenfor, som kaldes "Skægtorn". Mod Nord ligger Forbjerget "Kvæghøjerne". Det skal hedde saaledes, fordi Folk i gammel Tid drev Kvæget sammen der, før de sejlede det over til Lilleø til Sommergræsning. Heroppe findes en mægtig Maagekoloni paa en 4-5000 Stykker. Her drives der Jagt paa Knortegaas, og desværre ogsaa paa Svaner. Paa Askø findes ingen Rovdyr som Ræve og Maarer, heller ingen Harer eller Muldvarpe, derimod er her mange Rotter og Mus. Staar man paa Dæmningen Syd for Kirkevigen, har man et herligt Udsyn over Havet; og ud over "Vejlen" nord paa er der noget saa sært vildt og uberørt med alle de Søfugle, der flyver op og ned, Hejrer og Viber ses i Tusindvis. Kommer man her i tung Regn, i Storm eller ved Vintertid, forstaar man, at her maa man være haardfør for at leve.

Allerede i Stenalderen har der færdedes Mennesker her; men jordfaste Gravmindesmærker ved man ikke af at have fundet. Der fortælles et Sagn om en Kong Hune, som skal ligge jordet her; han var en vældig Kæmpe, sine 4 alen høj, og boede paa Brandholmgaard i Østoft. Han havde planlagt et Plyndringstoft til Askø; men han druknede paa Vejen til stor Fryd for Folk paa Øerne.

Der er af Fortidens Historiekrivere ganske kritikløst fortalt slemme Fabler. Den bekendte Claus Lyskander, der døde i 1624 som kongelig Historiograf, viser sig f.eks. Angaaende Askø som meget ukritisk: Han opregner Øerne omkring Fyn og Laaland og Siger: "Askø, hvor de fordums Udliggere, Fetaljebrodrer og Søhaner haver haft deres Tilhold og der skiftet deres Bytte. Af Øen kaldte de sig Askø-Mænd, som er de gamle og vidtberømte Askomanni, der omtales i Historierne".

Sagen forholder sig helt anderledes. Svend Estridsens Ven, Biskop Adam af Bremen fortæller om Alf Askmand, der paa den Tid var Landværnsmand mod Vikinger: Askmænd kaldes, siger han, de Krigere, der har faaet en vis Ret til at øve Kaperi og Plyndring paa deres hurtigsejlende "Asker" (en særlig Art Skibe), saa Navnet "Askmand", hvorpaa Lyskanderens Skrøne er bygget, intet som helst

har med Askø at gøre.

En Amatør Arkæolog, Krigsraad Sschiøtz, har i 1856 skrevet om Laaland og nævnet da ogsaa Askø. Han skriver: I Sønder siden af Øen findes Ruin af en gammel Borg, hvori der i Murene under Jorden er fundet et Skelet af et Menneske mellem Murene. Forresten er Ruinen nu under Plov, men Stedet er markeret paa kortet".

Askø nævnes første gang i 1231, da Kong Valdemar Sejrs lod forfatte en Fortegnelse over Kronens Ejendomme, "Konungsled", da staar der "Askø, der har Kongen et Hus". Det Hus var vel en Jagthytte, og i den Skov med Hjorte, der da har næsten dækket Øen, har han drevet Jagt; hvorfor skulde han ellers have et Hus paa sin Ø? - Mellem 1231 og 1512 omtales Askø slet ikke; men i dette Mellemrum er Skoven bleven ryddet, og der er opdyrket Marker af den halve Snes Bomænd, der da boede her og delte Jorden imellem sig. Kongen Ejede stadig Jorden, men Bønderne var selv Ejere af deres Gaardbygninger og den Grund, de stod paa.

I 1512, ved vi, har Askø faaet sin egen Præst, om end kun en Kapellan, til at Prædike i deres lille Kirke og besørge al Tjeneste i den lille Menighed. Før den Tid havde man blot Fejø Kirke at søge til, og Præsten der var Ene-præst for alle 3 Øer, Fejø, Fæmø og Askø, og da vi kun kender de 3 sidste katolske Præster, og det endnu kun af Navn, vil vi læse det lidt, der er at fortælle om dem; men først skal det berettes, at Askø dengang ikke som de to andre Søsterøer laa under Ravnsborg Len, men under Nykøbing Len. I 1523 var det Johan Oxe, der kom til at staa for Styret; et Dokument melder derom: "Hr. Johan Oxe fik et 10 Aars - Brev paa Raffuensborg Len med al Tilliggelse, som en Sønderherred, Nørreherred, Stokkemærke Sogn, Fejø, Fæmø og Vejv (Askø nævnes ikke endnu) med al kongelig Rente og Rettighed mod aarlig at give deraf 1000 Mark Sølv dansk, Halvdelen af Sagefald (Retsbøder), Oldengæld (Afgift af de Svin, der gik paa Skoven) og alt Vraget (af de Skive, der strandede)". - Kun i eet Aar beholdt han Øerne under sig; den 13. August 1524 kom en ny kongelig Befaling herom: "Hr. Johan Oxe, Ridder, skal beholde Ravnsborg Len efter sit Brevs Lydelse undtagen Fejø, Fæmø og Vejv, deslige de Fiskerbyer, som er der, og som Kronens egen Tol-der plejer at tage Vare paa".

Sagen var, at de nævnte Øer nu kom sammen med Askø ind under Nykøbing Len, hvor de sammen med deres Øvrige Gods skulde tjene som Underhold for Dronning Sofie, Frederik den Førstes Hustru, "Livgeding", som det kaldtes. Et Dokument fra 1825 beretter derom; det er meget langt og omstændeligt, men vi læser kun det væsentlige-ste: "Najkøbing Len med "Fæø-øø, Fymø-øø, Askø-øø oc Verrø-øøe" haver van Werde paa den gamle Dronnings Veg ne. Højbaarne Fyrstinde, Dronning Sofies Livgeding. - Vi Frederik Etc. gør alle vitterligt, at efterdi højbaarne Fyrstinde, Fru Sofie, vor kære Hustrue og Fyrstinde, nu er kronet for til Hjælp med os at styre og regere, hjælpe hver Mand, fattig og rig, til Lov og Ret, haver vi det saa tilskikket, at hun skal have, nyde og beholde til hendes Stats (Hofs) Opholdelse, om den almægtige Gud det saa skikket og forset (ordnet) haver, at hun os vorder overlevende, at hun skal have, nyde og beholde Nykøbing Len, Stubbekøbing, Aalholm Len, Nysted og Ravnsborg Slot og Len, Nakskov By og Saxkøbing", og derunder hørte Askø og de andre Øer. - Alt dette Land laa altsaa som Livgeding under Dronning Sofie, - hun blev virkelig Enke - fra 1533 til 1568; senere, fra 1588 til 1631, tjente det som Underhold for Frederik den Andens Enke, som ogsaa hed Sofie; mellem 1632 og 1647 levede Christian den Fjerdes ældste Søn, "den udvalgte Prins" (Kronprinsen, der hed Christian ligesom Faderen, af Godset, til han døde, og hans Enke, Magdalene Sibylle, overtog det i 1657 og beholdt det til 1653.

Askø og Søsterøerne hørte som Laaland og Falster under Fyns Bispestol fra ældgammel Tid indtil 1804. Vi kender som sagt kun 3 Katolske Præsters Navne. De boede paa Fejø. Vi ved lidt om de Indtægter, de havde fra Fejø og Fæmø, men Askø's Bidrag til dem er ikke nævnt; de faa Bomænd her paa Øen havde vel ikke noget at yde, naar de skulde lønne deres egen Kapellan.

Den næstsidsste katolske Præst hed Jens Andersen, og blev ansat her i 1508. Hans Udnævnelsesbrev som er skrevet paa Latin, lyder saaledes paa Dansk: "Hans, med Guds Naade Danmarks, Sveriges, Norges, de Slavers og Goters Konge, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenburg og Delmenhorst: Vor hilsen til ærværdige Fader i Christo, os elskelige Jens Andersen (Beldenak), Biskop over Odense Stift, med vor Gunst og Kær-lighed! Da nu Sognekirken paa Fejø med sine Annexer i eders Stift ganske og aldeles er bleven ledig ved, at dens sidste Indehaver, Hr. Knud Bryske (en adelig Præst) er traadt tilbage, og Kaldsretten til dette Embede helt tilhører os, da sender vi den ved denne Skrivelse fremstillede Hr. Jens Andersen som Sognepræst til nævnte Kirke med dens Annexer og al Sjælesorg, og der med al Kanonisk Rettighed. Se til, at I indsætter ham i Kirken og i enhver enkelt af hans Rettigheder, og forsvar ham kraftig deri, alt efter Skik og Orden formedelst Gave fra det Høje og de utallige Naades bevisninger, vi haver modtaget. Til Vidnesbyrd herom haver vi ladet vort Segl sætte herpaa.

Givet paa vor kongelige Gaard Halsnæs 18. Februar 1508 ("den 6. Dag efter den hellige Jomfru Julianes Fest")"

Den Katolske Sognepræst, Hr. Jens Andersen, der bar samme Navn som Bisp, sat i Embedet til 1523; da afgik ogsaa han, og en ny Sognepræst kom til, Hr. Peder Hansen, som ogsaa fik Kollats (Udnævnelse) paa Annexerne Fæmø og Askø (nu er endelig Askø's Navn kommen med). Vi oversætter fra Latin: "Jens Andersen (Beldenak) med Guds og det apostoliske Sædes (Pavens) Naaade Biskop i Odense sender os elskelige (det lyder helt kongeligt!) Hr. Peder Hansen, Præst i vort Stift, vor faderlige, kærlige Hilsen! Den Fortjeneste, du ved din Retskaffenhed og andre Dy-der har forskaffet dig, hvorved du anbefales os til et din Troskab værdigt Vidnesbyrd, driver og nøder os til at omfatte din Person med en særdeles Yndest og Naade, hvorfor vi foreslaar dig for den naadige Fyrste og Herre, Hr. Christiern (II), Danmarks, Sveriges, Norges, de Slavers og Goters Konge, til at være Præst for Sankt Nicolai Kirke paa Fæø med dens Annexer Fæmø og Askø, da Hr. Jens Andersen, den sidste og endnu værende Præst frivilligt er traadt tilbage fra Embedet, saa det er lovlig ledigt, med Sjælesorg for alle og enhver, der hører under disse nævnte Kirker (paa dette Tids -punkt, 1523, maa der altsaa have

været Kirker bygget baade paa Fæmø og Askø, siden der siges "Kirker"). Ved vort hellige Embedes Insignier (Hovedklædde, Bispetiaraen) indsætter vi dig i disse Kirker, og vi vil, at ingen anden end du paa nogen Maade skal nyde Kirkernes samtlige Indkomster, men at de helt og holdent skal svares til dig. Desuden over-drager vi to nærboende og giver dem Fuldmagt til at komme til Stede og forhjælpe dig til at komme i uhindret og fuld-kommen Besiddelse af de nævnte Kirker. - Til et troværdigt Vidnesbyrd herom har vi hængt vort Segl under dette Brev. Givet i vor Residens paa Als paa den hellige Jomfru Mariæ Fødselsdag Anno 1523" (den 15. August)

Allerede i 1512, vides det, har Askø-Folk haft Gudstjeneste i deres egen Kirke; der skrives nemlig i et Dokument: "Der findes et Brev, givet under Datum 1512, lydendes, at Hr. Hans Andersen, Sognepræst paa Fejøe haver tilladt, at "Askøe mænd maae self besøge sig een Capellan". Da maa de altsaa ogsaa have haft deres Kirke, som kan antages at være opført ca. 1500-1510; den staar endnu i alt væsentligt som dengang.

## Kirken

er lille, men hyggelig, som den er, ja, en henrivende lille, gotisk Bygning, hvis Tage paa Taarn og Kor endnu er tæk-kede med de oprindelige, morsomme, gamle rørformede Sten, de saahaldte "Munke og Nonner". Det eneste, der i nog-en Grad vansirer Kirken er det moderne, røde Vaabenhus, som falder ud af Stilen. - Kirkegaarden er et sant Vidunder med sine mægtige Tjørne; en Forfatter udtrykker det saaledes: "En mere højtidsfuld Dødens Have har jeg vist aldrig betraadt; den er et "Vi", et helligt Sted ved Stedets Ro og Fred".

Lad os se paa Kirken og beskrive den. Den er vel vedligeholdt og ejes af Sognebeboerne. En beskeden, men smuk, lille Kirke er det, bygget af røde Munkesten, som nu er overhittede. Fundamentet er store, fremstaaende Kam-pestene, hentede op fra Stranden og anbragte uden Tilhugning. Den fineste Del af Bygningen er Taarnet, som ligger mod Vest: det er udstyret med kønne Murstenspyrdelser; i de to Gavle - Øst og Vest - ser man mange smalle Blind-inger (Forsænkninger i Murværket) og Tandsnitbaand. Ogsaa Taarnet hviler paa store Rullestene. Skivet og Koret har hverken Gesims eller Sokkel.

Vinduerne er ret smaa og af nyere Form; paa Sydsiden ses Spor af en gammel Dør og af gamle Vinduer. Koret har Spor af et Vindue i Østgavlen, men det er næppe oprindeligt; oven over det, i Gavlspejden, ses et fordybet Kors. De østlige Gavle paa Skibet og Koret har en arkitektonisk Mærkværdighed, nemlig afsluttende Spidser: - Modsat almindelig Skik er Ind-gangsdøren til Kirken paa Nordsiden af Skibet gennem det moderne Vaabenhus, der som sagt er af røde Sten, mens hele Kirken ellers er hvid, og tækket med Vingetegl ligesom Skibet.

Kirkens indre: Taarnrummet var i sin tid aabent gennem en Spidsbue ind mod Skibet; Buen er nu tilmuret, og Rummet bruges som Materialehus. Man træder ind i Kirken over en nu helt udslidt Ligsten, hvorpaa man tidligere kunne skimte Aarstallet "1605" og i Hjørnerne Evangelisttegnene: Barnet (for Skt. Mathæus), Løven (Skt. Marcus), Oksen (Skt. Lucas) og Ørnen (Skt. Johannes).

Skibet: Har fladt Loft, men Koret har Hvælving og aabner sig med Rundbue (meget lille og vistnok oprindelig) ind mod Skibet. Korbuen (ogsaa kaldet "Triumfbuen") har paa hver Side en Niche i Muren med Kragsten. I den ene staar en firkantet Tinflaske (den rummer 2 Liter), som har været brugt til Altervin til syge. Den har Hanke til Bæreremme og bærer Aarstallet 1764 og Mærkerne: H.C.H. 19-58. Over Korbuen hænger et lille ret tarveligt, men ejendommeligt Krucefiks.

Døbefonten, af Træ og uden historisk Værdi, staar under Korbuen. Det krydshvælvede Kor er overordentlig lavt, der er kun 3 m til Hvælvingens Top.

Der staar det træbeklædte Alter, som bærer Kirkens bedste Stykke Inventar: det skønne, gotiske, udskaarne Alterskab, der skriver sig fra omkring Aar 1400. Man siger, at det i sin Tid er drevet i Land fra et Skib; der siges ogsaa, at denne Kirkens Seværdighed er stjaalet fra et Skib af Fæmøboerne og derefter af de Askø Mænd stjaalet fra Kirken paa Fæmø. Det er kun Sagn, men hvor Tavlen er kommen fra, faar vi ikke at vide. Kun det ved vi, at den er meget æl-dre end Kirken. Den er formet som et Skab med Fløjdøre (Maalene 1 2/3 m Højde og 8/9 m Bredde). - I Midten ser vi en siddende Helgen, Søfolkenes Bestykker, Sankt Nicolaus, udskaaret i meget stor Figur. Flere Askø-Præster har i nyere Tid arbejdet paa at faa den gamle Altertavle med dens Katolske Helgen fjernet og faa anbragt et Christusbillede i Stedet, men der er ikke lykkedes. Nationalmuseet vilde kun glæde sig, om det kunde faa Tavlen, som vilde være en Pryd i dets Samling. - Paa hver side af Skt. Nicolaus staar 2 Aposstle, de andre 8 staar fordelt paa Dørenes Indersider, alle paa Konsoller og med Baldakiner over Hovederne. Paa Dørenes Ydersider ses der ret godt bevarede Figurer, men de er malede, paa den ene en Bisp i fuld Ornat med Handsker, Mitra og Krumstv og med opløftet, velsignede Haand; paa den anden Dør er en lignende Figur i Bispeornat med en tarmeomslynget Jernvinde i sin Haand (Skt. Erasmus) - Paa Alterbordet staar to Messingstager af den almindelige Form (skænket af Pastor Brummer).

Sølvkalken har paa Foden et lille Krucefiks i Relief og paa Knoppen staar: INASUS (Jesus). den er simpel og ligefrem af Form.

I Kirken findes kun den ene Ligsten i Vaabenhusets Gulv, og den er nu helt udslidt. Der har været en, som nævnes som et Tvistens Æble i en Birketingsnotits i 1672 (d. 25. okt.): "Birkefogeden Niels Pedersen efter Ridefogeden, Hans Jensen Rosenfelds skriftlige Befaling gjorde Beslag paa den Ligsten, som findes i Askø Kirke, at ingen af de vedkommende sig tilfordrister den at bortføre, med mindre de sig den lovlig tilbeviser".

Prædikestolen er et ret godt Stykke Billedskærerarbejde fra midten af 17. Aarhundrede. Den er prydet med dobbelte, joniske

Søjler, som indfatter Felter med paamalede Skriftprog. Der staar ogsaa med næsten udslettet Skrift: "Kirken restaureret 1856 af E. Benzon af Maribo og Svendene S. Benzon, A. Larsen og W. Seitke".

Der hænger et tilrigget Skib. - Kirken oplyses med Petroliumslamper. Kirken har 2 Klokker af forskellig Størrelse. Paa den største ses et Vaaben med en kongelig Krone og Frederik den Femtes Navneciffer samt følgende Indskrift: "Me fudit M.C. Troschell, Hofglockengiser, Kopenhagen 1763. Soli Deo gloria" (M.C. Tr. Klokkestøber støbte mig. København 1763. Gud alene Æren). Paa Klokken findes endvidere indstøbt: "Askø Kirkeklocke er omstøbt i Aaret 1763, da Herr Conferentzraad Ørts var Amtmand i Falster og Herr Conferentzraad Brøggermand var Kirckeinspecteur".

Til sidst meddeles, at der i Kirken er ophængt en Tavle med en Fortegnelse over Præsterne paa Askø siden Reformationen. Her skal der ogsaa bringes en saadan

Præsterækken (Series Pastonim)

med nogle faa, foreløbige Bemærkninger om nogle af Præsterne.

- 1) Hr. Jørgen Hansen (ca. 1552-76). Han døde ikke i Embede, men som Pensionær i Maribo Kloster.
- 2) Hr. Peder Nielsen (1576-1602). Han var først ganske kort Tid Kapellan hos Formanden. Han giftede sig med Ursula Nielsdatter, der efter hans Død i 1602 ægtede Eftermanden.
- 3) Hr. Jens Hansen (1602 - levede 1610) giftede sig med Formandens Enke.
- 4) Hr. Peder Adersens Friis (ca. 1610-37)
- 5) Hr. Søren Jensen Skaarup (1637-76). Han er født i 1609, var i 1634 residerende Kapellan i Saxkøbing og døde den 27. juni 1676.
- 6) Hr. Jens Peder Mule (1676-95). Han blev indsat her den 3. august 1676 og var gift med Birgitte Sørensen (f. 1645 d. 1720). Der var to Døtre i Ægteskabet; den ene, Maren, som giftede sig med en Gaardmand paa Askø, fik 6 Børn, den anden Judith, ogsaa gift med en Askø-bomand, fik 14 Børn. Da alle Askø-Folk er indbyrdes beslægtede, og Hr. Mule gjorde sig til af at være af aadelig Slægt, kan alle her prale af at være af adeligt Blod, selv om det med Tiden er bleven noget tyndt.
- 7) Hr. Peder Pedersen Wulff (1676-1701) blev indsat den 14. Marts 1696
- 8) Hr. Jacob Povelsen Holm (1701-14). Han var tidligere Skibspræst, da han kom her den 26. Marts 1701. Mens han var Præst, rasede Pesten paa Askø, hvor der var et Pesthus til mistænkte. Han gik den 12. Marts 1714 herfra til Skibsted Kald, hvor han døde 1721.
- 9) Hr. Carsten Christensen Dreyer (1714-31). Han var født i Herfølge den 13. September 1679 og blev theologisk Kandidat den 22. December 1701. Før han den 23. Juni 1714 kom hertil, var han residerende Kapellan og Klokker i Saxkøbing. Han var gift med Maren Hansdatter Brun, og han døde den 18. December 1731. Der fortælles om ham, at han var Kæmpestor og havde Kampekræfter, mens hans Degn var lille og spinkel. Naar de to i mørke Aftner sammen skulde hjem fra Gilder i Bøndergaardene, tog Hr. Dreyer Degnen op paa Skuldrene og bar ham, for at han fra sit høje Stade kunde angive de reneste Steder at gaa paa for den nærsynede Præst. Det tyder jo paa Venskab mellem de to gejstelige Mænd; men engang revnede Venskabet, og Præsten gav da Degnen en saa forsvarligt Dragt Prygl, at han af Skræk for en Gentaagelse flygtede bort fra Øen og sit Embede, og hverken Provstens eller Bispens Formaninger eller Befalinger formaaede at kalde ham tilbage, før han hørte, at Hr. Dreyer var død.
- 10) Hr. Jacob Bertelsen Kierumgaard (1732-36). Han var født i Assens 1691, hvor Faderen, Bertel Jacobsen, var Købmand; Moderen hed Christine Lauridsdatter. Han blev Student i Odense 1710 og Kandidat med Karakteren Haud illaudabilis (ikke urosværdig = 2. kar.) i 1714. Her blev han indsat den 8. Febr. 1732 og ordineret 2. Maj samme Aar. Han giftede sig med en Datter af Provst Frederiksen i Nørre Aaby. Han konditionerede (var Huslærer) i 15 Aar, dernæst skriver han, var han "concionator aulicus regius extra-ordinarius pertriennium", d.v.s. han prædikede af og til i 3 Aar (gratis) i Slotskirken. Han døde her den 19. april 1736.
- 11) Hr. Johan Henrik Weber (1736-39) Han var født 1707 i Haderslev, hvor Faderen var Kantor. Han var efter sin

Examen først et Par Aar Hovmester i nogle grevelige Huse, saa var han et Aars Tid i Huset hos Historikeren P. F. Suhm, før han den 25. Maj 1736 blev Præst her, hvorfra han den 18. December 1739 gik til Soderup paa Sjælland. Han døde i 1748.

12) Hr. Niels Ovesen Gudlberg (1740-50). Han var født i Barrit, Øst for Vejle ved Juelsminde, hvor Faderen var Sognepræst, den 15. November 1701 og blev Student 1721 og Kandidat den 12. Marts 1726 med Laudabilis (1. Kar.). Fra den 3. December 1734 var han residerende Kapellan i Næstved Skt. Peders Sogn (ordineret den 22. Decbr.). Her kom han den 8. Januar 1740 fra paa Grund af usømmelig Optræden mod de civile Myndigheder og blev "förvist" hertil. Askø Kald forlod han Skt. Hansdag 1750. Sagnet siger: "Han kom herfra formedelst mange grove Laster". Der vil paa rette Sted vidtløftigt blive fortalt om ham. Han døde den 22. Oktober 1765 i Ringsted hos sin Broder, der var Præst der.

13) Hr. Niels Gregorius (Gregersen) Stub (1750-61). Han blev indsat den 30. Oktober 1750 og ordineret 27. November samme Aar. Den 26. juni 1761 gik han herfra til Sønder Kirkeby.

14) Hr. Jens Sørensen Krag (1761-65). Han var født 1709 i Holbæk, blev Hører (Skoleholder) og Kordegn i Faaborg, saa Degn i Horne Sogn, før han den 11. November 1761 kom her, hvor han blev ordineret den 27. November samme Aar. Den 28. Juli 1765 blev han forflyttet til Hjortshøj. Mellem den 18. Oktober 1765 og 14. Februar 1766 fungerede Hr. I.F. Vokckersen fra Fæmø her.

15) Hr. Niels Jensen Møller (1766-70). Han var født paa Ærø, hvor Forældrene var Bønderfolk. Han kom her den 14. Februar 1766, blev ordineret den 23. Maj samme Aar og gik den 8. August 1770 til Fejø Kald. Hans Hustru, Johanne Marie Thomsen døde 1780. I 1777 blev han forflyttet fra Fejø til Krummerup paa Sjælland.

16) Hr. Jacob Thune (1770-76). Han blev indsat her den 7. September 1770, ordineret den 26. Oktober samme Aar og gik herfra til Vixnæs den 25. April 1776.

17) Hr. Sigvard Christian Flindt (1776-82). Han kom den 21. August 1776. Han var født i 1737 i Kippinge hvor Faderen var Præst. Han blev Student fra nykøbing 1760. I 1772 blev han Kapellan i Vejleby. Den 7. August 1782 drog han herfra til Torslunde. Han blev afskediget i 1816 og døde i 1819. Hans første Hustru Datter af Provst Sidenius i Nørre Vejleby, fødte ham 7 Børn, de 4 af dem døde af smitsom Sygdom i 1781. Hans anden Hustru var Anna Petronelle Friis fra Norge; hun fødte ham 4 Børn. En af Sønerne blev i 1851 Præst, her det var Sigvard Theodor Decimus (den 10.) Flindt, der fødtes i 1805 (Han var saa svag, at han, Indvigelsesdagen fraregnet), ingensinde kom til at prædike her paa Askø men døde 1852)

18) Hr. Ole Aagaard Arff (1782-84). Han blev indsat den 17. August og ordineret den 27. September. Han fik Forflyttelse til Øster Lars paa Bornholm. Da han den 27. August 1784 skulde forlade Askø og holde sin Afskedsprædiken, og Menigheden var samlet, kom man til at vente forgæves; Præsten var gaaet om Bord og sejlede bort.

19) Hr. Rasmus Sørensen Wærn (1784-90). Han var født i Frederikshald i Norge, hvor Faderen var Købmand; Moderen hed Eva Thorsdatter. Student blev han 1759 i Aarhus, Kandidat i December 1765; ordineret blev han selv 1784 og indsat her den 27. August 1784. Han var en saa svoren Kvindehader, at ingen Kvinde taaltes paa Præstegaarden, en gammel Matros var hos ham, og de to sov i samme Værelse, hver i sin Hængekøje. Der findes i Præstegaardshaven en Høj, som er dannet af Hr. Wærn; for at faa Motion bar han al den Jord, der dannede Højen, sammen i et Skæppemaal.

20) Hr. Jørgen Mortensen (1790-1800). Han var født 1764 i Fredericia, hvor han var Hører i 5 Aar. Han ægtede enken efter Hr. Møller paa Fejø. Da han kom her den 17. December 1790, var han yderst mager, men i Løbet af de 10 Aar, han var her, blev han saa fed, at han maatte bære sin Mave i et Bælte.

21) Hr. Gert Johannes Brøndsted (1800-1808). Han var født 1778 i Horsens, hvor Faderen var Provst. Paa Askø var han fra den 31. Oktober 1800 til den 13. April 1808, da han kom til Hvidding, i 1815 til Varde, i 1824 til Asminderød ved Fredensborg som Provst. Han blev afskediget i 1870 og døde i 1876 i Fredensborg. Han var gift med Charlotte Hedevig Fridsch.

22) Hr. Peder Hansen Daue (1808-15). Han var født 1777 i Haderslev. I 8 Aar var han Kateket ved Skt. Petri Kirke i

København. Hertil kom han 23. September 1808. Den 5. Juli 1815 forflyttedes han til Græse  
derfra til Lyngby, hvor han fik Rang med Sognepræster i København, og afskediges i 1857. I  
Kirstine Munk.

(Nordsjælland),  
1801 ægtede han Inger

23) Hr. Peder Daniel Gunst (1815-22). Han var født i 1781. Først var han Kappellan pro loco i Terslev og kom  
den 5. Maj 1815. Herfra dog han til Skallerup den 1. November 1822. Han døde i 1828. saa her

24) Hr. Johan Severin Steenstrup (1823-31). Han var født 1795 som søn af Stiftsprovsten i Karleby, blev i 1815 Student fra  
Nykøbing, 1821 Kapellan pro persona i Stadager og i 1823 Sognepræst her. Da han i 1831 tog Afsted med Askø, drog han  
til Holbæk ved Randers. Han var gift med Bolette Sophie, Datter af Farver Theisen i Nakskov. Der var 5 Børni  
Ægteskabet.

\*\*\*\*\*

Kong Christian den Tredie modtog i 1550 en Klage fra Askø og dens Søsterøer om Handelsbesværligheder; han lyste til Klagen og  
imødekom dem med et Brev, som tværtimod, hvad ellers Skik var, tillod Beboerne at handle paa Tyskland uden om Købstæderne paa det  
større Moderland, Laaland - "Me'nlandet" kaldte han det (Megenlandet, det "store Land") -: "Vi, Christian med Guds Naade o.s.v. gør  
vitterligt, at efterdi vore Undersaatter paa Askø, Fejø og Fæmø ligger saa langt fra Me'nlandet, og det er dennem storlig til Besvær, at de  
skal købe i vore Købstæder deres Humle, Salt, Staal og andet til Deres Hus's Ophold, da paa det at de desbedre maa blive ved deres  
Bjergning, haver vi af synderlig Gunst tilladt, at de herefter maa sejle med deres Skuder til Tyskland og med deres eget, hjemmefødte  
Kvæg og Korn, naar der ikke er Forbud (f.ex. paa Grund af Krig) og der igen købe Humle, Salt, Staal, Jern og andet, de haver behov til  
deres eget Hus's Ophold, indtil vi siger anderledes derom; dog maa de ikke sælge til Forprang." (anden-steds til lavere Pris).

Et Spørgsmaal om Værnepligt, som halvandet Hundrede Aar senere fik stor Betydning for Askø som for de andre Øer, om  
Folkene skulde tjene Kongen til Lands eller til Søs, viser sig her i 1565, da det ses, at man her blev be-traget som Søens Mænd. Der var  
Krig i Vente, og der skulde sendes Baadsmænd til Københavns Slot til Admiralen, Herluf Trolle. Kongen lovede at give hver Baadsmænd  
4 Gylden (1G. = 1½Kr.) om Maaned og de andre, Matro-serne, "redelige Maanedspenge". "Askø, Fæmø, og Fejø skulde desuden sende  
12 Skibsbyggere og Tømmermænd".

Fra 1568 har vi "Et klart Register paa alle Sogne, Bøndergaarde, Bol og Gadehus (jordløse Huse) udi Fug-lese Herred udi  
Laaland. Da var der paa Askø, Fejø og Fæmø og Vejår 134 BOL og 23 Gadehuse, og der tilføjes: Adel og Fejstelighejd ejer intet paa  
Øerne.

En anden Fortegnelse har Antallet af Boliger paa Askø: "14 Bol og 5 Gadehuse, og disse tilsammen tjener til Nykøbing Slot". -  
Til sammenligning sættes de nutidige Tal (fra 1921): Askø 50 Boliger, Fejø 357 og Fæmø 167; ialt 574 mod 157 dengang. - Det var  
Kongen, der ejede al Jorden paa Øerne, mens Bomændene selv ejede deres Gaarde og de Grunde, de stod paa.

Og saa skal vi læse om den Landgilde, som Bomændene paa Askø i 1569 skulde af med som Leje af Jorden, derved faar vi  
tillige Navnene paa alle Bomænd, som alle svarede det samme: 1) Simon Nielsen giver 1 Fjerding Smør, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas og 2  
Høns. - 2) Jens Mortensen, 3) Boild Olufsen, 4) Jens Olufsen, 5) Lauritz Nielsen, 6) Jør-gen Olufsen, 7) Marring Pedersen, 8) Unge Niels  
Lauritzen, 9) Peder Lauritzen, 10) Claus Olufsen, 11) Hans Askeø, 12) Hans Michelsen, 13) Hans Lauritzen og 14) Morten Lauritzen.

"Sommerskat af Øen var: 2 lødige Mark; end Vinterskat: 2 lødige Mark, end ko-Penge: 7 Mark; end Jordskyldpenge: 26 Mark  
og 4 Skilling. - Summa paa Askø: Penge 45 Mark, Smør 4 Tønder, Faar og Lam: 20, Gæs: 14 og Høns: 28".

I Fuglse Herred var der en Provst, Hr. Jørgen Christiensen, som i 1570 opnoterede, hvilken Indkomst Kirken, Præsten og  
Degnen havde; det lyder ikke af meget: "Askø. Findes et Brev givet under Datum 1512, lydendes, at Hr. Hans Andersen, Sognepræst paa  
Fejø, haver tilladt, at Askø Mænd maa selv besørge sig en Kapellan.

Kirken haver ingen Rente, men Sognemændene holder "hende" (Kirken) selv ved Magt af deres egen Be-kostning.

Præstens Indkomst. Ejendomsbrev: ingen. Jord i alle Marker: 46 Skp. Land, som Sognemændene skal pløje, saa og havre, men  
han skal selv give Kornet til. 5 Læs Hø i alle Marker. Intet Almissekorn (en Afgift, som ellers deltes mellem Præst, Degn og de fattige),  
men han haver en Gaas og et Lam af hver Mand aarligen i vis Rente. Der er 14 Tiendeydere. Almuen plejer af gammel Tid at holde  
Præstegaardens Alhus (Stuehus) ved skellig Bygt (ved passen-de Bygning) uden Præstens Bekostning, saa meget som Tømmer og Tag  
angælder. Der hører af Inventarium til: Bord og Bænke.

Degnens Rente: 1 Skp. Rug og 1 Skp. Byg af hver Mand. Jord i alle Marker: 31 Skp. og 1 Læs Hø. Jorden skal Almuen pløje,  
saa og havre. Helmissamad (ved Allehelgensdag): 4 Rug-Leve (Leve: det ældste gamle Ord for "Brød"), et Bøste (Skinke) Flæsk og  
Medister af hver Mand".

Professor Magnus Petersen (en bekendt Arkæolog) skrev i 1905: "Paa en antikvarisk Rejse for flere Aar siden fandt jeg i  
Kirken paa Askø en lille Altertavle af godt Arbejde med udskaarne og malede Billeder af Sankt Eras-mus og hans Legende. Det kunde  
mulig tænkes, at den forhan har tilhørt Nakskov Kirke". - Det havde været rart, om Professoren havde meddelt, hvor i Kirken han havde

fundet den, og om den er til Stede endnu. Det kan ogsaa tænkes, han sigter til Kirkens rigtige Altertavle.

Da Provst Jørgen Christiensen i 1570 var her paa Askø til Visitats, noterede han, at Præsten ikke havde de lovbelede Bøger; han skrev: "Præsten paa Askø - det har været Hr. Jørgen Hansen - havde ganske ingen Bøger uden alene Ordinancen" (Kirkeordinationsbogen). - Han kom igen i 1576 og endda 2 Gange. Første Gang blev han vred paa den gamle Præst, som rimeligvis havde været katolsk Præst her, før Reformationen kom, og endnu har hængt fast ved de Katolske Skikke, hvori han var opvokset. Der staar i Provstens Visitatsbog: "Dominica invocavit (første Søndag i Fasten, kaldet efter den Søndags katolske Text: incocavitme = han kaldte mig) fandt Provsten det fornødent at paamin-de Præsten - Hr. Jørgen Hansen - i sin Bøn efter Prædiken at rette sig efter Ordinancen og ganske aflægge de Levnin-ger, han endnu havde, at den papistiske (rom. katolske) Konfession; thi iblandt andet sagde han: Betegn eder med det hellige Korsens Betegnelse". - Hr. Jørgen Hansen var en meget gammel og svag Mand, og Provsten ordnede det saa-dan, at han takkede af; og da Provsten kom igen, "da indsatte Provsten Hr. Peder Nielsen (Præsterækken No. 2) i Askø Kald, og blev samme Tid fuldkommen Kontrakt sluttet mellem bemeldte Hr. Peder Nielsen og den gamle Præst, Hr.

Jørgen Hansen, som havde været Præst til Askø i 24 Aar, om, hvad Undertægt (Pension) han skulde have af Kaldet". - Da nu kaldets Indtægter, som vi har set, var saa overmaade ringe, blev det dog ordnet paa en anden Maade; den gamle kom som Pensionær til Maribo Kloster; der vilde han ogsaa nok befinde sig bedre med sit Katolske Sind: der var endnu en Del katolske Klosterfolk. Det hedder i Kongebrevet: "Brev til Abbedissen udi Maribo, at hun skulde indtage to Præstemænd og give dennem deres Underhold og Føde. - Vor Gunst tilforn! Vid, at her er tvende udlevede Præste-mænd paa Askø og BOgø, som nu ikke længer kan forstaa deres Kald eller Tjeneste udi Kirken, og paa det de alligevel maatte have et ærligt Underhold deres Livstid og ikke lide nogen Brøst, beder vi eder og naadigst vil, at I vil give den-nem Underhold og Føde der udi Klosteret deres Livstid, saa at, naar de eder med dette Brev besøger, de da maatte indtages. Derved gør I os til Velje, befalendes eder Gud. Actum kallungborg then (den) 22. Nouembris Aar 1576.

I 1577 sendte Kongen et Brev til Øerne om Kirkernes Tiendekorn, som de folkevalgte Kirkeværger selv skulde kunne forvalte til Kirkens Tarv (og til eget. De aftærskede nemlig Kornet og beholdt selv Halmen til Foder). Der Staar i Kongen Brev: " -- Da vil vi herved tilladt have, at Kirkeværgerne til de Kirker overalt i Laaland, som vi haver Juspatronatus (Patronatret) til, maa herefter sælge og forvandle (disponere over) Kirkens Rente og Indkomst, hvor dennem bedst synes, og de det kan afhænde, Kirkerne mest til Gavn og Fordel; dog skal de ikke Maatte gøre dette uden med Herreds-Propstens og Sognepræstens Vilje og Vidskab" (Vidende). - Dette var en vigtig Sag for Askø; man havde saa lidt af Hø her; det var snart sluppet op, heller ikke havde man de mange Arter Vinterfoder, Nutiden raader over, og Kvæget stod da Vinteren over og gumlede paa den tørre Halm. Da man godt 100 Aar senere satte Tienden til Auktion, og de Askø Mænd var for fattige til at kunne faa den tilslaaet, var det en ren ulykke for dem.

Foruden Bomændene og Husmændene maa der ogsaa have været omvandrende Stodderer her paa Askø, el-lers havde de ikke haft det Stoddermærke, der kendes fra 1582.

I hele Fuglse Herred var der da 740 Tiendeydere og 121 Stodderer, som skulde bære et Stodder tegn, og det synligt, fastsyet paa Brystet. Døde Indehaveren, saa sprættede man Tegnet af hans Pjalter og overlod det til en anden; men vovede det indregistrerede "Almissehoved" at udtrække sin Virksomhed ud over Sognets Grænser, var hans Tegn og Adkomst til at tigge dermed forbrudt. Af Kontrolmæssige Grunde var det derfor at Vigtighed, at Tiggernes Hjem-sted kunde ses af deres Skilt. Paa Landet maatte man tage sin Tilflugt til et Par Bogstaver af Sognekirkens Navn, ja, den store Tiggerforordning af 1587 indskærpede tilmed Brugen af 3 eller 4 Bogstaver "med slig Forskel, at det deraf kunde kendes, udi hvilke Sogne de hører hjemme". Stoddermærket var af Bly.

Stodderne, der færdedes her, stod langt under Lavmaalet, men højt over det stod en mægtig Adelsmand, Steen Brahe, en Broder til Astronomen Tyge Brahe, som i disse Aar var Kongens, Frederik den Andens Lensmand over Ravnsborg Len. Jagt var det, der stod Kongens Hjerter nærmest, og at Steen Brahe var hans og hans Dronnings Yndling, ser man af, at han overlod ham Jagtretten paa Askø og de andre to Øer. Bomændene maatte naturligvis ikke selv jage paa deres Marker, der var Kongens Jord; de havde ogsaa kun "trebenede" Hunde, det vil sige, hver Bonde-hund skulde have Hovedsenen skaaret over paa det ene Forben, for at den ikke skulde kunne løbe Harerne op. Men Askø Folk har ikke med Glæde set den adelige Herre med Svende og Hunde trave rundt i deres Sæd.

Kongens Brev ser saaledes ud: "Vid, at vi nu naadigst haver bevilget og tilladt, at os elskelige Steen Brahe, vor Mand, Raad (Rigsraad) og Embedsmand udi Raffuensborg Len at maatte herefter have hans fri Harejagt ("Haar-iayt") paa vore og Kronens Øer: Askø, Fæmø og Fejø. Han maa jage Harer, naar og saa ofte han i egen Person vil derpaa jage og ingen anden paa vore Vegne der at skulle jage efter Harer, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder; dog saa, at han aarlig derfor skal give os 2 Rosenobler (godt 35 Kr.) og højbaarne Fyrstinde, vor kære Hustru 1 Portugalos (ca. 85 Kr.) og dennem os til hver Philippi og Jacobi Dag (1. Maj) lader fornøje. Thi forbyder vi alle og enhver Steen Brahe heri at hindre eller i nogen Maade Forfang (Fortræd) at gøre under vor Hyldest og Naade. Actum Kiøpenhaffnn 15. Juni, 1582".

Præsten her, Hr. Peder Nielsen, var ikke tilfreds med sine Sognefolk; de vilde ikke give ham, havd han hav-de Ret til at fordre af dem. Da Provsten kom er paa Visitats i 1587, fik Præsten ham derfor til at tale dem til Rette, og det ikke i Kirken, men paa det Ting, der holdtes paa Øen. Provstebogen indeholder derom: "Provsten og Præsten var paa Askø Ting med Almuen, og der forelæste han dem de



kongelige Forordninger og Befalinger samt Ordinansen for derved at tilskynde dem at give Præsten den Rettighed, de var ham efter Loven skyldige."

Det hjalp ikke, saa da Provsten 2 Aar efter, den 9. September 1589 atter kom herover - han skulde ellers kun visitere hvert tredje Aar - maatte han igen alvorlig formane Bomændene. Det staa skrevet i Provstebogen: "Provsten visiterede Askø den 9. September 1589 og der gav Bønderne til Kende, at Biskoppen nu havde skrevet til Lensman-den, velbyrdige Niels Friis paa Nykø-bing Slot for deres Sognepræst, Hr. Peder Nielsen, angaaende den Vrangvillighed, de beviste, i at yde ham det, som Ordinansen til-lagde ham". - Lad os med det samme anføre, hvad den ny Provst, Hr. Hans Brun, paa en Visitats i 1594 skrev om Degnens Under-visning (Udenadlæren) her paa Øen. Der staa meget kortfattet: "Børnene her paa Landet var flittig undervist i deres Catechismipartibus (i Katekismens Artikler). NB. Dette er første Gang, jeg finder denne Post antegnet".

Præsterne paa vore 3 Øer, og da særlig Præsten paa denne lille Ø, var elendigt stillede, hvad Indtægter angik, og de ene-des da om at bede Frederik II's Enke, Dronning Sofie, om Hjælp. Dertil var hun villig, særlig, da Hjælpen ikke skulde ydes af hendes egen Lomme. Hun skrev den 9. September 1591:

"Sophia, met Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Drotning. Vor Gunst tilforn! Vid, at hæd-erlige, højlæede Mænd, Sognepræster paa vore og Kronens Øer: Askø, Femø, Fæø og Bogø, til vort Slot Nykøbing liggendes, haver underdanigen ladet give os til Kende, hvorledes de en ringe Jord og Eng haver til deres Gaarde, unge-færlig en 2 eller 3 Tønder Sæd og en Part slet intet og derfor er underdanigen begærendes, at vi deres arme Vilkaar og Elendighed vil anse og dennem med nogen Jord, som de til deres Gaarde kunde bruge, vil bevilge. Da efterdi vi forfarer (erfarer), at Præsternes Vilkaar og Elendighed er saa "møgit" ringe, og vi dog gerne saa dem til det bedste og blive be-fordret, haver vi derfor naadigen undet og bevilget demmen, at nar nogen af vore og Kronens Bønder og Tjenere, som bygger og boer paa forskrevne Askø, Femø, Fæø og Bogø, ved Døden afgaar da maa Præsterne hver paa sin Ø, som han er Præst paa, komme til den Jord paa sin Gaard uden Indfæstning; dog skal hans aarlige Landgilde af dnne Gaard gange efter Jordbogens Lydelse, og den skal Præsten til Rette Tid udgive. Og dersom Sognepræsten vil Bonde-gaarden tilsig forhandle, skal han den med Arvingernes Minde til sig have. - VI haver og naadigt bevilget Præsterne paa de nævnte Øer at maatte blive fri for, hvad Langroer og Stakkerøer (lange og korte Transporter med Robaade), og andet Arbejde og Tiende, som af forskrevne Bøndergaarde ganger.

Thi beder vi dig og vil, at du dennem for disse Arbejder fri lader blive, idet du haver Indseende med, at der-som nogen af samme Præster er saa rigeligen og rundeligen forset (forsynet) og forsørget med Præsterente og Jord, at han sig derover ikke haver at beklage, at du herudi vort Gavn og Bedste vil vide at ramme, saa at han ikke under det Skrin nogen Jord bekommer. Dermed sker vor Vilje; befalendes dig Gud. Givet paa vort Kloster Halsted den 9. Septembris Aar 1591.!

Underskriften lyder: "Os Elske Niels Friis.

Præsten var ude efter Bøndernes Korn, men ogsaa Kongen spekulerede deri. Vi har et kongeligt Brev til de Askø Mænd, hvori han bad dem om at levere Korn til hans Undersatter i det nordlige Norge. Deres Høst havde nok været saa god det Aar, saa de kunde afstaa noget deraf for smaa Priser, da der deroppe var Nød paa Færde:

"Aabent Brev til Almuen paa Askø (og de andre Øer). Hilser eder alle vore og Kronens Undersaaatter, Bøn-der og menige Almue paa Askø boendes evindeligen med Gud og vor Naade! - Vid, at eftersom vore Undersaatter udi Nordlandende udi vort Rige Norge dennem højligen beklager for den megen Dyrtid og Misvækst ikke at kunne bekom-me deres Sædekorn eller andet Korn som de ellers til deres Nødtørfth behøver, da, efterdi vi er komne i Forfaring, at hos eder skal være udi forgangen Aar bleven god Kornvækst, saa at I deraf skal have at overlade, beder vi eder og vil, at I paa denne ene Gang, naar vore Undersaatter eder med dette Brev besøger (d.v.s. Københavnske Mellemlandere) lader dennem bekomme for en billig Køb, for rede Penge og andre gode Varer, hvad Korn i Haver at overlade af. Ladendes (undladende) det ingenlunde.

Hafniæ 29. Januarij Anno 1602."

Ogsaa, naar det trak op til Krig, kom der Extrakrav til Askø Folk, saaledes før Kalmarkrigen (1611-13), da sendtes der Bud herved om Penge til Krigsførelsen: 10 Daler skulde hver Bomand give og hver Husmand ½ Daler ligesom Tjenestekarle og Møllere:

Vi læser da navnene paa Askø Bomænd, og her er de: Jep lauritzen, Per Logh (Løjet?), Jørgen Hansen, Jørgen Jeppesen, Niels Jørgensen, Jens Tørkildsen (Terkelsen), Niels Pedersen, Niels Jeppesen, Simon Nielsen, Peder Olsen, Per Michelsen, Hans Borre, Per Clausen, Hans Jørgensen, lauritz Borre, Lauritz Jacobsen, Rasmus Rasmussen, Per Hansen, Hans Hansen og Ole Møller.

De 14 første var Bomænd ("Fæstebønder"), de gav 14 Daler. De var 5 "Tjenestesvende" og 1 Møller: 3 Daler, saa Kongen fik til sin Krig 19½ Daler her fra Askø.

Samme Aar 1611 skulde Kongen (Christian IV) have tyske Lejetropper transporteret fra Kiel til Halmstad i Halland. Da fik Askø Skippere Ordre til at møde og hjælpe til med deres Fartøjer: "18. Februari 1611. Hendrik Friis fik Brev om udaf Rudkøbing og andensteds paa langeland, saa og Joachim Barnewitz udaf Askø, Fæmø og Fejø, under Nykøbing Len liggendes, at forskaffe Skuder, som til Kiel den 3. Maj skal være til Stede der at indtage Marqvort Pendtz's Ryttere og til Halmstad fremføre."

Der er saa lidt at fortælle om Askø i første Del af 1600-erne, saa vi vil læse en lille Notits om en Foged paa Askø og om Tolden, der blev svaret af udførte Varer - det er jo forresten kun et Par Menskealdre, siden der endnu betaltes Told, Accise, af alt, der gik fra Land

til By er i Landet. - Tolden blev betalt til Lensmanden paa Aalholm Slot: "1618. Annammet, som Jep Lauritzen, Fougit paa Aschø dette Aar haver leveret: Er af Landet dette Aar udført 30 S (120 Tdr.) Byg og af Pundet annammet i Told 8 Skilling, er : 3 Rdl. - Af 24 Svin, Stykket 2 Skilling, er ½ Daler 8 Skilling. Ialt fra Askø i Told: 13 Rdl. 8 Skilling.

I 1623 havde Oldgranskeren Ole Worm anmodet Sognepræsterne om at indsende historiske Sognebeskrivelser til ham. Det havde Askø Sognepræst, Hr. Peder Adsersen (Friis, som en af hans Eftermænd kaldte ham) gjort, men hvad der blev af hans Optegnelser, ved vi ikke. Aaret efter fik han en lignende Opfordring. Det var ikke stort, Præsten der havde at meddele; han begynder sit Brev med Jesu Navn: "Jhs. Askø Sogns gejstlige Jurisdiktion er under Aalholm Len udi Fuelse Herred udi Laaland, men verdslig Jurisdiktion hører til Nykøbing Slot udi Falster.

Paa fornævnte Askø er eet Kirke-Sogn og en liden anden, omflydt Ø, som hører til samme Askø By, hvor der ingen boer (i 1921: 45 Indbyggere). - Decimanter (Tiendeydere paa Askø er 14. Gadehuse: 4 og haver ingen Jord at saa paa eller Avl. Ingen Herregaarde. - Hvad videre hører til Chorographiam (Egnbeskrivelse) findes ikke hos os, det mig vitterligt er, uden det, som forgangen Aar derom blev fremsendt.

Scripta (skrevet) Aschø 15. Novembris Anni 1624.  
(Pastor Loci: Stedets Præst) P.L. m.m." (egen Haand)

Peder Adtzersønn

Askø rantes i 1625 af en af den Art Naturkatastrofer, der senere ofte er overgaaet Øerne her sydpaa. Havet steg i Storm, overskyllede og halvt ødelagde de dyrkede Strækninger. Da man i 1627 skulde betale en Extraskat, fordi Kongen, Christian den Fjerde, havde været saa letsindig at blande sig i Trediveaarskrigen og udruste en langt større Hær, end Landet kunde bære, da mødte de Askø Mænd frem paa deres Ting - det er ikke første Gang, vi ser dette Ting nævnet - og vidnede, at Vandet havde gjort dem saa megen Fortræd, at de ikke oven i Købet kunne betale Extraskat. Fogeden paa Nabøen havde faaet det Hverv, at paase, at Vidneførslen gik lovligt for sig. Der staar i Tingsvidnet:

"Vi efterskrevne Jørgen Jeppesen, Foged til Askø Birketing, Rasmus Rasmussen, Degn og Tingskriver, og Jep Lauritzen, Hovedmand (Oldermand) sammesteds, kendes og gør vitterligt, at Aar efter Christi Fødsel ("Fødtzell") 1627, Fredagen, som var den 14. Decembris, var skicket for os og for Dannemænd flere, som samme Dag Ting søgt havde, ærlig og velforstandig Mand, Peder Smed, Foged paa Fejø, han efter Øvrighedens Befaling bad om og fik et fuldkomment Tingsvidne paa efterskrevne Ord og Artikler af 8 trofaste Dannemænd, som var: Jep Lauritzen, Hovedmand, Per Nielsen, Niels Persen, Hans Hansen, Per Clausen, Rasmus Persen, Niels Clausen og Hans Nielsen, hvilke de alle endrægteligen med een Røst vidnede paa deres gode Tro og Love, at de sandeligen saa og hørte samme Dag og Ting, der fornævnte Peder Smed begærende et Tingsvidne paa den store Stade og Afbræk og paa den Forskaa-nelse, som dennem tilforne for Kongelige Majestæts Skat efter Kongelig Majestæts udgivne Brev var forskaanet med formedelst den store Skade, som de fattige Askø Mænd haver bekommet paa deres Ager og Eng, saa at de derudover er saa forarmede, at de ikke kan taale eller udstaa at give Kongeskat, hvortil Askø Sognemænd svarede og sagde at have bekommet og faaet saa stor og ulidelig Skade og Afbræk baade paa Ager og Eng, saa at Fjerdeparten af Landet er slet henskyllt og fordærvet og mere og ikke mindre, og at deres Agre og Eng med Sten og Grus er overskyllt og fordærvet, saa de kan hverken bære Græs eller Grøde til Mennesker og ej til Kvæget ("queggitt"), og derfor for nævnte Ska-de for de to Terminer Kongeskat af velbyrdige Christoffer Urne paa den høje Øvrigheds Vegne forskaanet, saa at de ikke kan udstaa og taale at give Kongeskat formedelst saadanne Aarsage og store Skade, som de fattige Askø Sognemænd haver bekommet, som foreskrevet staar. Hvorpaa Peder Smed var Tingsvidne begærendes.

At dette saa inden Ting ganget og faret er, det vidner vi forskrevne med vores Besegling her nedenunder.

Actum Ao dic et luco ut supra (sket Aar, Dag og Sted som ovenfor nævnt)".

Wii efterskreffne Jørgen Jepsen Fogit till Askeø birketing, Rasmus Rasmussøn Degn och tingskriiffer och Jep Lauridzen, Hoffeitmand sammesteds.

Det var i 1627, dette skete, og paa det Aars Lensregnskab ses, at efterfølgende Mænd blev forskaanede for at betale det halve af Skatten: Jeppe Lauritzen, Per Jeppesen, Hr. Peder (Adsersen, Sognepræsten), Jørgen Jeppesen, Niels Pedersen, Hans Hansen, Hans Nielsen, Niels Pedersen, Rasmus Pedersen, Peder Olsen, Jens Pedersen Niels Borre, Hans Pedersen og Hans Jørgensen foruden Møl-leren paa Vejrmøllen. "Disse Mænd er af Dronninglige Majestæt forskaanede, eftersom at de paa deres Agre og Eng havde faaet stor skade af den store Vandflod Anno 1625."

I 1628 mødte de atter frem paa Tinget og klagede deres Nød for fremdeles at maatte nøjes med at betale halv Skat; de erindrede om, Dronningen havde undet dem den Nedsættelse.

"Den Dag sad Jeppe Lauritzen i Dommers Sted", Degnen Rasmus Rasmussen var stadig Birkeskriver og Peder Nielsen var Bøndernes Talsmand. De bad "for de Askø Mænd, som er tilsammen 14 paa halv Skat, som de haver udgivet til Paaske og den 1. Juli 1628, for den store Skade og Afbræk, som de faattige Mænd haver bekommet og faaet paa deres Agre og Eng". Ogsaa klagede de over "Vejrmøllen, som at Storm og Uvejr er fordærvet, saa den var øde og ubrugelig paa den Tid, saa deraf ingen Skat kunde udgives".

Der var ikke det bedste Forhold mellem Askø Bønder og deres Præst; det fremgaar af nogle ORd, som Biskop Hans Mikkelsen nedskrev

om de Visitatser, han i 1631 foretog her paa Øerne. Han srev (paa latin): "Den 18. Juli tog jeg over til Askø; Børnene var vel lærte, men der hørt Klage fra Bønderne over Præsten (Hr. Peder Adersen Friis) og fra hans Side over dem. Han var svært gnaven og spidsfindig (valde morosus et spinosus). Da Gudstjenesten var forbi, sejlede vi over til Fæmø" Det synes ikke, som Biskoppen var i Præstegaarden for at spise, hvad han ellers gerne med-deler.

Præsten har nok klaget over Bøndernes Fordringsfuldhed; naar de havde afleveret deres Afgifter til ham, forlangte de nemlig at blive trakteret med godt Øl hos ham.

Lad os læse, hvad der i Tidernes Løb var lovfæstet om Bøndernes Ydelser og om Øllet, de forlangte; vi maa tilbage til 1541:

"Vidne taget paa Laalandsfare Landsting den 15. Januar om Almuens Veddtægt angaaende Præsternes Løn-ning". - "Hvilke 12 Dannemænd vel beraadte dennem og endrægteligen med een Røst vidnede paa Tro og Sandingen, at de hørte og saa, at menige Almue, som den Dag "Lolandzfar landzting" søgte, tog ved og samtykte at give deres Sognepræster deres Rettigheder og Rente efter gammel Sædvane og stille dennem tilfreds, saa de ikke skulde skyldes dem".

Kongen - Christian den Tredie - hørte, at Bønderne ikke holdt dette Løfte; det var han vred over, og han truede dem med Straf, om de ikke bedrede sig (1542):

"Vid, at for os er berettet, hvorledes at I sidder og fortrykker eder og ikke vil give eders Sognepræster og Sognedegne deres gamle Rente og Rettighed, Almissekorn og Almissemad, efter som I af gammel Tid gjort haver". - Det skal I gøre, "Saafremt I ikke vil straffes derfor og have forbrudt eders Gaarde efter vor Ordinanses Lydelse".

12 Aar efter, i 1554, var det atter kommet Kongen for Øre, at Præsterne ikke fik, hvad der tilkom dem, og han Skrev:

"Vid, at menige Sognepræster og Sognedegne over alt Laaland haver haft deres Fuldmægtige her hos os og berettet, hvorledes at I skal være pligtige dennem, at de ikke til gode Rede undfanger (efter Lov og Ret faar) samme Rente. Thi beder vi eder alle og hver især strengligen byder" o.s.v.

Nu mange Aar efter, i 1632, har Kongen - Christian den Fjerde - hørt om det Øl, Præsterne maa traktere med, naar deres Sognemænd betaler deres Afgifter, og den Uskik forbyder han strengt:

"Belangende Laaland, da skal først det Tiendeøl være afskaffet, som Bønderne bekommer af Præsterne i Aschøe, Femø og Fejøe, og skal hverken Bønderne samme Øl maatte annamme, ej heller Præsterne det maatte ud-give. -- Desforuden skal Sognepræsten paa Aschøe endnu fremdeles nyde den Gaard, hannem hidindtil uden Afgift er bevilget, for sig og sine Efterkommere (Eftermænd), som skylder (i Landgilde): 1 Fjerding Smør, et Lam, 2 Høns, 1 Gaas og 1 Mark i Græsningspenge".

Denne Opgivelse af Landgilden korrigerer Præsten, Hr. Peder Adersen selv, da han i 1637 efter Ordre fra Bispen skal opgive sine Indtægter; han skriver, at han maa give mere: "Paa Askø er kun 13 Tiendeydere, og Præsten er naadigst betinget af Dronninglige Majestæt uden Indfæstning og Langroer (lange Roture som Hoveri) med den fjortende Bondegaard. Han giver (som Landgilde) deraf aarlig 4 Mark og i Græspenge andre 4 Mark, 1 Fjerding Smør, 1 Lam, 2 Høns og 1 Gaas.

#### Indtægt

1) 31 Traver Tienderug, 2) 35 Traver Tiendebyg, 3) 2½ Trave Havretiede, 4) 26 Skæppe Ærter og under-tiden flere og undertiden mindre, ligesom de saar til, 5) et Læs Hø hvert andet Aar, 6) Lammetiede: udi det højeste: 7 Lam, 7) Offer: 7 Mark, 8) Af Jord, som Bønderne haver bevilget til Præstens Underhold: 42 Skp. Land; en Part af dem bruges (dyrkes) hvert andet Aar og en Part hvert tredie Aar. 9) Endnu 8 Skilling af hver Mand for Helmissemad. 10) Paaskerente: 1 Brød og 12 Æg hos hver Mand. 11) Skal disse forskrevne Mænd holde Præstegaarden ved Bygning halvt med Præsten.

Peder Adtzersøn, egen haand.

Lad os med det samme, se hvad Bomændene hed nu i 1640, og hvad de svarede Kongen i Landgilde, det var forresten det samme, som Præsten i 1632 skulde svare af sin Bondegaard.

Bomændene, hvoriblandt Sognepræsten var, hed:

1) Rasmus Pedersen, der som de andre gav: 1 Fjerding Smør, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns, 2) Niels Clausen, 3) Niels Pedersen, 4) Peder Jeppesen, 5) Hans Nielsen, 6) Hans Pedersen, 7) Hans Hansen, 8) Hr. Peder Adtzersøn, 9) Jens Pedersen, 10) Niels Pedersen Borre, 11) Hans Pedersen Clausen, 12) Jørgen Hansen, 13) Jørgen Jeppesen Foged og 14) Peder Jeppesen. Al al Øen aarligen overalt (alat) 8½ Mark Sommerskat, 8½ Mark i Vinterskat, 35 Mark i Jordskyld, 9 Mark og 5 Skilling i Kopenge og 11 Faar".

Næste Aar - 1646 - sejlede alle Mand paa Askø (undtagen Præsten) over til Fejø, de 10 for at erklære sig for alt for fattige til at svare en paalagt Extraskat de 3 for at vidne derom. - Det virkede bedre, naar Erklæringen blev aflagt for et uvildigt Ting. De 9 af de fattige var de samme som ovenfor nævnede, med Undtagelse af, at der i stedet for No. 1 Rasmus Pedersen var kommen en ny Mand, Unge Jørgen Jeppesen. De tre Vidner var Fogeden, Jørgen Jeppesen, Peder Jeppesen og Niels Borre. De første beklagede deres "store Armod og Fattigdom", og de 3 "svor for dennem, at de kunde kun give Fjerdeparten". Paa Fejø syntes man at have været svært fortrolige med Forholdene paa Askø: de 12 Fejø Dannemænd havde undersøgt Sagen og vidnede, at de virkelig var fattige.

Ogsaa i 1645 klagede man over Fattigdom. Der var Krig i Landet (Torstenson-Krigen 1643-45), og Fjenderne, Svenskerne, holdt Jylland besat; Kongen maatte have Penge. Vi vil læse et Tingsvidne derom:

"Jørgen Jepsen, Foged til Askø Birketing, Rasmus Rasmussen, Degn og Tingskriver og Rasmus Pedersen, Hovedmand (her

dukker han op igen) kendes og gør vitterligt, at Aar 1645, Fredagen, som var den 26. Martij, var skikket for os og menige Almue, som den Dag ASkø Ting søgt havde, ærlig Karl (ugift, Ungkarl) Lauritz Jørgensen, Fuldmægtig for Peder Heltz (Slotsskriver paa Nykøbing Slot), hvilken der bad om og fik et fuldkomment Birketings-vidne paa efterskrevne Ord og Artikler af 8 trofaste Dannemænd, hvilke de alle endrægteligen med een Røst vidnede paa deres gode Tro og Love, at de hørte et Tingsvidne paa de Mænd, som ikke kunde taale for Armod's Skyld at udgive Kongeskat, som var forfalden til Paaske Anno 1645, hvilke er: Jørgen Hansen, Unge Jørgen Jepsen, Niels Persen, Rasmus Persen, Hans Nielsen, Hans Jørgensen, Hans Persen, som alle havde givet 1 Rdl., Husmændene Jørgen Pedersen Smed og Claus Clausen, som begge var forarmede og intet havde givet og Rasmus Rasmussen, som havde givet ½ Rdl., hvilke alle for deres store Armod saa og for stor Kontribution til Ryttere og Soldaterskab, de hertil udgivet haver, ikke mere kunde formaa at udgive, hvortil de 8 Mænd, som den Tid Ting sad, sagde det samme i Sandhed at være bevidst ved højeste Ed og oprakte Fingre. Og var alle Bomænd og Husmænd imod dette Tingsvidne lovligen Kaldede og Varsel givet ved Hans Madsen og Jørgen Pedersen (Kaldsmænd, Byens Tjenere). Fogeden Jørgen Jepsen, Degnen Rasmus Rasmussen og "Hovedmanden" Rasmus Pedersen satte deres Segl under.

I 1646 mødte Lensmandens Skriver atter op med Extrafordring; denne Gang var det 1½ Skp. Korn og 2 Kobber af hver Mand, Kongen vilde have. Det viste sig atter, at her var mange forarmede. Den Dag sad Niels Pedersen Borre "udi Dommers Sted", mens Degnen som sædvanlig var Birkeskriver og Hans Hansen var Hovedmand.

Næste Gang, vi møder Askøs Navn, er den frygtelige Svenskekrig gaaet hærgende over hele Landet. Da Svenskerne i 1657 gik over Isen fra Jylland over Fyn og Langeland og var komne til Laaland, gjorde de Holdt og sværmede ud over vore tre Øer, som de gennemtrawlede. "Pengene eller Livet" lød i alle Gaarde, og rædselslagne maatte Folk udlevere alt værdiguldt, de ejede. Efter Fredsslutningen i 1660 kom her Ordre til at levere en Beskrivelse over den Tilstand, Gaarde og Marker var i efter Fjendens Besøg, og det siges saaledes i det Tingsvidne, der blev taget derom: "Jens Nielsen paa Askø, forordnet i Dag paa Askø Ting at sidde udi Dommers Sæde i denne Sag, hans Danielsen Skriver til samme Ting og Hans Pedersen ibidem (sammesteds), vi kendes og gør vitterligt, at Anno 1660 den 5. Octobris var skikket for os og Dannemænd flere paa forskrevne Ting ærlig og velagtede Mand Niels Pedersen, Foged paa Askø, som paa Øvrighed-ens Vegne bad om og bekom et uvildigt Tingsvidne af 8 ærlige, trofaste Dannemænd, som er: Hans Pedersen Clausen, Hans Rasmussen, Peter Nielsen, Hans Nielsen, Jens Nielsen, Niels Jensen, Jens Jørgensen og Christoffer Hansen, hvilke forskrevne Dannemænd der alle med een Røst vidnede og sagde paa deres gode Tro, Sjæl og rette Sandhed, at de sandeligen samme Dag saa og hørte, at her for Retten fremstod Hans Pedersen med sine Medfølgere og irettelagde deres skriftlige Afsigt (Beretning) under egne Hænder og sædvanlige Sømærker (Bomærker, hvormed ogsaa Baade og Soredskaber var mærkede) Ord for Ord som følger: Vi skulde efter Øvrighedens Befaling besigtige alle Gaardene her paa Øen, hvorledes de er bebygte; i lige Maade og eftergranske, hvormeget enhver Bonde haver saaet, item Skovene at besigtige, da haver vi paa det allerflittigste set alle Gaardene her paa Askø, blandt hvilke disse efterskrevne formedelst Fjendernes Overfalds Skyld er bleven brøstfældige, og Bønderne af den Aarsage er geraadne udi allerstørste Armod, saa at de nu ikke haver Formue til at bygge noget Byggetømmer:

Hans Rasmussens Gaard er forfalden undtagen paa et Stykke Hus.

Hans Jørgensens ene Gaard er ganske forfalden, undtagen paa et Stykke Hus.

Jens Nielsens ene Gaard er ganske forfalden, den andet noget

Fogedens Alhus (stuehus) ganske forfalden.

Claus Nielsens Gaard er fluks forfalden

Christoffer Hansens Gaard er noget forfalden.

Peder Nielsens Gaard er fluks forfalden.

Hvad sig Sæden er belangendes, da haver enhver tilsaaet ungefærlig Halvdelen.

Hvad sig Skoven er belangendes, da er her aldeles intet Skov, haver ej heller været udi nogen af deres Tid, som nu lever. - Saaledes udi al Sandhed at være, som forskrevet staar, des til Vitterlighed haver vi underskrevne denne vor Afsigt under egne Hænder og sædvanlige Karmærker (ogsaa Bomærker).

"Hænderne" mangler paa Dokumentet, og de to Signetmærker passer ikke til nogen af de nævnte Navne.

Under den 25. Januar 1661 findes der i Fejø Tingbog en Notits, som fortæller os, at der er sket et Drab paa en Kvinde her paa Askø, og den mistænkte Drabemand nævnes. Man hentede nogle Mænd fra Fejø, fordi man mente, de mere upartisk kunde forske efter Sandheden end de faa Mænd her, som muligvis vilde dække over en af deres lille Flok. Vi læser derom:

"Den fungerende Dommer og Foged, Jens Zachariæsen var paa Rejse til København - haver ladet lyse og paaskrive Ridefogeden, Alexander Pedersens Skrift (som fra Nykøbing styrede Øerne) anlangendes otte Mænds Opkrævelse her paa Fæø paa det Drab, som er begaaet paa Tomis Tomisens quinde paa Aschø", som Hans Jørgensen paa Askø fore beskyldes, saa og videre erfare, om de noget Sagen til Oplysning kan erfare og derefter til Askø Birketing fuldgøre deres "Toug" (Tog = Vidnesbyrd), som Bogstaven (Ridefogedens Skrivelse) forlanger, og som de agter at vedstaa og forsvare. Og dertil er udmeldt Terkel Nielsen og 7 andre Fejø-Mænd.

Her nævnes "Askø Birketing". Her var virkelig i mange Aar paa denne lille Ø et selvstændigt Ting, som holdtes een Gang

ugentligt. FOgeden, Skriveren og de 8 Tingshørere ("Stokkemænd" kaldtes de ogsaa, fordi Tinget fra først af holdtes under aaben Himmel, og den fredlyste Tingplads var mellem 4 i Jorden fæstede Stokke eller Pæle), de udgjorde jo sammen med Byens "Tjenere", de to Beskikkelsesmænd - Kaldsmænd - den største Part af Øens samlede Befolkning; naar saa Parterne i en Sag og Vidnerne var for Retten, skulde man synes, at der intet Publikum (Almue) kan have været til Retshandlingen.

Den eneste Tingbog, der er levnet os fra Birketingets Dage, begynder i 1662 og indledes med følgende højtidelige Ord, skrevne paa første Blad; først paa Latin:

"Sis memor, ambiguus qui pensas, lancibus æqvum Grande Deus, tecum quod regit ipse forum." Ded er: "Du domer, gjør huermand Ret och schell (skel), Gud ehr (er) till stede, Merch ded vell". eller "Gudsz ære och Retfær-dighed Bør søge Verslig øffrighed." (Den ordrette Oversættelse af det latinske Vers er: "Husk, du, som vejer Retten paa den vippende Vægt, at den store Gud selv plejer Retten med dig.")

Der var kun sjældnen Tingmøder, og Skriveren har ikke været meget skrivekyndig, saa det er ikke Veltalenhedsprøver, vi bliver stillet overfor. De fleste Sager, ja, de 9 Tiendedele af BOgens Indhold drejer sig om Pengesager, Gæld af ubetydelige Smaasummer paa 2 Mark, 24 Skilling, som Skyldneren ikke nu erindrer noget om; de er ganske uden Interesse, og de udkræver ingen Stilkunst.

Ved det første Tingsmøde staar der: "Aschøe 1662, Fredagen Dend 16. Majj bleff Ting Set (sat) och hollet her paa aschøe aff fogden Niels pedersen og Hans pedersen Clausen, Schriffuer. De otte Stockemend vare: Hans Jørgensen, Jens Nielsen, Peder Nielsen, Hans Rasmussen, Jens Jørgensen, Hans Nielsen, Nielsen och Christopher Hansen".

Næste Ting blev først holdt den 31. Oktober ("8Bris").

Den vigtigste Sag var den Dag var et Minde fra Svenskekrigen, da der som Mellemlid mellem Fjenden og Indbyggerne i hvert var en "Beskytter" - med en fremmed Ord en "Salvagarde" ("Sauvegarde"), som naturligvis gerne stak en god Skilling i sin egen Lomme, naar han af og til frelste de stakkels Askø Folk for alt for stærk Udplyndring: "Jacob Ibsen vidnede (boendes i "Blautz" (Blangs paa laaland), at en Dag i den Ufreds Tid var en Del af Askø Mænd forsamlet; da tilspurgte Niels Pedersen (Fogeden) dennem, som til Stede var, om de vilde have Bud efter en "Salvaguardi". Dertil svarede Hans Jørgensen, han ville laane en af sine Heste efter "Salvaguardi", men den var blot ikke skøet endnu. Da sagde Hans Nielsen, at han vilde haane dem en af sine Heste dertil. Det var paa "Aschøe støffuel banche" (Askø Støvle-banke). De vilde have Slæde ned efter en "Saraguardi". Man ser, at det fremmede ord har voldt Skriveren Vanskeligheder.

Kort efter - den 28. November 1662 - faar vi at vide, at de to Kirkeværger, Hans Jørgensen og Peder Nielsen, skyldte Kirken 27 Rdl. 2 Mark og 3 Skilling. Den ene af dem, Hans Jørgensen, sigtedes i 1661 for at være Drabsmand. Siden han nu er Kirkeværge, er han vel altsaa bleven rensset for Sigtelsen.

Det synes, som den indbyrdes Samtaletone har været noget grov. Den 25. Juli 1663 blev der ført en Sag for Tinget om "onde og ubekvemme Ord": - "Unyttige og onde Ord er gangen imellem Karen Hansdatter, som er Hans Rasmussens Hustru her paa Askø, som og med sin Lavværge kaldet og varselgiven, og Margrete Hansdatter, som er Jens Nielsens Hustrus Søster. Det første Karen kom til Margrete, da sagde hun til hende: "Margrete, hvi est du saadan en Skandtæve i den Mund (en ualmindelig slem, ublufærdig Kvinde). - Dertil svarede Pigen: "Jeg haver ingen Skand-tævestykker gjort". - Da sagde Karen: "Vilt du ligge paa Gaden og byde dig til, da byd dig til, min Datter, men du faar en Ulykke derover: Haver du intet andet at gøre, da gak hjem og pæk en Vigerbel (lug en Fælle for Ukrudt) i dit Sted". - Og Vidnet sagde, at Pigen taledede hende intet til, førend saadanne Ord skete. Et andet Vidne havde hørt de samme Ord, og da Karen ikke kunde godtgøre, at Pigebarnet havde gjort noget uskikkeligt, maatte hun tage sine onde Ord i sig igen. "Til sidst fremstod Karen og svor ved Sjæl og Salighed, at hun vidste Pigen, Margrete Hansdatter intet utilbørligt at paasige uden alt ærligt og godt".

Den 11. September samme Aar endtes en bitter Strid mellem to Familier, Jens Nielsen og Christoffer Hansens. Fogeden foreslog dem at forliges, og begge erklærede, at de vidste intet utilbørligt om hinanden "och dermed och i Saa maade bleffue de Tuende parter venligen och vell forligte, och alt, huis (Hvad tuistighed dennom hid till denne dag mellem veret haffuer, schall der med vere døed och mactis losz ialle maader". - Saaledes skrev man dengang Dansk.

Da Svenskerne i særlig Grad havde faret haardt frem mod de danske Præster, mens de laa her i Landet, forlangte Kongen at faa at vide, hvorledes det stod til med vore Præstegaarde, og der blev svaret saaledes derpaa:

"Vi efterskrevne Jens Rasmussen, Foged paa "Fembøe" Daniel Jensen og Peder Tobiesen ibidem (samme-steds), Oluf Pedersen i Kadevig paa "Fæøe". Jørgen Jørgensen og Terkel Nielsen ibidem, og Niels Pedersen, Foged paa "Aschøe" og Hans Jørgensen der sammesteds gør alle vitterligt, at vi efter den høje Øvrigheds alvorlige Befaling er udmeldte og opkrævede enhver til sit Værneting os at skulle foretage og begive til alle Præstegaardene her paa bem-eldte trende Øer, deres Bygning paa hvert Sted med største FLid at besee, granske og erfare og efter enhver Gaards Beskaffenhed sætte og vurdere for Penge, som vi agter at forsvare, efter vores overleverede Taxt's videre Bemelding. - Da hvar vi med største FLid os des Lejlighed foretaget og begivet os til Askø:

Askø Præstegaard befindes meget ringe paabygt.

1) Stuehuset, som er 9 Spænderum (BIndingsværkshus med 10 Stolper, ni Mellemrum, deraf 2 Spænderum nogenledes ved magt.

2) Bryggerset og Bagerhuset: 9 Spænderum.

3) Det sønderste Ladehus: 11 Spænderum

4) Forhuset: 10 Spænderum, de 4 Spænderum, hvori Portrummet er udi beregnet, er nogenlunde ved Magt.  
 5) Svinestien. 5 Spænderum. - Foruden disse 6 gode Spænderum (i Forhuset), da befinder der sig ingen Forskel paa alnden øvrige Bygd, men alt Tømmeret (af Gran og Fyr) forraadnet, ormsstukket og fordærvet. Saa haver vi vurderet samme Gaard for Penge: 120 Slettedaler (80 Rdl.), og til den Store Brøstfældighed haver vi afkortet derudi til Gaardens Forbedring i Penge 40 Dal. Hvilket vi i Dag her for Ting og Ret med vores Helgens Ed med oprakte Fingre bekræfter saaledes.  
 Actum Fæøe den 31. Julij 1663.

## Matrikler og Marknavne.

I 1664 blev der udarbejdet en Matrikel over Askøs Jorder og skrevet, hvad Mændene paa Øen hed, hvad de gav i Land-gilde, hvor stor hver Mands Jord skulde være i Flademaal og hvor megen Usæd Jorden kunde tage. Lad os først læse om Jordmaalet, det slipper vi lettest fra: Hver Bomand (Gaardmand) havde 3½ Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. Land og kunde aar-lig saa deri: 10½ Tdr. Byg, 9½ Skp. Havre, og man kunde høste 3 1/3 Læs Hø.

I Landgilde (Leje af Jorden til Kongen, som ejede den) maatte enhver af med 1 Fjerding Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 32 Skilling Landgildepeng samt 4 Tdr. Byg.

Denne Matrikel af 1664 fik ingen lang Levetid: allerede i 1682 blev der paabegyndt en ny Vurdering af Jor-den (det var Ole Rømers ide, som han just nu havde bragt hjem med sig fra Udlandet). Den regnede ikke som den fra 1664 efter, hvad Jorden kunde tage af Udsæd, men efter, hvad den kunde give, altsaa efter Jordens Bonitet. Denne anden Matrikel blev først sat i Kraft i 1688.

Skønt der er byttet om paa Gaardenes Numre fra 1664 til 1682 (1688), og Mændenes Navne er andre vil vi dog stille de to Lister Sammen.

1664	1682 (1688)
1) Hans Jørgensen	1) Ole Christoffersen
2) Niels Clausen og Unge Hans Jørgensen	2) Peder Hansen
3) Peder Nielsen	3) Peder Lauritzen
4) Niels Pedersen, Foged	4) Jens Jørgensen
5) Hans Rasmussen	5) Jens Nielsen
6) Hans Pedersen Clausen	6) Hans Jørgensen
7) Christoffer Hansen	7) Niels Rasmussen
8) Niels Jensen	8) Ole Jørgensen
9) Hans Nielsen	9) Christoffer Hansen
10) Hans Jørgensen	10) Unge Jens Nielsen
11) Jens Jørgensen	11) Niels Hansen
12) Jens Nielsen	12) Hr. Jens Pedersen Mule
13) Jørgen Hansen	13) Hans Rasmussen
	14) Claus Nielsen
 Gadehusmænd	 Gadehusmænd
1) Hans Nielsen (fri)	1) Hans Jørgensen Kaare, er Bispens Tjener og derfor fri for Afgift
2) Hans Jørgensen Kaare	2) Johanne Rasmus's, for Armod fri.

I 1664 er der endvidere "en Vejrmølle der paa Øen, som er ganske brøstfældig, hvoraf ingen Landgilde bekommes".

I 1688 er ligeledes "En Vejrmølle, beliggende paa Peder Hansen og Ole Christoffersens Agerende i Latofte, tilhører Hans Jørgensen paa Askø. Er ikkun slet vedligeholdt. - Paa Askø haver Bønderne ganske intet til Ildebrand, Gærdsel eller Stavre, ej heller nogen Tørveskær andet end, hvad som de paa Fastlandet i dyre Domme maa købe og til Baads didføre. Askø er et Birk for sig selv og ligger i Nykøbing Amt.

Samtidig med, at Matriklen af 1688 nævner Mændenes Navne, opremses ogsaa Navnene paa Markerne (Vangene) og de Underafdelinger, "Aase", hvori Markerne var delte.

## Marknavne.

Paa Askø bar der 3 Marker, Nymark, Latoftemark og Lilleø.

Nymark:

Rellekær Skifte	Vejlstykker
Mellemagre	Smedestykker
Klokkerholm	Langagerskel
Bredstykkerne	Degnestykker
Gamel Præstestykker	Gadebredestykker
Lekær	Knoldestykker
Brøndmose	Store Bredstykker
Smaa Brøndestykker	Plædestykker
Møffestykker	Redsebæk Skifte
Nebbestykker	Bøgeholsager
Gaasebol	Bøgeagre
Stenstængagre	Præstestykker
Store Roveagre	Højleendestykker
Lange Konemadstykker	Kittekonestykker
Bredkonemad (M=Eng)	Korsestykker
Trolse	Nebbestykker
Tolager	Sundhør
Plæde med Skel	Tidselstykker
Trentestykker	Konemadstykker

-----

Latoftemark:

Latofteskifte	Lille Bamleager
Elmerud (1)	Store Bamleskifte
Stykker bag Degnegaarden	Yderste ager-Skifte
Nefteager i Elmerud	Stykkerne inden Ledet
Østerhoved (2)	Degneagre
Vesteragerskifte	Prætejorden (3)
Skellekærsagre	Egeagreskifte

- (1) Hviler ikke, men formedelst Bønderne kan ikke være samme Mark foruden til aarlig Sæd, bruges og besaas aarligen;  
(2) hviler ikke, ringe Jord, besaas aarligen;  
(3) som han foruden Bondegaarden haver til Kaldet.
- 

Lilleø, som henhører til Askø og bliver brugt som en Mark, hviler 2 Aar og bliver tilsaaet det tredie, og det, naar Nymark hviler; saa bliver saaet 2 Aar og hviler det tredie. Der er et Sund mellem Askø og Lilleø, et Par Musketskud bredt, som mærkelig (føleligt) forhindrer, at Jorden paa Lilleø ikke kan gødes eller bruges, som den bør; foruden er Jorden i sig selv af ganske ringe Beskaffenhed.

Aaserne hedder:

Drøgelspejld	Mons i Claus Tosse
Drøgelsager	Gafsager
Mellemagre i Drøgel	Vrangsagre
Giort	Prætejorden
Solvagre	Degnejorden
Smaa Langestykker	Nordre Svaleklintsstykker
Gamel Gamlestykker	Paa Svaleklint
Lange Fledevigstykker	Søndre Svalekærstykker
Store Tofterne	Stykker mellem Kærene
Smaatofte	Dødemandsstykker
Storherne	Knoldestykker
Sønnespejld	Senisskifte
Lange Formosehusstykker	Bjergesagre
Stakkede Formosehusstykker	Rødeklintstykker

Kaltestykker  
I Vejle

Brede Fledevisgstykker

Engbund paa Lilleø gaar til disse Bønder, der kan faa 3/4 Læs godt Hø (alle de nævnte Bønder; i Stedet for Præsten Hr. Mule nævnes her en ellers unævnt Mand, Peder Stensgaard).

Naar Lilleømark udligger (hviler), kan derpaa græsses 80 Høveder (hvis Gødning dog, skulde man synes, maatte kunne tjene Jorden.

-----  
Samtidig med Matriklen af 1664 meddeltes det, hvad vi ved, at Askø tilhørte Kronen, ogsaa at Øen svarede 52 Tdr. Byg.

Og vi faar at vide, at næsten alle Bomænd her paa Askø er bleven ludfattige; alle Vegne fra kommer Krav til dem; alene fra een Kreditor, "Hans Vincentzen, Borger og Indvaaner udi Maribo", stævnedes i 1664 (den 22. Januar) disse Askøbønder for følgende Gældsposter og forfaldne Renter.

Hans Pedersen Clausen	Kapital: 9 Rdl. 3 M. og Rente: 6 Mark og 4 Sk.
Peder Nielsen	Kapital: 15 Rdl. 3 M. 4 Sk. og 8 Aars rente: 10 Rdl. 3 M.
Christoffer Hansen	Kapital: 24 Rdl. 1 M. 7 Sk. og 5½ Aars rente: 7 Rdl. 3 M. 8 Sk.
Niels Jensen	Kapital: 18 Rdl. 3 M. 4 Sk. og 7½ Aars rente: 8 Rdl. 1 M. 12 Sk.
Hans Jørgensen	Kapital: 57 Rdl. 1 M. 10 Sk. og Rente: 4 Rdl. 4 M. 6 Sk.

De forgældede Mænd maatte nu begynde at optage Prioriteter i deres Gaarde; det var Krigen med Svenskerne der gjorde der.

Til den nævnte Hans Jørgensen, der skyldte over 57 Rdl., kom en Vinterdag, den 16. Februar 1666, en haard Kreditor, Degnen Thomas Thomasen fra Krummerup paa Sjælland for at faa Resten af sine Penge, som den stakkels Hans havde afbetalt paa. Degnen havde hans Obligationer (Gældsbeviser), og om dem drejede sig en Strid, der udviklede sig imellem dem, for Degnen vilde ikke ud med Kvitteringer for de allerede betalte Summer.

Degnen var inde hos Jens Nielsen; det fik Hans Jørgensen at vide, og han ilede derhen, fulgt af to Venner, hver med en Økse i Haanden. "Da Hans Jørgensen selvtredie kom ind, saa han Thomas gaa paa Gulvet". Denne blev forskrækket, da han saa de bevæbnede Mænd, han vilde ud, men Vejen blev ham spærret; han raabte "at han maatte ud for at lade sit Vand, men den ene af Mændene, Oluf Jørgensen, satte Ryggen til Døren, saa at Thomas ikke kunde komme ud, og Hans Jørgensen sagde: "Nu skal i blive, Thomas Thomasen! Jeg vil have de Breve, som I haver, eller og vil jeg have mine Penge, som I haver af mig bekommet". - Thomas svarede da: "Jeg haver ingen Breve, som eder ved-kommer, uden en Kopi af Rigets Stævning". Degnen havde 2 karle med, men de blev alle forfærdede, da de saa Hans Jørgensen med Øksen i Haanden. Støjen lokkede Naboer til: "Anders Jespersen Fynboe og Værten i Huset, Jens Nielsen, kom til og saa de stridende Mænd paa Gulvet: Thomas Degn og Hans Jørgensen Kaare med Oluf Kaare, og at de krævede Degnen for de Breve, de var forligte om". For Tinget maatte "begge Parter Stille Kaution (Borgen) for sig, at de ikke rømte". Men hvorledes Sagen endte, hører vi ikke noget om.

Disse fattige Bønder mente at maatte strenge sig an for at tjene lidt, ogsaa om Helligdagene; men dette sidste var strengt forbudt, hvad Fogeden indskærpede den 14. Marts 1668: "Fogeden Niels Pedersen paa Askø paa Øvrighedens Vegne aflyste dennem som om Søndagene enten drager af Landet eller og fisker, desligeste og om Bededage eller andre Helligdage; de, der derimod gøre vil, bør hver Gang derfor give en Mark til Helligdagsbrøde. Til hermed at have Indseende, er disse 2 Mænd, nemlig Jens Jørgensen og Claus Nielsen udmeldte tillige med Kirkeværgerne at have saa flittig Indseende, som de det agter at forsvare."

Naar de fattige Mænd blev som Heste, morede de sig som Hunde, som Ordsproget siger. Naar de kom sammen i "Ejerlavet" eller Fællesdrik, til "Ølmaal", gik det oftest saa, at naar Øllet gik ind, gik Forstanden ud, det var ogsaa sket den 4. Juni 1669. - "Paa Tinget udpegede Ejerlavets Oldermænd, Jens Nielsen, 4 Mønd: Peder Nielsen, Jens Jørgensen, Claus Nielsen og Niels Hansen; han vilde sætte dennem i Bøder, som der udi Jens Nielsens Hus udi deres samtlige Ejerlav haver gjort Overlast med Slagsmaal og Skælder". Den ene af dem, Niels Hansen, tog Ordet og sagde, at "han gerne vilde være overbødig (rede) at betale sin Bøde, naar han derom blev anmodet, men det var ikke omtalt før nu her paa Tinger - han var ikke stævnet - men naar de andre giver deres Bøder ud, saa vil han ogsaa betale sin Bøde med Øl. De Andre lovede paa Søndag førstkommende at betale" - Naar, saa kunde de glæde sig til et nyt "Øl-maal" med obligat Slagsmaal den næste Søndag.

Øl har i det hele taget spillet en stor Rolle i hin Tid. I fire lange Tingmøder stredes Mændene fra 27. August 1669 om, hvem der skulde betale en Tønde Øl der kostede 14 Mark. "Peder Nielsen fremstod for Retten og vidnede, at det var hannem noksom bekendt, at de samtlige drak noget Øl, som de bekom til Præstens, Hr. Søfren Jensen her paa Aschøe, men da de skulde gaa derfra, saa han, at Hans Pedersen rakte Haand, som om han takkede for Øllet, til Fogeden Peder Nielsen, men om han gjorde det af den Aarsage, som det paastaes, det ved han ikke. Hans Pedersen nægtede ikke, at han jo drak sin Del af samme Øl, men om det var "Sommerøl" eller Arvøl (Gravøl), det ved han ikke; og dette bekræftede han ved sin højeste Ed.

Et andet Vidne paastod, at det var Arvøl efter Rasmus Pedersen, som var en Slægtning af den Hans Pedersen, der rakte Haand og takkede". - Det er forbavsende at se, at dette Spørgsmaal sidste Gang var for den 19. Januar. 1672 - 3 Aar efter - og det blev da Hans



Pedersen, der kom til at betale Gildet. VÆrten, Hr. Søfren, hed Søren Jensen Skaarup (se Præsterækken nr. 5). - Sagen havde et Mellemspil. Hans Pedersen vilde søge sin Betaling til Øllet hos den afdøde Rasmus's Søn, Niels Rasmussen paa Fejø, og bad saa sine Fæller hjælpe med at søge ham ved Tinger der: "Hans Pedersen for Retten tilspurgte menige Bomænd her paa Askø, om de vilde være hannem behjælpelige til at gøre Kostning, naar han foraarsages til at søge Niels Rasmussen paa Fæøe for det Øl, som Hans Pedersen paa hans Vegne har lovet for til Fogeden Niels Pedersen paa Askø, hvortil de samtligen svarede ja, at de vilde være hannem behjælpelige baade med Føreleje og Kostning, saa vidt som Ret er, undtagen Jens Nielsen og Christoffer Hansen, som for Retten sagde, at de ville intet befatte sig med samme Øl og ej vil derpaa gøre nogen Kostning og ikke vil have med samme Øl at skaffe". - (10. Marts 1670).

I 1670 var der Misvækst her paa Øen; den 19. August blev det vidnefast godtgjort, at de ikke havde høstet saa meget, som de havde saaet. Ved Retsmødet derom var til Stede som Vidner: Hans Nielsen, Hans Jørgensen Kaare, Husmændene Mads Sørensen, Jørgen Nielsen, Mads Jørgensen og Claus Hansen "til dens Sanhed at vidne og menige Askø Bomænd derimod at svare (der har ikke været saa mange) anlangende den Misvækst, som de fattige Mænd haver bekommet paa deres Korn og Eng formedelst Tørke og Brynde (brændende Hede). Da eftersom vi haver været med at høste det lidet, som Gud haver undet dem, er det og udi Guds Sanhed vitterligt, at ingen af Askø Bomænd haver udi dette Aar kunnet bekomme deres Sæd (Udsæd) igen enten af Ærter, Byg eller Havre, ej heller har nogen af dem kunnet avle over eet Læs Hø; derforuden haver der været mange Skæppe Land, som Haver været slet (aldeles) udgaaet og ikke er blevet Høstet. Herefter var Birkefogeden Niels Pedersen paa menige Askø Bomænds vegne Tingsvidne begæren-des."

Ved den svære Tørke kom man i Tanke om at se Indsteder og Brøndene efter; man var bange for Ildebrand. Birkefogeden udtog ved Gadestævne 4 Mænd: Peder Nielsen, Hans Rasmussen, Hans Jørgensen og Niels Jensen til "at syne og sigte (besigtige) alle Ildsteder og Brønde". - Næsten alt viste sig at være i Orden, kun en enkelt Brønd "fandtes brøstfældig". (1670, den 19. August).

Naar det var galt fat et eller andet Sted, fandt man gerne ud, at det var Guds Straf for Ugudelighed, og det var i den tørre Sommer galt mange Steder i Landet. - Birkefogeden havde modtaget to kongelige Skrivelser om bl.a. Askø Mænds Ugudelighed. I den ene stod er at Birkefogeden skulde tiltale dem ved Retten, "som i Lejermaal - Kær-lighed uden for Ægteskab - sig skyldig befindes". - Den anden Skrivelse sagde: "Eftersom en Del af Sognemændene befindes paa Askø saa ugudelige, at, naar Gudstjeneste forrettes, søger de af Landet paa andre Steder hen og ikke vil gaa i Kirken for at høre Guds Ord, hvorfore befales Birkefogeden Niels Pedersen dennem derfor ved Retten at søge paa Øvrighedens Vegne og tage Dom til dennem for Helligdagsbrud paa det andet kan se dennem i Spejl og ikke tage Exempel derefter" (1670, den 21. Oktober).

Ikke alene Kirken, ogsaa det ugentlige Ting var daarligt besøgt, saa Ridefogeden maatte tordne mod de for-sømmelige.

Den 17. Marts 1671 staar der i Tingbogen:

"Der blev af Birkefogeden oplæst, at ingen skulde fordriste sig til at drage af Landet, hvorved Tinget kunde blive forhindret - hvor der boede saa faa, maatte man regne med hver enkelt Mand - saa formener Niels Pedersen, at eftersom Tinget ikke kan holdes for ringe Almues Skyld, dersom nogle sig derfra vil entholde, saa for at enhvers Sag des rigtigere kan blive forrettet og samtykt, skal alle møde. En Mand ved Navn Christoffer Hansen haver sig sidste Tingdag uden al Aarsage sig derfra entholdet, hvorfore han selv derfor med Tiden skal svare."

De fleste Askømænd blev nævnt med de Navne, der endnu i vore Dage er almindelige, som vi af Listerne har set, men de har nok i daglig Omgang haft Øgenavne som man bedst har kendt; i 1671 døde f.Ex. en Askømand, vi har mødt under Navn Hans Jørgensen, da kaldtes han Hans Jørgensen Skralde. - De fleste Notitser i Tingbogen er, som vi ser, højtidelige og ulastelige, men af og til forekommer en Beretning om et Skænderi, som viser, hvordan Tonen kunde være mellem Folk i hin gamle Tid: de styggeste Ord fløj Folk af Munden, og de nævnes i Beretningen med deres rette Navne. Saaledes var der den 1. Marts 1672 en Sag for om "onde og ubekvemme Ord" mellem to Kvinder:

"Claus Hansens Hustru, Maren Lauritzdaatter, var kommen ind til Jens Nielsens paa Askø og skældte paa hans Hustru, fordi hun havde kaldet deres Hus for et Horehus, og Maren sagde til Jens Nielsens Hustru, at hun skulde selv være og blive en Hore og Taske, til hun det beviste. - Jens's Hustru viste Maren lauritzdaatter hjem mange Gange og sagde, at hun vilde intet have med hende at gøre.

Maren, der var mødt for Retten, "svarede og sagde at Jens Nielsens Kvinde havde lige saa vel skældt hende som hun, og hun maatte kun takke Jens Nielsens for lidet godt". Men da det trak sammen til en Dom over hende, tog hun brat alle onde Ord i sig og erklærede, at "hun vidste intet at klage over hende end det, som er ærligt og christeligt (!); og hun fragik for Retten det Skælder, som hun havde paasagt Jens Nielsens Kvinde; og hvis hun nogen Tid oftere skældte hende, da obligerer (forbinder) hun sig at være en Tæve og Taske.

Men trods al grov og ond Omgangstone var hver Mand og Kvinde gerne i Kirken hver Helligdag. - Overtræ-delse heraf blev, som vi har set, straffet, og hver Gaard havde sine bestemte Pladser i Kirkens Stole; en enkelt Udtalelse viser det; (1675, den 20 August): Niels Pedersen (Birkefogeden) stod frem og sagde, at han tilforn paa Tinget haver Forbudet alle og enhver, som sig tilholder at staa paa hans Stolestade i Kirken, at de efter denne Dag sig derfra skulde entholde". - Det hedder at "staa" paa hans "Stolestade", det er et gammelt Udtryk fra Katols Tid, da man virkelig stod; efter Reformationen fik man Kirkestole til at sidde i.

Denne eneste bevarede Tingbog indeholder kun meget lidet af interessant Stof, af kulturhistorisk Interesse. Den allerstørste Del, er som sagt Retssager om Gæld, altid paa ganske smaa Summer: 2 Daler - 3 Mark og 8 Skilling - hvor det altid viser sig, at Skyldneren

ikke erindrer noget om sin Gæld; der mangler Gældsbevis, Kvittering. Det gaar saaledes Side op, Side ned med andre Bomænds Erindring herom. - Alt i alt faar man det Indtryk, at der i Tiden efter Svenskekrigen har hersket en almindelig og dyb Fattigdom. Der forekommer atter og atter Formaninger fra Fogeden til Bomændene om at holde deres Landgilde og Skatter, de almindelige og Extraskatter, rede til Betaling, ellers vilde de komme til at "lide Nam" (Udpantning).

Den 12. maj 1676 havde der raset en Brand paa Askø. "Ting sat og holdt paa Aschøe af den forordnede Dommer", en ny Mand, Jens Nielsen - Birkefogeden var selv Part i Sagen - "de 8 Tinghørere er: Hans Jørgensen, Hans Rasmussen, Hans Jørgensen Kaare, Claus Hansen, Christoffer Hansen, Niels Jensen og Oluf Jørgensen".

"Claus Nielsen stævnedes menige Askø Indbyggere anlangende den ulykkelige ildebrand, som Claus Nielsen og Birkefogeden Niels Pedersen, som og hans Svoger, Ole Christoffersen den 15. Aprilis dennem er overfalden. Der fremstod menige samtlige Indbyggere paa Askø og vidnede, at det var dennem udi Guds Sandhed vitterligt, at disse Mænds ganske Gaardes Huse og Formue er ganske bleven opbrændt og spoleret undtagen deres Heste og Kvæg, som er bleven reddet, som var paa Marken, saa de (Mændene) ikke staar til at hjælpe, uden Gud og den christne Øvrighed og godhjertige Folk dennem behjælper med noget til deres forrige Boligers Igenopbyggelse". - De fik et Tingsvidne om deres Ulykke, saa kunde de haabe at nyde Afslag i Skat og Afgifter.

Man antog, at Ilden var opstaaet fra et utæt Ildsted, og der blev da med det samme udtaget 4 Mænd til at besigtige alle Ildsteder og Brønde paa Askø. Man var bange for at tyvagtige Personer skulde rande Værdier paa Brandstederne; det hedder derom: "I lige Maade aflyses al den Færdsel, som nogen efter denne Dag indtil videre kan have i de afbrændte, øde Gaardspladser, at de det lader fare, og hvo det gør efter denne Dag, han bør bøde til Byen en Fjerding Øl."

Resultatet af Besigtigelsen var kun lidet tilfredsstillende. "De valgte Mænd gjorde deres Afsigt (Beretning: Peder Hansens Ildsteder er ganske brøstfældige, Brøndene ligesaa; Ildstederne er saadan, at der ikke kan stedes Ild deri, førend de bliver renoverede (fornyede). Maren Anders' s Ildsteder er ogsaa ganske brøstfældige og ej heller kan stedes Ild deri, før det bliver flyet (sat i Stand). Den Brønd, som Husmandsfolkene henter Vand af, som Staar paa Gaden, er ganske brøstfældig saavel som Hans Jørgensen Kaares og Johanne Rasmusdatters. Præsten, Hr. Søffren Jensen Kølle er ogsaa brøstfældig. Hans Rasmussens Brønd er brøstfældig undtagen nogle Fjæle, der er lagt løse derpaa.

Alle disse Ildsteder og Brønde er ikke at bruges indtil i Dag fjorten Dage".

Mærkværdigt nok var der i godt og vel 2 Aar intet Tingmøde fra den 30. juni 1676 til den 6 December 1678; i hvert Fald er der intet Referat indført i vor Tingbog, hvad Grunden nu kan have været.

Andenstedsfra faar vi at vide, at da vi igen havde Krig - den skaanske Krig - forlangte Kongen i 1677 en Extraskat, lagt paa Ildsteder og Kreaturer af alle gejstelige Personer. Vor Præst, Hr. Jens Peder Mule (se om ham i Præsterækken Nr. 6) havde 4 ildsteder i sin Præstegaard, 4 Bæster (Heste) og 2 stk. Kvæg; det blev for hans Ved-kommende til 6 Rdl. og 3 Mark. Degnen havde kun 1 Ildsted og 1 Ko, saa han slap med at betale 1 Rdl. 1 Mark og 8 Skilling. - Det var drøjt for de to gejstelige Mænd, men værre var det for alle Øens Mænd, at der henimod Slutningen af Aaret 1677 rasede heftige Storme, først fra Nord og saa fra Syd, der fik Havet til at skylle ind over Øen, saa Mar-kerne blev ødelagte - ligesom i 1625. - Otte mænd fra Fejø - fire af hver By - blev hentede herover for at syne Ødelæggelsen - det maatte da kunne skaffe en Skattelettelse - og "de besigtigede, hvad der dennem paa Askø af Skade er veder-faret i den sidste, høje Vandflod paa deres Agerjord og Engbund. Floden er ganget 5 Steder over deres Land og haver fordærvet en Fjerdepart af deres Agerjord, bedækket en Del med Sand og Grus, en Del ganske bortskyllet saavel af deres Rugsæd som deren anden Jord, som skulde sædes (tilsaas) med andet Korn. Den halve Engbund er overskyttet med Floden, en Del med Grus og Sand, en Del med Tang. Jorden synes og ganske udygtig, at den nogen Grøde mere skulde kunne give. Det vil vi Stadfæste med Helgens Ed.

Ikke desto mindre kom er dog næste Aar, 1678, Befaling til at svare en Extraskat, "en Kop - (a hvert Hoved) Kvæg - og Rente - pengeskat. Præsten, Hr. Mule, gik dog fri; der blev skrevet: "Præsten sammesteds formoeder aller-naadigst at blifue frie, eftersom ded ickun er et Meget ringe Caplanie"; han skulde eller have givet 1½ Rdl. for sig og 1½ for Hustruen, samt 2 Rdl. for sine Døtre, 4 Mark for hvert Tjenestetvende og 3 Mark for hver Hest og Ko. - Deg-nen derimod som ikke havde klaget saa stærkt, maatte give 1 Rdl. for sig og Hustru og 1 Mark for en Ko.

Efter Pausen i Tingbogen viser det sig, at nu var i 1679 den gamle Birkefoged, Niels Pedersen - den brand-lidte - død, og Jens Nielsen var traadt i hans Sted. Der skulde ogsaa vælges en ny "Bytjener", en Kaldsmand, der skulde bringe Stævninger ud. "Fogeden foreholdt Hans Jørgensen Kaare, om han vilde paatage sig at være Byens Tjener paa Askø, hvortil Hans Kaare svarede, at han vilde patage sig det med saa Skel (paa den Betingelse, at han maatte nyde den Rettighed (Frihed for Landgilde f.Ex.), som hans Formand før hannem nydt haver. Askø Indbyggere svarede paa Tin-get, at de det, saavidt dennem vedkom, vilde samtykke og tillade Hans Jørgensen Kaare denne Stilling, lovende at være i alle Maader hørig og lydlig, i hvad Maader det hannem af Kongens Foged (Birkefogeden) vorder befale; hvis ikke, da kunde han det afstaa igen, og Fogeden kunde kalde sig en anden i hans Sted" - (7. Febr. 1679).

Værnepligten er ikke almindelig yndet i vore Dage, hvor Soldaterne nyder en ret human Behandling, og har naturligvis været endnu mindre yndet i hin haarde Tid, da den jernhaarde, militære Disciplin laa som et tungt Aag paa de unge Mænd, der tjente som Matroser, "Baadsmænd". Ofte stak de af, det var Tilfældet i 1679 med Jens Jørgensens Søn, Jørgen: "Fogeden foreholdt Jens Jørgensen, Askø, at skaffe sin Søn, Jørgen Jensen til Stede, som er bortgaaet, formedelst det rygtedes fra Naskov, at der skulde udgives Baadsmænd.

Kommer han ikke til Stede, maa Faderen selv svare dertil. - Dertil svarede Jens Jørgensen, at det var ikke sandt, at han eller hans Søn vidste noget om det Rygte. Sønnen var gaaet til Søs, da han havde faaet Hyre".

Den ny Foged og den ny Bytjener fik nok at gøre i 1679; den 2. August gik Hans Kaare rundt til ssamtlige Askø Bomænd, og intetsteds var han velkommen; han skulde nemlig stævne dem til at indbetale resterende Landgilde. Han kom til Hans Jørgensen, der havde 2 Gaarde, han skyldte for 4 Aar, fra Maj 1675 til Maj 1679, af hver Gaard aarlig 3½ Rdl. 4 Skilling, ialt 28 Rdl. 2 Mark; der er nu lidt betalt, oplyses det, og saa er der eftergivet ham noget for Misvækst og Stormflods Skyld, saa han nu kun skylder 22 Rdl. 1 Mark og 8 Skilling. - Restancen hos den næste, Niels Jensen, var paa 11 Rdl. 3 Mark og 12 Skilling, og saadan var det hos dem alle. Da de ikke havde Penge at betale med, maatte de lade sig pante.

Fogeden Jens Nielsen blev ikke gammel i Embedet; den 13. Februar 1680 staar der Navnet paa en ny, Ole Jørgensen:

"Anno 1680, den 13. Februarij er Kongelig Majestæts Ting set och holt paa Aschøe aff Erlig och velacht och forstandig Mand Olle Jørgensen, Birchefoged paa forbemeldte Aschøe". - den 8. Juni tre Aar efter, 1683, er sidste Mø-de afholdt; der følger saa i Bogen en Mængde ubeskrevne Blade; da er vel Birкетинget her ophævet og lagt ind under Fejø Ting, hvor det endnu den Dag i Dag holdes.

Askø Kirke var i 1664 bleven istandsat for de værste Skader. Synet derpaa og Udbedringen havde kostet 20 Rdl. 4 Mark og 12 Skilling. Da den nu i 1681 atter var i daarlig Stand, maatte Synsmændene berette, at "Askø er meget fattig" og kan intet udrede.

Ogsaa Degnen havde Grund til at klage over Fattigdom. Om ham og om de to paa Fejø og FEMø skrev Provsten i 1682: "Degnene paa disse tre Oer haver ikke kun maadelig Indkomst og derfor ikke svarer Penge til nogen Købstadskole. Der findes paa alle tre Steder siddendes Degne (ikke omløbende "Løbedegne"), som forud for deres Løns Ringhed nød Skriveriet til Birкетинget, enhver paa sin Ø". - Men da det er holdt op, er de altsaa endnu fattigere end før.

Vi maa igen læse om VÆrnepligten. Skønt de unge, værnepligtige Mænd her paa Askø fra gammel Tid altid tjente til Søs, og den endog havde et gammelt Kongebrev paa, at det var deres Ret, kom Sessionsherrerne med deres Underofficerer her og udskrev dem i Stedet for til den nyoprettede Landmilits. Fra alle tre Oer klagede man derover: Behandlingen var for grusom, der vankede for mange Prygl, og Rejsen til Excerpladserne var saa lang, at der spildtes for megen Tid dermed. Skønt der kun skulde udskrives 38 Soldater, rømte der 46 unge Karle, og Resten pønsede kun paa at finde Lejlighed til at følge deres Exempel. De sendte da et Andragende ind til Kongen om at maatte blive "Baads-mænd" som deres Fædre. Amtmanden anbefalede deres Ansøgning om at blive udskrevet til Flaaden, og bad om, at de, der var rømt bort, maatte faa Lov til at vende frit hjem; ellers var der Fare for, at Øerne skulde blive affolkede. Land-soldat Tjeneste var virkelig ogsaa en stor Byrde. Nylig havde Karlene maatte møde til Mønstring i Ringsted, og Rejsen hen og hjem sagdes at have taget 16 Dage.

I 1673 havde de faaet kongelig Tilladelse til at komme til Søs at tjene, men det var glemt igen. Heller ikke nu, i 1682, fik de deres Sag gennemført; helt til 1701 ser vi, at de stadig blev plaget med Soldatertjeneste. Da staar der i en Ansøgnings (Sup-plik-) Protokol: "Trende Oer ved Falster, fæøe, femøe og Askø supplicerer (ansøger om) at være fri for Landmilitsens Udskrivning, som de altid har været, eftersom de er søfarende Folk og altid har udredet Baadsfolk til Kongelig Majestæts Tjeneste." - Stiftamtmanden, Lützon, attesterede og anbefalede deres Andragende og vedlagde "salig Holger Winds Brev af 21. April 1673, at Hans Majestæt holdt dem fri for Udskrivning, og at de i den Sted skulde forskaffe Baadsfolk". - Øernes Birkefoged, Giert Frederiksen, satte alt ind paa at skaffe dem deres Ret i denne Sag. Han kom i Fængsel derfor og døde der. Efter Døden fik han Ret, og Folkene fik deres Vilje; men derom kan mere udførligt læses i Bogen om Fejø.

Klager over Fattigdom bevirkede, at man i 1687 maatte skride til at sætte Kongetienden og Kirketienden ned. Den havde tidligere af Sognepræsten været angivet saaledes:

Askø Sogn har 13 Tiendeydere og 2 Husmænd. Der ydes af Kornet hvert 15. Nig, der blev til 16 Tdr. - 2 Tdr. Ærter, som Almissee-korn og i Biskopstiende 4 Tdr., i Kvægtiende - hvert 10. stk. Kvæg - 6 Rdl., i Paaskeoffer: 1 Rd. 3 Mark, i Offer: 16 Rdl., af Præstegaardens Indkomst: 2 Rdl. - Det blev i det hele 22 Tdr. Korn og i Penge 35 Rdl. 3 Mark. - Nu skal der fratrækkes 9 Tdr. Tiende og 4 Tdr. Almissekorn = 13 Tdr., saa herefter skal aarlig svares: 9 Tdr. og Penge: 35 Rdl. og 3 Mark.

Præsten havde klaget, og Biskoppen skrev paa Klagen: "-- Ellers maa vi allerunderdanigst erindre, at Hr. Jens Peder Mule, Præst paa Askø, hans Tilstand og Vilkaar er saa ringe, som af Tabellen kan ses, at han ej kan subsistere af hans Kald til Føde og Klæder uden Godtfolks Almissee; var derfor vel at ønske, at han maatte allernaadigst erindres med nogen sær Tillæg af Kongelig Naade ud a Hans Majestæts Tiende, efterdi hans Vilkaar ej kan forbedres ved Annex i Henseende til hans Kalds Situation paa en Ø".

Hr. Mule meddelte i 1690, at der her paa Askø i Aarets Løb var født 3 Børn og død 1 Mand. - Den Tiende, der blev ydet ham, bestod i: 12 Traver Rug af 4 Skp., 10 Traver Byg a 3 Skp., 1½ Trave Havre og 3 Skp. Ærter. Og han underskrev sin Beretning saaledes:

Jens Pedersen

hvilket viser, at han ikke kaldte sig Mule, men ganske simpelt Jens Pedersen.

1690 var et Misvækstaar: "Vaarkornet var for Mangel af Regn saa tyndt, stakket og ilde geraaden, at det mangensteds ikke kunde samles med Rive og til Kerne (Neg) sammenbindes, hvilket paa Askø beklages, hvor der forleden (sidste) Sommer ingen Regn

berettedes at være falden". -

I 1695 døde Hr. Mule og blev afløst af Hr. Peder Pedersen Wulff. Ogsaa paa hans Tid var her meget at klage over. Stiftamtmanden overbeviste sig om Tilstanden paa Askø og skrev derom til Kancelliet den 5. April 1699:

"Hvad Præsten paa Askø, Hr. Peder Wulff udi sin Memorial (Bønskrift - Indberetning) den 28. Februar andrager om sit Kalds Ringhed, ved vi ikke Aarsag at benægte, thi det hele Sogn bestaar udi en By af 12 Gaarde eller Decimantes (Tiendeydere), hver ungefær paa 4 eller 5 Tdr. Hartkorn. Hvad Accidentzen deraf kan falde til en Præsts Subsistence, kan lettelig eftertænkes. Han har ellers til sin Underholdning (sit Underhold) hans Præstegaardsjord, som er 6 Tdr. Hartkorn og Kongetiendens Afgift: 8 Tdr. 7 Skp. H.K. og derforuden nogle Skæppe Land, hvoraf i alt efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Forordning om det extraordinære Paabud skal betales 15 Rdl. 4 Mark og 12 Skilling. Men som han ikkun armelig og tarvelig med de ordinære Udgifter kan leve, saa kan han ikke finde Raad til saa store Extraudgifter, med mindre han skal søge at faa dem paa Kredit nogensteds, og for igen efterhaanden at faa dem betalt, maa han med Kone og Børn lide Trang. Derfor vi hans allerunderdanigste Begæring om at blive fri for det Extraordinære Paabud til de høje og velædle Herrer i bedste Maade vil have ham recommenderet. Næst den Allerhøjestes Beskærmelses Ønsker forblivende - o.s.v.

Nykøbing den. 5. April 1699".

Selv i et saa lille Samfund som Askø Menighed var der Mænd, der ved Paapasselighed og Energi erhvervede sig mere Gods, end de begyndte med. Det passede ikke Regeringen, og der blev sendt et Forbud hertil: "Saasom fornemmes, hvorledes en Del af de formuende BØnder paa Ejlandene eller Øerne her under Amtet, som og bruger de forarmede Bønders Jorder, saa at Bønderne ej alene derudaf bliver mere forarmede, men endog Jorderne saaledes for-dærvede og udpinte formedelst Gødskningens Mangel, at de er besværlige igen at faa udi Stand, saa Hans Kongelige Majestæt derudover skulde lide den største Skade, naar de ej kan betale, hvad de hidtildags resterer med, og den sidste og største Skade, naar de af slige Aarsager bliver ganske øde, anbefaler derfor samtlige Fogeder paa Øerne (Sognefogede -derne) og i Særdeleshed Birkefogeden, Giert Frederiksen straks at gøre offentlig Forbud til alles Efterretning".

Midt imellem alle de langtrukne Pengeprocesser dukker der i 1693 en lille Beretning frem om et Slagsmaal mellem to Mænd. Sognefogeden og Ole Jørgensen drog fra Askø til Fejø Ting og angav, at deres Bysbørn, Hans Ras-mussen og Ole Christoffersen havde været oppe at slaas. "Hans har slaget Ole med knyttet Haand i Modstanderens Ansigt, og denne har skaaret Hans med en Kniv". "Slagene var saa voldsomme, at Ole aldrig kan forvinde dem". - De fik hver en bøde til Kongen paa 2 Rdl.

I 1699 blev man her paa Askø enig med Folkene paa de to andre Øer om, at hvis man fik Lettelser i Handelen og ikke var bunden til at søge kun til Nykøbing og betale Told flere Steder, skulde man nok kunne klare sig. De indgav derfor den 4. November 1699 en Ansøgning, som lyder saaledes i al sin Omstændelighed:

"Askø, Fejø og Fæmø Sogne, som er under Nykøbing Amt og Falsters Land, og 3-4 til 5 Mile fra Amtstuen og Købstaden i Stranden er liggende, kan ingenlunde blive ved Magt, om de skal tilholdes efter Eders Kongelige Maje-stæts allernaadigste Lovog Forordning at føre deres Varer til Axeltorvet (Torv for Smaapartier, hvad man kan bære paa Axelen, Skulderen) og der igen at købe, hvad de behøver som andre Bønder, og endvidere udgive Baadleje, Folkehjyre, Bekostninge ved Bandholms Toldsted, naar de skal gaa ind eller ud med Last, Havne - Maaler - og Skriverspenge og deslige, som de ligeledes ved Købstaden, de sejler til, baade ved Ind- og Udgaende maa svare til, saa og fornemmelig den store Besværlighed, Ophold, Forsømmelse og Skade, tit og ofte vanskeligt Vejr, som gerne indfalder ved Vinter-tide, da de har noget Korn at yde og sælge, og den lange Vej til Toldstedet i Bandholm ved Øerne at lade sig visitere og klargøre, foraarsager og gøre dem saa store Udgifter, at de mangan Gang lidet eller intet kunde have frelst (tilovers), naar de deres Korn havde solgt, til Skatternes Betaling og andre fornødne udgifter, hvorføre de haver største Aarsag allerunderdanigst at anholde om allernaadigste Privilegier, som de og i forrige Tider (1550) haver været benaadet med efter hosfølgende Frihedsbrevs Indhold, og om Eders kongelige Majestæt vil have Naade for dennem, da er det til deres Nærings og Bjergnings Befordring det allertjenligste, at de, om det allernaadigst maatte bevilges dennem, kunde sælge deres Varer til inden - eller udenlandske, Inden- eller Udenrigsmænd, naar ikke (Krigs-) Forbudet er, som med deres Varer (efter Angivelse ved næste (Nærmeste) Toldsted) under Øerne anlægger og nennem begærer og igen af dem køber - naar de forhen ved Toldstedet haver erlagt, hvad de burde alt det, de behøvede til deres Husholdningers Vedligeholdelse og Gaardes Bedrift, saa og, at de maatte gaa direkte med deres Fartøj til Nykøbing og være fri for Ins-pektion og Udgifter ved Bandholms og Nykøbings Toldsteder, naar de deres Skattekor, Landgilde eller Laanekorn har inde til Eders Kongelige Majestæts Kornhuse, hvorom de kunde føre med sig Fogedernes Attest samt Amtsforvalterens Attest, som de skulde føre med sig tilbage, hvilket alt er uden Afgang i Eders Kongelige Majestæts Indtægter, og de bliver derved forskaanede for deres store Bekostninger; og det vil være til deres Opkomst og Forbedrings mærkelige (følelige) Befordring. Saa lever de i den allerunderdanigste visse Forhaabning at finde hos Eders Kongelige Majestæts allernaadigste Bønhørelse".

Der er ikke fundet noget Svar paa denne Bøn, men det er nok blevet allernaadigst afslaaet.

Efter den store Strid om Landmilits gik man tilbage til at udskrive de unge Karle her til Søjnenesten; det fremgaar Bl.a. af følgende Udtalelse af Stiftamtmanden (16. Marts 1700): "De velædle og velbyrdige Herrer (i Kan-celiet) forlanger det sædvanlige Tal Baadsmænd; 16 fra Askø (og de andre Øer) til den Kongelige Flaades Udrustning - der var Krig i Vente - mod Svenskekongen Carl den Tolvte - og til Medium Aprilis at blive leveret eller og straks for hver Mand at betales 24 Rdl. i Henseende ellers, at de idelig svarer for højt af deres Gaarde og i adskillige Aar har haft stor Misvækst, saa de fleste er geraaden i stor Armod", saa beder han godt for dem. - Ogsaa i 1701 (den 7 Maj) skrev Amtmanden derom: "Øernes ringe Hartkorn udi Askø, Fejø og Fæmø ringe Sogne, som her under Nykøbing Amt er beliggende, maa for Militsen skaanes; de har altid for Udskrivning været fri og tilforn erlangt en Kongelig Resolution af 21. April 1673. Som de til landeværn er ganske ubekvemme, eftersom der er saa lidet Mandskab paa hver Ø, og der derforuden ej kan samles til Kompagni - Exercits i Landet (Paa Øen), og i sin Tid hverken kan komme Landet (det øvrige Danmark) til Hjælp eller sig selv fra en Ø til en anden Skaffe, naar det skulde behøves og ikke vilde føje sig, saa indstilles, om de ikke som søfarende i Stedet for Landmilitsen bør holde deres Mandskab bered til Tjeneste paa Flaaden ("Floden"). - De fik da endelig deres Vilje:

Vi griber hen til 1723, da Amtsforvalteren den 5. April fik følgende Brev: "Premierleutenant Christian Friderich Mohrsen er ventendes til Fejø i Morgen eller Overmorgen for der at indrullere alt det der befindende Søfolk saavelsom paa Askø, Fæmø og Vejrø; saa skal Amtsforvalteren være til Stede for at gøre den tilfornordnede Assistance."

I 1701 var her kommet en ny Præst, Hr. Jacob Povlsen-Holm (1701-14, Præsterækken Nr. 8), som i 1702 kom op at nappes med Birkefoged Giert Frederiksen, hvorom ved vi ikke. Sagen nævnes i Laaland-Falsters Justitsprotokol, den var anlagt af Præsten mod Fogeden "anlangende utilbørlige ORD, han mod hannem havde ladet falde. Fogeden havde dog overført Præsten Ret i, at Sagen først skulde have været ført for Provsten til Forligelse; thi dette er en Æressag, og Parterne haver beskæmmet hinanden ved Tinget, hvorudover de kan være blevet forhitzede". Fogeden blev derfor frikendt for Præstens Beskyldning, at han havde nægtet at føre Vidner.

Fra ældste Tider til ned mod vore Dage lyder der stærke Klager fra de vekslende Præster og Degne her paa Askø over en overvældende Fattigdom: man ser dem ligefrem for sig siddende i en kold, fattig Stue og sulte og fryse. Lad os læse en Klage fra 1704 med Degnens egen Retskrivning: "Velædle og Høyt-Ærværdige Herre, Hr. Biscop Doc-tor Christian Rudolf Müller min gunstige Herre og Patron. I dybeste ydmyghed nødis ieg fattige Askø-Degen at tilkien-de give midt Kalds fadtige leylighed, huilcket Kongen do Allernaadigst har ledtet med nogen tilgift i Korn fra de andre Øes (øers) Degne, huilcke nu tør vel negte mig Kornet, siden Slg. Doctor Kingo døde voris forrige Hr. Biscop, paa huil - cket ieg dog har Kongl. befaling paa, formodendis derfor den gode Hr. Biscop hielper mig fadtige Degen til rette, at ieg maa nyde det, og at Degene maatte befolis at icke under straf foreholde det. Gud af Himelem skal vel bevare voris gode fromme Hr. Biscop for Han hielper de fadtige Kircketiener.

Huor om ieg altid beder Deres Velædle og Ærværdigheds ringeste Tienere og Client.

Askø den 3. Juni 1704

Peder Pedersen Friis.

Der er bevaret en Pakke Kirkeregnskaber for Askø for Tiden mellem 1694 og 1717. Lad os se det fra 1707:

Indtægt:

Korntiende, Rug: 3 Tdr. 5 Skp. 4 Fdk.

Korntiende, Byg: 4 Tdr. 1. Skp. 9½ Fdk.

Tavlepenge: 1 Rdl. 5 Mark 14 Skilling

Ligpenge: 3 Mark 2 Skilling

For et barn i Kirke: 1 Rdl.

For et Ligklæde, som Sognepræsten, Hr. Jacob Holm har givet til Kirkens Bedste indkom i Aar: 4 Mark, ialt 12 Rdl. 1 Mark 13½ Skilling.

Udgift:

Underskud fra i Fjor: 1 Rdl. 9 Skilling,

Vin og Brød til Sakramentet: 1 Rdl.

Voks til et Par Kirkelys: 3 Rdl.

Studieskat og Cathedraticum (Afgift til Universitetet og til Biskoppen): 2 Rdl.

Visitats- og Regnskabspenge til Provsten: 1 Mark og 8 Skilling

Skriverpenge til Præsten: 1 Mark

Kirkeskriverens Salarium: 1 Rdl.

Kirkekassereren: 2 Mark

Kirkeværgerne: 2 Rdl. 3 Mark

Kirken at mæje (at pynte med Majløv (Bøg, her vel snarere vilde Blomster): 1 Mark

En Nøgle til Kirkedøren: 8 Skilling  
Ialt 12 Rdl. 5 Mark 1 Skilling

Underskud: 3 Mark og 3 1/3 Skilling.

Sognepræsten, Hr. Holm fik i 1708 Ordre til at opgive sit Præstekalds Indkomster, og det gjorde han meget udførligt i 13 Punkter:

- 1) "Præstegaardens-Hartkorn er her intet af; men her er en Bondegaardsjord uden nogen Bygning, anslagen for 5 Tdr. Hartkorn efter Matriklen, som er købt for Sølv og Penge af salig Hr. Peder Adzerson Friis og Kongelig privilegeret for aarlige Skatter og Afgifter efter hans egen derom gjorte Ansøgning før hans Død, hvilken øde Jord fornævnte Sal.  
Mand har aflagt til sine Efterkommere (Efterfølgere) til et evindeligt Eje og Levnedsmiddel, ellers kunde der ingen Præst leve paa Askø formedelst Kaldets store Ringhed, og er nu jeg uværdige den 4. Præst, som haver nydt den samme Avlings Indkomst efter hans Død.
- 2) Mensalgods og Annexgaard ingen (desværre).
- 3) Sognets Hartkorn efter ny matrikal er 65 Tdr.
- 4) Decimanterne (Tiendeydere) er 13 i Tallet.
- 5) Adelige Hovedgaarde ingen (Man ser, der er opstillet Spørgsmaal).
- 6) Refusionskorn fra Nykøbing Amtstue 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg, men ingen Penge.
- 7) Husfolk, af hvilke Præsten nyder nogen Herlighed, er ingen.
- 8) Husmænd, som er gamle og gør Høstarbejde, er 2de, men ingen Inderster (Indsiddere).
- 9) Præstens Tienderug: 3 Tdr. 4 Skp. - Byg: 4 Tdr. 7 Skp. Kongetienden er lige med den anden Tiende, allernaadigst tillagt Kaldet formedelst sin (dets) Ringhed.
- 10) Offeret paa de 3 store Højtider, før Indrullering 18 Rdl., men derefter ikkun 14 Rdl., fordi der ingen Folk er (Ved den Tid stod der endnu Strid om Militærspørgsmaalet). Jeg formener for alle Højtider i Almindelighed og ej i Særdeleshed.
- 11) Brudfolk udi 7 Aar: 5 Par. Sædvanligvis giver de 1 Rdl. med Følgeskab. Kirkegangskvinder giver hver 2 Mark, jeg haver i 7 Aar haft 26. - Begravelser i 7 Aar. 6 Lig; Prædiken for hver i særdeleshed: 1 Rdl. og ved Barnedaab: 1 Mark. I 7 Aar 26 døbte Børn.
- 12) lam, Kalve og Føl. Formedelst Kaldets Ringhed somme Aar 3 Lam, somme Aar 5 i det højeste; i indeværende Aar 3 Grise. Udi dette Aar bekommet 10 Gæs, somme Aar 8 og somme Aar ringere, ligesom Aarsens Tid er. - Bier og Hamp intet. Hør somme Aar 5 Pund, somme Aar 6, i Ar 5.
- 13) 2 Mile fra Askø, paa Falsters Skove faar jeg aarligen min Udvisning (af Brændsel), men koster meget. Svin har jeg ingen endnu haft paa Skoven, ikke heller begæret.  
Askø den 18. Martij Anno 1708

Dette er saa rigtig testeret. Jacob Povelsen Holm.

Under den sstore nordiske Krig (1709-20) rasede der særlig i København i 1710-11 en frygtelig Pest; for at beskytte sig mod Smitte oprettede man rundt om "Pesthuse", hvor mistænkte rejsende Personer i nogen Tid var under Observation. Den 28. November 1710 staar der i Tingbogen nævnet "Ole Madsen, beskikket Vært og Pestskriver i Pesthuset paa Askø. - Et Aar efter, den 14. November 1711 møder vi igen Pesthuset: "Hans Rasmussen blev frem-æsket paa Tinget, som for en 14 Dages Tid siden var hjemkommen og for Tvivlsmaal for at være befængt af nogen mistænkelig Sugt (tysk Sucht = Syge, Sot) haver han maattet være indlagt udi 8 Dage, og som intet hos ham - Gud ske Lov - bemærkes, haver han her i Dag aflagt sin Ed, at saa vidt han var nu sidste Rejse, som var udi Nestet Minde (Næstved Minde = Karbæksminde), var han ikke heller udi Næstet By, men udi Karrebeck, og der intet var nogen Svaghed, hvilket han med sin Saligheds Ed aflagde og ydermere til Bevislighed medbragte et skriftligt Sundhedspas" (Fra Pesthuset).

Man havde god Grund til at frygte for Pesten. Her fra Øerne var jo en Del unge Mænd indkaldte til Krigstjeneste paa Flaaden; de døde der som Fluor. Mange Gange møder vi i Tingbogen den Meddelelse, at nu er den og den død "paa Floden", og hans Slægtninge gør Krav paa hans Sager og hans tilgodehavende Hyre. Den 4. December 1711 viste en Videreførsel, at Præsten paa Fejø, Magister Blichfeldt ikke vilde hade Folk nærme sig Askø: "Jørgen Hansen fremstod for Retten og vidnede, at han var sagt udi Roer (til at ro) tillige med andre ud til Askø. Da som vi kom til Hr. Magister Blichfeldt og begærede Sundhedspas, erklærede han, at han var ikke til Sinds at give Sundhedsseddel til Askø, for Pesthuset er der paa Landet, og Svaghed har der været udi det".

Trods Underskud paa Kirkeregnskabet maatte Askø Kirke yde Hjælp til en anden Kirke i 1713. Der var brændt en Kirke i det fjerntliggende Altona, og der blev herfra forlangt 1 Mark.

Det er kedeligt stadig at skulle fortælle, hvor fattige alle var her paa Askø i gamle Dage; der gaar en næsten uafbrudt Strøm af Klager og Pengekrav gennem Øens gamle Historie. I 1716 var en kendt Pengeudlaaner i Saxebo død, og hans Stevbo (Dødsbo) krævede vor Præst - nu var de Hr. Carsten Dreyer, Præsterækkens No. 9 - og adskillige Askø Bomænd for betydelige Summer, de endnu

var Boet skyldige. Der staar under den 11. December 1716: "Sejg-neur Cornelius Kradepool (han hed vist egentlig Gradepool) hans Stervbo i Sakkøbing har sendt lovligt Kald og Varsel og tiltaler Hæderlig og vellærde Mand, Hr. Carsten Dreyer, Sognepræst til Aschøe for Gæld, han til Stervboet er skyldig: 5 Rdl. 4 Mark 8 Skilling samt Sagens Omkostninger og Renter med 4 Rdl. " - Præsten mødte ikke trods Stevning. Endvidere skyldte han endnu i Auktionspenge, han skyldte til den forrige Præsts Arvinger: 40 Slettedaler (1 Sletted. = 4 Mark, 1 Rdl. = 6 Mark). Heller ikke ved denne anden Stævning mødte Hr. Dreyer; han blev da dømt til at betale i alt: 44 Daler eller risikere at blive pantet for Beløbet inden 15. Dage.

Lauritz Pedersen skyldte ogsaa til Stervboet, 37 Rdkl. 5 Mark. 4 Skilling, Peder Nielsen 27 Rdl. 5 Mark 5 Skilling, Christoffer Olufsen 25 Rdl. 3 Mark 14 Skilling, Hans Olufsen 10 Rdl. 1 Mark 4 Skilling, Michel Grimmer, skal stamme fra en indvandret Islænding Grimur, 5 Rdl. 2 Mark 2 Skilling og Hans Nielsen 12 Rdl. 4 Mark. Alle blev de truet med Udpantning.

Der afholdtes i 1717 Maaneder igennem Forhør om en latterlig lille Sag: Nogle unge Flensborger-Købmænd havde en Dag ligget med en Skude her ved Askø, og Nicolai Bentzen var gaaet i Land ledsaget af sine Skibsfæller. Det maatte han jo nok, men han havde begaaet den Forbrydelse at have en Flint (Bøsse) med sig, da de gik over Markerne, som var afhøstede - det var den 29. Oktober - og det var Kongens Harebane. Han undskyldte sig med, at det kunde være nødvendigt at medføre en Fling: naar det var Lavvande maatte man ofte fra Baaden skyde for at hidkalde en Mand, der med en Vogn kunde køre langt ud og føre En til Land.. - Det hjalp ikke, han fik en Bøde for sin Brøde.

En Degn, Tiener Niels Andersen, der nogle Aar senere, ved sin Afsked i 1721 klagede morsomt paa Vers over sine fattige Kaar, gjorde det samme paa højtidelig Prosa den 20. Maj 1717, da han var forespurgt om sine Ind-komster, noget, der skete ret tit for Extraskatternes Skyld, Krigsstyr (Krigssteuer, tysk: Skat):

"Efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste (!) Forordning til den Allernaadigst paabudne Krigsskat, hvad jeg har at anmelde, dahar jeg slet intet andet at anføre en mig og min Hustrue og den liden Pige, som Knap Kand forthiene føden, som Jeg Endelig Nødis til at holde for at ligge Ved Et Stænge, Naar der mig tilfalder at vogte og frede Marchens grøde, for lidet smaae Kræ, somieg kunde have til hielp til min føde og Ophold. Men saa som ieg hid indtil for allernaadigst paabudne Krigs Dyr (Krigsstyr = Steuer)" og Kopskat formedelst Kaldets ringe "indkomster" har været forskaanet, saasom mit Degnekald, som bestaar af 13 Decimonter (Tiendeydere) kan ikke beløbe sig mere i Aarets Indkomst end 10 og i det allerhøjeste 12 "Rixdaller" og kan derfor knap bringe Føden til Veje, hvorfor jeg allerunderdanigst "I Dybest ydmyghed Nødis til at bede om Nogen hielp og lindring i Jesu Nafn!

Aschøe Degne boelig d. 20. Maj 1717

N. Anderson"

Præsten, den pudsig Hr. Dreyer (se om ham i Præsterækken) skrev samme Dag sin Klagesang:

-- saa haver jeg saaledes at angive: skal svare for 1. mig selv - 2. min Hustru - 3. 2 smaa uopfødte Børn, hvoraf den ældste er 6 Aar, 4. en fattig Pige, som efter Stedets Lejlighed tjener for en ringe Løn, 4. en liden Barnepige. - Til at følge Ploven og saa mit Korn haver jeg lejet en Mands søn paa Fæjøl.

1) Mine Indkomster: de tre Højtiders Offer: 9 á 10 Rdl. i det højeste, det extraordinære falder sjældnen og lidet saavel som de flestes Højtidsoffer paa Kredit.

2) Avlingen kan ikke stoppe (dække) Omkostningen, en Del fordi Korn og Foder fordærves, formedelst Præstegaarden totaliter er ruineret, hvilket jeg allerunderdanigst nogle Gange for Hans Majestæt har andraget, - en Del for Misvækst, som gemenligen hvert 3die Aar Landet tilslaa, hvilket i Aar ogsaa tilfalder, dog ved vi ikke, hvad Gud vil gøre.

3) Kongetienden har vel af Alders Tid været Præsterne her paa Øen tillagt, allernaadigst fri for Afgift; men nu bliver - foruden ordinære og extraordinære Skatter - mig aarligen udi det allernaadigste tillagte Korn fra Nykøbings Kornhus fradraget 11 Tdr. Korn, saa derved intet vindes.

4) De her til Kaldet allernaadigst tillagte 70 Rdl. fra Stokkemarken kan jeg ikke meget leve af: det første Aar vil Præsten der være fri, fordi det er hans Naadsensaar (Enken efter den forrige Præst bor endnu paa Gaarden) i det andet Aar har jeg Tid efter anden nydt noget udi Vare og Penge efter den gode Mands egen Tykke, og af dette Aars Tillæg holdt han 14 Rdl. til Krigsstyr. Om jeg kan trygle mig noget til i Aar, ved jeg ikke.

Desforuden er en fattig, gammel Præsteenke, som nyder sit Ophold af Kaldets Indkomster, - hvoraf ses Askø' kaldets ringe Indkomst, hvorfor jeg ikke alene allerunderdanigst haaber forbemeldte Penge fra Præsten i Stokkemarken, men ogsaa Fritagelse for Extraskatter til Hjælp og Undsætning udi denne min her ved Stedet forhvervede Armod.

Askøe d. 20 Maj 1717

Casten Drejers " Loci Past. (stedets Præst).

Selvfølgelig kunde Hr. Drejer ikke finde sig i, at nogen fornærmede hans Hustru, som det i 1718 skete; han Stævnedes Fornærmeren med Vidner over til Tinget paa Fejøl den 11. November: "Præsten, Hr. Drejer, indkaldte den ærlige og velagte Dannemand, Bunde Jeppesen, boende paa Askø for, hvad uforskyldte Fornærmelse og ærerørige Ord han sidstafvigte 26. Oktober udi Jeppe Hansens Nærværelse havde sagt imod Præstens Hustru. "Vidner var Johanne Jeppe Hansens, Anna Gunnersdaatter, Rasmus Clausens Hustru og Anna Hillebrandtsdatter, alle af Askø. Bunde Jeppesen mødte og tilstod, at han om Præstens Kone ikke vidste andet det, som en ærlig

Kone egner og anstaar, og hvis han havde talt nogle ubekvemme Ord, da havde han sagt dem af Uforstand eller i sin Drukkenskab, derhos bad han om Forladelse." - Johanne Andersdaatter vidnede: "Sidste 26. Oktober indkom Bunde Jeppesen i Præstegaarden og begærede Saakorn til sit Præstestykke, og vilde have en med udi Marken, medens han saede kornet, hvortil Hr. Drejers Kone svarede, at hun havde ingen, som kunde gaa med ham mere end som med de andre, hvortil BundeJeppesen svarede, at han intet (Ikke) ene vilde gaa udi Marken at saa hendes Korn, for han intet mere vilde være Tyv end de andre. Præstens Kone svarede hertil: "Det har jeg aldrig tænkt, end mindre sagt". Bunde Jeppesen sagde da: "Det haver en Taske sagt, det haver I sagt, og den (Tasken) er I, det vil jeg bevise." Derpaa gik Bunde bort, og Præstekonen sagde: "Gud bevare mig for det Menneske!". Dommen afsagdes ikke, men Forligelse faldt et Aar efter.

Den 9. December samme Aar mødte Hr. Drejer atter for Fejø Ting med en, der havde fornærmet ham og hans Hustru. Han stævnedes Rasmus Olufsen Clausen, Husmand Paa Askø, som havde klaget over ham til Bispen om de ære- og livrørende Ord, han havde sagt til Biskikkelsesmændene, at Hr. Drejers Kone paa en Oureby-Baad havde undsagt ham med. " Præsten sagde, "han havde imod al billig Aarsag anklaget sin Sognepræst for Biskoppen, forde Hr. Carsten Drejer skulde have skældt ham udi Hans Hansens Hus paa Askø for en Skælm og en Tyv; saa og skulde Hr. Drejers Kæreste (Frue) have sagt udi en Baad mellem Oureby og Askø: Havde vi nu den gamle Skælm (Skurk) her i Baaden, saa skulde han aldrig komme til Lands mere". -

Den anklagede Rasmus mødte med Sognefogeden paa Askø Hans Hansen og Hans Pedersen for at vidne om de Ord, der var faldet mellem ham og Hr. Carsten Drejer. "Dommeren spurgte Vidnerne om de ORD, som imellem Rasmus Clausen og hæderlige og vellærde Mand, Hr. Carsten Drejer er faldet, og hvor mange Aar siden det er sket. De kunde ikke mindes, der var faldet nogle Ord mellem Parterne i de sidste 3-4 Aar. Da kunde Dommeren ikke tillade Vidner at udtale sig om saa gamle Ord, som af Andenmands Mund kan være talt. Og da Rasmus Olufsen Clausen ingen Vidner kan føre paa nogle ORD, der for nylig er talt, da bør han for slig uforskyldte og skammelig Løgn at lide efter Loven og desforuden for mange unødvendige Rejser (frem og tilbage mellem Askø og Fejø) og Omkostninger at betale til HR. Drejer 8 Rdl., til VOr Frelsers kirke i København 4 Rdl. og til fattige Gejstlige 2 Rdl. " - Naa, saa "stævnede Rasmus Olufsen Clausen da Præstekonen for hendes Ord i Baaden; som Vidne paa hendes Ord havde han Askø Sogneegn, Niels Andersen i den Sag, hvorpaa han agtede at tage en Provstestævning, desuden Jeppe Hansen paa As-kø. "Da der foreløbig kun var kaldet ét Vidne, og der mindst skulde være to, blev Stævningen afvist. I et senere Rets-møde fremsatte Præsten sin Paastand om streng Straf over Fornærmeren. Rasmus Clausen mødte, og Dommeren af-sagde Dommen til Fordel for Hr. Drejer, "Præstens Fordringer skal ske Fyldest, dog lever Dommeren i den Forhaab-ning, at som Sagen har Udseende til Æres-Reputatuon (Æresoprejsning), at den hæderlige Mand vil have den Godhed for sin Sognemand, at Sagen, førend Dom gaar vil forliges, helst til næste Ting efter Jul, da der skal ske endelig Kendelse." - Nogen Tid efter mødte Rasmus Clausen og foregav, at naar han havde beskyldt sin Sognepræst, hæderlig og vellærde Hr. Carsten Drejer for højædle og højærværdige Biskop Lodbjerg, saa beklager han, at han havde gjort det af Enfoldighed og Misforstand og vil derfor gerne bede sin Sognepræst og Sjælesørger for slig Handling imod ham og hans Kæreste om Forladelse; han vil ydmygt formode, at Dommen bliver lindret." - Han maatte betale 8 Rdl. i Omkostninger og 2 Rdl. til fattige Gejstelige.

Og næste Aar, den 30. Juni 1719 gik den første Sag fuldkommen i Orden: "Præsten, Hr. Carsten Drejer, Sognepræst for Askø, fremstod med Bonde Jeppesen, Bomand paa Askø, som tilstod, at de Ord, som han den 26. Oktober 1718 imod hans Sognepræst, hæderlig og vellærde Mand, Hr. Carsten Drejer, hans Kæreste, Madame Maren Hansdaatter Brun utilbørligen og uden given Aarsag udtalt haver, haver han sagt meget usandfærdig, ja skammelig og saaledes uforskyldt tillagt sin Sognepræsts og sjælesørgers Kæreste slig Blame, eftersom han in ingen Maade haver Skel dertil. "Bonde Jeppesen, boende paa Askø, ved ingen Skel eller Føje til de nærgaaende og ærerørige Ord, som jeg til min Sognepræsts Kæreste den 26. Oktober 1718 udi Jeppe Hansens Hus paa Askø haver talt, men nu saavelsom tilforn her for Retten skyldigst tilstaar, at jeg aldrig enten har set eller hørt noget om Hr. Drejers Kæreste uden største Ærbødighed og hvad mere: En Erlig og honet Damme Egner og anstaar". Jeg vil aldrig siden findes saa letsindig og orddydende med Skælden og Smælden imod min Sognepræst eller nogen af hans, men leve som en retsindig Christen og Guds barn".

I 1718 blev der den 4. Januar holdt skifte paa Askø efter en Bomand, der efterlod sig saa rigeligt Gods, at hans Arvinger blev ret godt betænkte. Der staar i Skifteprotokollen:

"Skifte og Deling efter salig afgangne Hans Rasmussen Bottøe, som boede og døde paa Askø, mellem hans efterladte Enke, Maren Hansdatter - hendes lavværge er hendes Broder Lars Hansen Løyet, Sognefoged her paa Lan-det - og deres sammen avlede Børn, nemlig Hans Hansen, 9 Aar, Rasmus, 6 Aar, Jørgen, 2 Aar, Jacob, ½ Aar, og Karen Hansdatter, 16 Aar gammel. Skifteforvalteren var mødt, Kongelig Majestæts Hus- og Ridefoged, Edle Jens Gymos, med 2de Vurderingsmænd, navnlig Hans Olsen og Laurs Pedersen. - Ejendomsbygden paa Gaardstavn er 3 Længer, in alles 31 Fag, temmelig holden Bygd med Besætning til Jordens Drift, som er 5 Tdr. Hartkorn, 6 Bæster, 2 Køer, 1 Plov, Vogn og Harve, en Halvtromle, Bord, Bænke i Stuen, Kvern, Sold, Trug, og Skærekiste med Kniv samt andet Redskab, i alt beløbende til 379 Daler". - Blandt Kvæget nævnes en graa Kvie til 7 Daler og en "flakket" (blok-ket) Stud (3 Daler) - 9 Faar á 1 Daler, 5 Svin, 6 Grise (1½ Daler for hvert Svin). Der opregnes Masser af Sengeklæder: en Dyne til ( Daler, en til 6 Dal. 2 Mark, en til 5 Daler 3 Mark. Blandt Møbler nævnes "en rød Fyrresang med Himmel og Skammel (1Dal. 1 Mark) og 3 andre Sengesteder uden Himmel, et lidet Bord med Skuffe (1 Dal. 2 Mark), en Bænk i "Fremgulvet" og Stegerset, en Barnestol, en Højstol overtragt (overtrukket) med Læier (Læder), en liden Bagstol (Lænestol). Der var en Kobberkedel paa 21 Pund til 9 Rdl. 3 Mark, 8 Skilling; en Fyrrekiste med Hængsler og Laas (2 Dal. 2 Mark), et lidet grønt Vraaskab med Laas til 5 Daler; paa Bænkene laa Bænkedyner (Hynder), deraf 3 Kalve-skindshynder.



Boets Formue var, da alt var opgjort, 675 Daler 3 Mark 12 Skilling. Hver af Sønerne arvede 65 Daler, Søstrene det halve, Enken fik 330 Daler.

Men saa godt var ikke mange af Askø Mænd stillede tværtimod var en Mængde i Gæld til en "Monsieur Egløf, Ridefoged paa Ourebygaard", der paa sin afdøde Kone Jytte Pedersdaatters Vegne krævede nogle Mænd for Gæld til hende, det var: Lauritz Pedersen, der endnu skyldte 2 Dal. 5 Mark og 14 Skilling samt i Omkostning 2 Rdl., Peder Lauritzen: 4 Mark og i Omkostning 2 Slettedalet, Michel Jensen. 2 Rdl. 2 Mark, Omkostning: 2 Rdl., Hans Olufsen: 4 Rdl. 5 Mark, Niels Hansens Enke: 3 Rdl. 3 Mark 14 Skilling, Peder Hansen: 3 Tdl. 3 Mark 14 Skilling. Dommen faldt: De skulde betale alt inden 15 Dage under Nams og Vurderings Exkution".

Vi hører ofte, at man intet Brændsel havde selv paa Øen, men maatte hente Brænde ovre paa Falster i dyre Domme; Tørv omtales slet ikke, først den 15. Juli 1719 finder man paa, at man maaske selv har "Ildebrand". Da staar der i Tingbogen: "Overførsteren i Laaland vil have Syn paa Moser paa Askø (og de andre Øer), om der var Tørve-skær".

At Hr. Carsten Drejer var en trængende Mand, ved vi allerede, nu i 1721 (den 6. Maj) faar vi at vide, at han skyldte Penge til en Mand i Nysted: Obligation til Monsieur Abraham From, Borger og Indvaaner udi Nysted; han har laant "60 Rixdaler udi god, gangbar Mønt, som han mig efter venlig Begæring Tid efter anden Laant og forstrakt hav-er". - "Prioriterlig pantsætter jeg ham min allernaadigst tillagte Pension af Stokkemarke Sogn aarlig 70 Rdl.; han skal faa dem nu til November, da Gælden Anne, sal. Laurits Poulsen i Nykøbing bliver betalt" - desuden 1ste Prioritet i alt mit Løsøre. Om han betalte saa solidt, som han her lover, kommer vi til at tvivle om, naar vi læser, hvor daarlig en Be-taler han var overfor Smaasummer, han kom til at skyldte:

- Den 13. Juni 1721: "Sognefogeden paa Fæmø har solgt en Ko til Hr. Drejer for 5 Slettedaler og 2 Mark for 4 Aar siden. Nu forlangte han sine Penge med Renter, som var 1 Daler og 6 Mark og 4 4/5 Skilling plus Processens Omkostninger med Rejser: 4 Daler 1 Mark og 12 Skilling: ialt 11 Daler 2 Mark og 4 4/5 Skilling. Dommen gav Kreditor Ret, men slog lidt af i Omkostningerne, der siges "Da efter Hr. Carsten Drejer ikke efter lovlig Forelæggelse saavel og Paaraabelse om ham eller nogen paa hans Vegne har været mødt eller paatalt, vides da ikke rettere at kende, end Hr. Carsten Drejer bør at betale i alt 9 Slettedaler 2 mark og 4 4/5 Skilling inden 15 Dage under Nams Execution efter Loven".

Degnen her, Niels Andersen, som vi nogle Gange har nævnet, havde i 1721 faaet sig et bedre, federe Em-bede og drog uden Sorg fra ASkø. Han forfattede et morsomt, virkelig godt skrevet, ironisk Digt om Forholdene paa Askø, som giver et just ikke tiltalende Billede. Det skal være fundet blandt Papirene efter Provsten i Fuglse Herred, Holm; som man ser, er det tillempet efter Kingos bekendte Salme: Far, Verden, far vel:

- 1) "Far, Askø, far vel,  
Jeg kedes nu længer at være din Træl.  
Nu vil du dog slippe din Fange engang,  
som her var omringet af Havsens Vand;  
i ti Aar saa haver jeg tjent dig med Skel,  
det mindes du vel? -
- 2) Far, Kor, o far vel!  
I dig jeg saa ofte har kvæget min Sjæl,  
naar jeg haver bedet og sjunget: vi tro!  
i Kirken da stod næppe mere en to;  
i Bønnen jeg "Kyrie" (Herre) raabte paa Strand!  
Der kom ej en Mand.
- 3) Far, Præst, o far vel!  
Det var dig bestandig i Kødet en Pæl,  
at Kaldets Indtægter ej bedre forslaar  
hvad Uld kan der klippes af klippede Faar?  
Apostlens Antal de Bymænd jusst har  
naar Judas med var.
- 4) Far, Gaardmænd, far vel!  
Og havde I noget, beholdt I det selv.  
Jeg derfor nu gerne kan flytte mig borg;

min Indkomst var lille, kom dog ej til Kort,  
Som Job kom jeg fattig, som Job gaar jeg hen,  
Gud være min Ven!

- 5) Successor (Efterfølger), far vel!  
Da herfra jeg flytted', du fæsted' Bopæl.  
Hvorledes man her under Hede og Kuld,  
ved liden Knapnæring dog kan have Huld,  
(men bli'r du ej salig, du bliver ej rig),  
det ved jeg af mig.
- 6) Gud eder bevare paa Liv og Sjæl!  
I ere saa mange i Tallet for sand  
som Israel, der drog til Ægypternes land  
Men bli'r I saa mange, som da de hjemkom,  
hvor skal I faa Rum?"

Denne Niels Andersen var altsaa ikke den lille Degn, som Hr. Drejer efter Sagnet skal have baaret paa sine Skuldre (se Præsterækken Nr. 9), og som flygtede, fordi Præsten pryglede ham saa voldsomt.

\*\*\*\*\*

Efter at have nævnet, at Askø's Konge- og Kirketiende i 1722 blev opgjort til: 32 Tdr. 4 Skp. Byg og 16 Tdr. 2 Skp. Havre, vil vi se lidt paa Kirkebogen for denne Tid. Den havde været forsvundet, men blev funden af en Præst, Hr. Schjøtt i 1845. Han skriver:

"Det bemærkes som et Kuriosum, at jeg først efter et Aaars Embedsførelse har set mig i Stand til at samle nærværende. Den fandtes nemlig successivt (lidt efter lidt) i 3 forskellige Stumper og Stykker, der var henslængte dels paa Loftet og dels blandt nogle ormstykke Hylde og andet Skramleri. Senere erfarede jeg, at min Formands Børn havde benyttet disse gamle Bøger som Legetøj.

Askø den 16. Januar 1846.

F. Schøtt".

Først ser man en Række lidet indholdsrige Sider; for 1722 f.Ex. er der slet intet indført.

"Anno 30. April. Niels Olsens Byse en liden Søn: Oluf. Vidner: Birgitte Peder Hansen Løveds bar Barnet: Bonde Jeppesen, Rasmus Jensen, Margrete hansdatter, Caren Jørgensdatter, Anne Larsdatter, alle af Askø". 1724. Hans Pedersen Westerlin, Sogndegn her til Askø Menighed hans liden hjemmedøbte Søn, Peder, som var født til Verden

1723, den 29. November og holdt med sin Kjere Moder, dend dydige og Guds Elskende Matrone Anne Madsdatter eadem Domini-ca (samme Søndag). Forældrene efterfulgte Christi Forældres Exempel samme Søndag og førte deres Søn med dem til Tempelen der med deres gudelige Bønner at opofre ham til Gud som et levende og gudvelbehageligt Offer. Faderen ønskede, at han stedse maatte staa i sin Christendom urørlig som en Klippe paa Sandheds Klippe. Moderen med Hanna (1 Sam. 1,28) gav hannem igen til Herren i alle hans Livs Dage. - Han blev af sin Fader i Sogne-præstens Fraværelse hjemmedøbt den 29. November 1723. Testes in Templo videntes Bapt. (Daabsvidner i Kirken): Birgitte Peder Hansen Løveds, som bar Barnet. Faddere: Bonde Jeppesen, Niels Jensen, Niels Grimmer, Anna Hans Olsens, Maren Hansdatter, Caren Hansdatter, alle af Askø". (Denne Degn døde i 1744, den 10 Marts. "Da døde den hæderlige og vellærde Degn her paa Landet, Hans Pedersen Westerlin og blev den 20. begravet i hans Alders 56. Aar.)

(Der er ingen Ægtevielser paa Askø i Aarene 1719-23.)

Kirken var efterhaanden bleven noget forfalden, der var klaget, og nogle Mænd blev sat til at syne den. Den 18. Juni 1722 indleverede de 4 Mænd (blandt hvilke vi finder allerede bekendte Navne) Resultatet af deres Syn:

"Den 19. Juni 1722 haver vi underskrevne efter Høyædle, Høyærværdige Hr. Biscopens Ordre og Befaling beseet Aschø Kirkes Brøstfældighed, og befandtes den at være saaledes som følger: 1) Udi Klokketaarnet fattes en Bjælke, 7 Alen lang, saavel som Loft, hvortil behøves halvande Tylt "Deller", 6 Alen lange. Item et Par Klokkestreng, 7 Alen lange. 2) Udi Kirken findes en Del Stole, som fattes Døre og Sæder, hvortil behøves i det mindste en Tylt "Deller", nok en Del Brøstfældighed paa Vinduerne, som fattes Bly og Glas. 3) Taget over Kirken fattes Skilling (Fyld i Mellemmrummene) og ungefær 50 hule Tagsten ("Munke" og "Nonner") - og over Vaabehuset fattes Loft, og ved den vestre Side paa Taget derover 50 ordinære Tagsten og 3 Tdr. Kalk. 4) Til Kirkeporten, som ganske er forfalden, behøves 10 Egeplanker, Søm og Hængsler. 5) Til Brød og Vin samt Lys til Altret, som nu snart behøves, findes intet hos Kirkeværgerne udi Behold, som kan gøres Forskud af, ikke heller nogen Kredit dertil; meget mindre kan Kirke-værgerne have Evne sligt at forskaffe, siden de nu udi 2 Aar ikke haver nydt Skilling eller Skærv af Kirken efter gammel Sædvane for deres besværlige og ofte farlige Rejser og Umage med Forskud og Baadleje det i Laaland at hente.

At saaledes er set og synet af os bekræfter ve med egne Hænder. Aschøe ut supra (som ovenfor dateret).  
Peder Hansön Löyet, Hans Hansön Löyet, Hans Olsön, Lauritz Pedersön

Ni blev der taget fat paa Kirkens Istandsættelse. Samtidig blev Fæmø Kirke repareret; der kom en fynsk Skipper, som udlossede lybske Mursten og andet, som slap for at fortoldes i Bandholm, og Sognefogeden fik en Amtmandsskrivelse (1723) om "til Kirkens Reparation ved samtlige Bomænd daglig at forskaffe Muremester Hans Trap fornødent Sand, Grus, Ler og Vand til Kirken samt Materialerne kørte fra Stranden eller Lossepladsen, item Husmændene at være Haandlangere, imedens Arbejdet varer, og forskaffe Muremesteren daglig saa mange Haandlangere, som Fornødenheden udkræver, som skal møde om Morgenens ved Kirken samme Tid, som Muremesteren begynder at arbejde, og der forblive, indtil de igen om Aftenen Arbejdet ophæver. Skulde nogen herimod findes modvillig og udeblive, naar de i Tide er tilsagt, som af Sognefogeden hver Aften skal ske, haver Sognefogeden samme at paagribe og lade hid til Amtsgaarden bringe, hvor de da til Straffældighed skal blive anset." - Naturligvis blev der Vrøvl med denne Haand-langerhjælp og Amtmanden skrev da: "Da Askø Kirke en af Dagene kommer under Reparation, og det formodes, at

Fogeden ikke kan faa Bønderne og Husmændene til at gøre deres pligtige Arbejde, skal Amtsforsvalteren sende sit visse Bud over til Askø, som der nogle Dage forbliver indtil Fogeden med Bønderne er kommen udi Skik, saa at Arbejdet ej skal hvile formedelst Forsømmelse og ordentlig Omgang, og de Materialer, der skal bemandes fra Fæmø til Askø og omvendt, skal Bomændene transportere, og Fogeden medfølger med Transporten og er ansvarlig derfor. haandvær-kerne skal gratis sejles til Bandholm. Skulde nogen vægre sig heri, skal med dennem forholdes, som de har fortjent." - Arbejdet var endnu i Gang den 9. Juli 1724, og saa hyppig maatte modvillige Hjælpere straffes med at sendes til Nykøbing at staa i Gabestokken (ved en Pæl med en Jernring spændt om Halsen et Par Timer om Formiddagen og ligesaa længe om Eftermiddagen), at man ansøgte om at faa Lov til at anskaffe sig et saadant Torturinstrument paa Fæmø, hvor Synderne herfra kunde afsone deres Brøde; og de fik Lov dertil: "Naar den under Fejø Birk hørende Almue godvilligen og uden ringeste Tvang vil bekoste tvende Gabestokke, nemlig en paa Fejø og en paa Fæmø, er det

gerne tilladt, hvorudi de maa udstaa Exekution, som deslige straks efter Fortjeneste bør lide. Deslige Exekutioner kan ske ved Kaldsmændene eller Bysvendene, som skal nyde deres Bestaling af dem, som Exekutionen udstaar" (den 19. Septbr. 1723). - Langt henne i 1724 (den 19. August) kom endnu en Formaning om værsgod at hjælpe til: "Sogne-fogeden paa Askø haver at tilholde samtlige Inderster sammesteds, at de sammen med Husmændene og Kirkevær-gerne, ingen undtagne, gør Dagarbejde til Kirkens Reparation ligesom de andre Bomænd paa Askø.

Aar efter Aar tog Velstanden af, og Restancerne blev større og hyppigere. Amtmanden skrev da den 2. Oktober 1722 til Birkefogeden et Brev, som blev indført i Tingbogen til Offentliggørelse paa alle 3 Øer; han førte den voksende Fattigdom paa Bøndernes egne Tilbøjelighed til at udstykke deres Gaarde: "Som fornemmes, at de fleste af Indbyggerne paa Øerne "Fæøe, Femøe og Aschøe" paadrager sig Tid efter anden en anselig Restance af Kongelig Majestæts Kontributioner, som omsider maa befrygtes hos en Del at blive uvisse til Afgang i Hans Majestæts Interesse, sær helst de, der hæfter paa de smaa Gaardparter, som knap indbringer den bare Føde og underhold til de paaboende Folk og Familier, som iblandt kan findes saa store som ved hele Gaarde, saa intet derfra kan blive tilovers til Skatternes Betaling, da paa det at slig skadelig Konsekvens (Følger), som Gaardenes Separation i de smaa Fjerdedels- og Ottendedelsparter foraarsager, kan blive forekommet (forhindret), finder vi fornødent, til Hans Kongelige Majestæts Interesses Konservation, herved at tilkendegive og alvorligen forbyde, at ingen herefterdags maa understaa sig ved Køb og Salg eller i andre Maader at separere og afdele nogen hel Gaard udi mindre Part end til Halvparten, langt mindre at forringe og afdele nogen af de nu allerede separerede halve eller fjerdedelsparter til mindre Parter, end de nu er, under vedbørlig paafølgende Straf. Og ved Dødsfald skal de smaa Parter købes ind under Gaardene igen."

Amtmanden holdt et vaagent Øje med Gaardenes Drift - alt i "Hans Majestæts Interesse". - Han skrev saaledes den 19. September 1723 til Amtsforsvalteren: "Hans Pedersen Clausen paa Askø angaaende hans Egensindighed og Halstarrighed, som paadrager sig Restancer og forhutler hans i Fæste havende Gaard, da skal der tages Dom over ham for hans Gaards Forsiddelse (Vanrøgt). Og kan Gaarden enten bortfæstes til hans Broder eller den, som findes bedst bekvem."

Bønderne var i hin Tid under haarde Hænder i mange Henseender. Følgende Brev og dets truende Tone for-tæller det tydeligt nok (den 17. December 1723): "Sognefogeden paa Fæmø, Fejø og Askø haver at gaa Husfogeden paa Nykøbing Slot, ædle Jens Gymsos til Haande i hvad han forlanger, være sig ved Folk til Hjælp at trække Vaad, Befordring til lands og Vands og andet deslige Arbejde" - han havde faaet Eneret paa Fiskeri i de ferske Vande paa Askø og de andre Øer. - Og som mig er forebragt, at en og anden betjener sig af Fiskefangsten udi de ferske Vande paa Øerne, saa hvis Fogeden eller Bymændene faar det at vide og ikke anmelder det og ikke anholder Synderen, som for-drister sig til at fiske der og tage fra hannem alt Fiskeredskab, han haver med sig, saa skal de, hvem de end er, Foged eller Bønder, have deres Gaards Fæste forbrudt og desuden vedbørligen vorde straffet."

Præsten, Hr. Carsten Drejer var i 1724 rejst bort - formodentlig havde han Rejsetilladelse, men havde ikke sorget for, at hans Embedsforretninger blev besørget under hans Fraværelse - og da skete der netop et Dødsfald, og Liget kunde ikke komme christeligt i Jorden. Amtmanden skrev da til Biskoppen: "Som Præsten paa Askø i 6 Uger og derover ikke har været hos sin Menighed, og der er et Lig, som har staaet aaben i Graven nu paa femte Uge og ikke er kastet Jord Paa, saa vil jeg ikke efterlade Deres Højærværdighed dette

hermed at tilkendegive".

Det var saamænd ikke underligt, om Præsten kunde trænge til at komme lidt hen under hyggeligere Omgivelser, end han havde her paa Askø; hans Præstegaard var næsten ikke til at være i; den fattige Mand havde ikke Raad til at reparere den. Amtsforvalteren beskrev den saaledes i 1724: "Min sandfærdige Attest, at paa den Ø Askø under Nykøbing Amt, Hans Majestæt tilhørende, hvor Magister (?) Carsten Drejer er Sognepræst, findes aldeles ingen Præstegaards Bygning ("Bygd"), men Byggestedet er ganske øde undtagen 3 Fag Huslænge, hvilde "Tavler" Mestedelen er udfaldne, saa at det forraadnede Træværk og det halve Tags aabne Tækning ikkun er tilbage, hvor ikke er Skjul for Kreatur, mindre for Mennesker." Saa ynkeligt stod til til med Præsten, og ligesaa elendigt var det med Kirkens Regnskab. Der foreligger fra samme Aar - 1724 - et Kirkeregnskab - Papiret er næsten fortæret af Fugt, man kan kun skelne enkelte ORD og Sætninger; Kirkeværgerne, som aflægger Regnskabet, har nu været i det Embede i 4 Aar, nu forlanger de at blive afløst. De skal af deres egne Penge betale Brød og Vin og Baadleje, naar det skal hentes, naar der ingen Penge af Kirkens er i Forraad. De anbefaler sig som "Deres Høyædle og Velbaarne (Amtmanden) og Høyadle og Høyærværdige Herres (Biskoppen) underdanigste Tjenere. Aschør 1724, den 28. Juni. Peder Hansen Løyet, Hans Hansen Løyet" (to Brødre) Præstens Paategning er lidt mere læselig: "Det er smerteligt for en Præst at savne Alterens hellige og nødvendige Ting, men hvor skadeligt for dem, (Menigheden ?), naar ingen vil have Omsorg derfor. De hidtil antagne Kirkeværger kedes nu, siden de i 4 Aar har foretaget ofte besværlige Rejser og derfor intet ny-der; de vil nu ikke længer opvarte Embedet, hvorfor jeg tillader mig at tilskrive udi Jesu Navn Deres Naade og formoder ikke ---, førend jeg efter Loven med tro Medhjælperer forhjælper. At Gud velsigner de Naadigste Herrer ønsker ----

Askø den 28. Juni 1724

Carsten Christensen Drejer."

Samtidig sendes de to Værgers Regnskab:

Kirkens Indtægt for et Aar --- Tavlepenge til 3 Højtider og Ligpenge det ganske Aar (man plejede at give lidt efter de døde): 2 Rdl. 1 Mark 12 Skilling. Udgift: Til Brød og Vin: 1 Rdl. 1 Mark. - Som Alteret længe havde manglet Lys, blev der af Kirkeværgerne omsider forskaffet 2 smaa Lys paa 2 Pund a 2 Mark = 4 Mark og til Arbejdsløn 1 Mark = 5 Mark. For regnskabet at skrive 1 Mark. Kirkeværgernes sædvanlige Aarlige Salarium for besværlige Rejser for at forskaffe Brød og Vin: 2 Rdl. - For kirken at "Maye": 2 Mark; i alt 4 Rdl. 3 Mark.

Da Indtægten mangler, kan man ikke se Underskuddets Størrelse.

De to Mænd Løyet underskriver.

Der var i 1726 kommen Uoverensstemmelser mellem Bomændene paa Askø og deres Præst om Ydelser; han klagede derover til Amtmanden, som skrev derom til Amtsforvalteren, hvem han paalagde at se at faa Forholdene bragt i Lave (den 4. August 1726):

1) Husmand Niels Olsen Bøsse bruger foruden sit eget Hus 4 Husmandspladser, og han yder ikke Præsten det ringeste deraf, skønt hans Formand har gjort det". Amtmanden bestemmer: " Hans Jord skal taxeres, og han skal svare baade til Kongen og til Præsten".

2) "Da Hr. Drejer blev Præst paa Askø, begærede Sognemændene af ham, at han skulde indgaa Kontrakt med dem, ligesom hans Formand havde gjort: de vilde aarlig til Paaske give ham et Brød, en Snes Æg og 2 Gæs af hver Gaard, hvorimod han skulde lade Kalve og Føl gaa lige om imod Lam, hvilket og til Dato skal være holdt undtagen i Aar, da en Del dermed skal have indeholde og ej vilde give ham noget." - Amtsforvalteren skulde undersøge det.

3) "Hr. Carsten Drejer klager ydermere over, at Sognemændene ikke heller vil give ham i Stedet for 1 pund Ost af hver Tønde Hartkorn, hvor han ifølge Kontrakten kan fordre, nemlig den sædvanlige Mælk om Sommeren eller 3 Skilling og derimod give dem ½ Td. Øl til hver Pinsedag, hvilket han har efterkommet, men de ikke deres Løfte." - "Henfalder af sig selv, da en Forordning af 1688 tilholder, at al smaarendsel fra den Dato overalt i Laaland og Falster skal cessere (ophøre)".

Nu sad Hr. Drejer saa i sin usle Hule af en Præstegaard og smaasultede; han var kommen i Strid med sin Menighed, og saa, da en kampemæssig Brand i København lagde en trediedel af Byen i Aske, kom der Ordre til, at han med alle andre Præster skulde yde "Brandstyr" (Brandskat). Han slap med 2 Rdl. og 3 Mark, hans Degn med 2 Mark, men hvor fik han skaffet saa mange Penge!

Det er det sidste, vi hører om denne Præst. Hvorledes han virkede som Forkynder og Sjælesørger, faa vi ikke at vide. Hvis Sagnet om ham, der lader ham bære sin lille skarpsynede Degn paa Skuldrene hjem fra Gilder hos Bønderne, har Ret, har han jo af og til haft en fornøjelig Aften. Han døde i 1731.

Hr. Drejers Efterfølger var Hr. Jacob Kierumgaard (Præsterækken Nr. 10). Da han kom hertil først i 1732, blev han dybt nedslaaet ved at se den Præstegaard, han skulde flytte ind i. Han maatte straks skride til Opførelsen af en ny Gaard og satte sig derved i en sstyrtende Gæld. Foreløbig flyttede han ind i en lille "Bondehytte". Han skyndte sig at ansøge det kongelige Kancelli om Hjælp. I Supplikprotokollen bliver Sagen saaledes refereret: "Hr. Jacob Kierumgaard, Sognepræst paa Aschø, beviser med hosfølgende Tingsvidner, at hans Præstebolig er rent ruineret, saa at deraf findes hverken Stik (Pind) eller Stage, saa og, at ingen Værelser paa Landet er at faa til Leje. Og da han selv, som i de 3 Aar, han prædikede ved Hoffet uden Løn, har sat sig i Gæld, og Kaldets Indkomster er saa ringe, at de ikke bedrage (andra-ger) 150 Rdl., saa beder han om Assistance til Præstegaards Bygning. Hvis han faar Hjælp af Stiftets Kirker, hvilken Hjælp ikke nær forslaar til Bygningen, beder han om, at Præstegaarden da ikke længer som forhen maa være fri, men at Efterkommerne (Efterfølgerne) i Kaldet maa betale den efter Loven til ham og hans Arvinger, ligesom paa de andre Øer sker, paa det han

Tid efter anden af egne Midler kan faa opbygget, hvad Kirkernes Hjælp ikke kan tilstrække." - Biskoppen blev spurgt, og han skrev: "Hr. Jacob er mere at beklage, end om Præstegaarden var afbrændt, thi saa var dog Stenene tilovers, men her findes intet uden den blotte Plads. Altsaa bør Efterkommerne købe Bygningen (han skriver "Biugten", Bygden).

Udi den anden Memorial (Bønskrift) af 29. September 1733 klager Hr. Kierumgaard over at maatte give "en stor Husleje for en ringe Bondehytte at sidde udi, og at han ringe Avling, hvortil han ingen Husværelse har, fordærvet af Regn og borttraadner. Og da han nu saaledes har holdt det ud i 2 Aar, men kan nu ikke længer saa beder han om Hans Majestæts Hjælp, at Præstegaardens Bygning maatte foretages, paa det han ikke med Hustru og Barn som hus-vilde nødes til at gaa derfra." - Kancelliet var ubarmhjertigt; det resolverede den 16. November 1733: "Skønner ikke, at herved er noget at gøre".

Næste Aar, 1734, har Præsten igen ansøgt, denne Gang om sin Pension fra det bedre aflagte Stokkemark Kald, som han ikke faar. Supplikprotokollen har derom: "Hr. Jacob Kierumgaard, Sognepræst paa Askø, andrager, at han nu paa tredje Aar ikke nydt ringeste Skilling af de 70 Rdl., som hans Kald formedelst dets Ringhed aarlig er tillagt af Stokkemark Kald, og ihvorvel han i Mindelighed har begæret Betaling af Magister Blicher (Præsten der), har Hr. Blicher svaret, at han sig ved Tinget vilde erklære.

Da som Hr. Kierumgaard ikke har Evne ved Proces at indrive samme Pension, saa beder han om Tilladelse, at Præsten i Stokkemark maa betale samme 70 Rdl. til Amtstuen, og Supplikanten dem der paa en aarlig vis Tid at annamme, paa det han derved kunde befries for Proces og Vidtløftighed."

Biskoppens Erklæring derom lyder: "Askø Kald er meget ringe, og han behøvet til sin Subsistance denne Pension; men det falder ogsaa Hr. Blicher i Stokkemark meget besværligt at udgive saa stor Pension, da han desuden ogsaa skal pensere (Svare) til Præsten paa Bogø 30 Rdl. og til Præsten paa Fæmø 20 Rdl., helst nu, da han Præstegaard og indehavende Bo er afbrændt. Bispem vil bede Hans Majestæt om at flytte Hr. Blicher til et bedre Kald; naar der da kom en anden Præst til Stokkemark, som havde bedre Evne og mindre Familie, kunde han bedre udstaa at udrede Kaldets Pensionsbyrde." - Kancelliet resolverede, at Stiftamtmanden skal tilholde Hr. Blicher aarlig i rette Tid at betale Hr. Kierumgaard hans Pension.

Aaret løb næsten ud, og Hr. Kierumgaard ventede stadig forgæves paa sine Stokkemark-Penge, han klagede og den 6. December 1734 skrives der i Protokollen: "Hr. Blicher svarer ham end ikke. Nu foreslaar han at gaa uden om Hr. Blicher, saa at han maa oppebære nogle af hans visse Indtægter, for at han kan befries rent fra Hr. Blicher og vide, hvor han vist kan faa det, han med Rette bør have." - Dette tiltræder baade Bispem og Stiftamtmanden, og Kancelliet billiger det den 9. Marts 1735.

Den 11. Juni 1735 meddeles det, at Præsten igen har indsendt en Memorial: "Hr. Kierumgaard meddeler, at Kongen har befalet ham at opbygge Præstegaarden. Han har faaet Hjælp dertil af alle Fyns Kirker, det blev til 298 Rdl. Gaarden er ikkel aldeles færdig, men han kan bevise med et Tingsvidne, at Opbygningen har kostet over 600 Rdl., saa Hjælpen var blot til bare Tømmer, hvorover han har sat sig i stor Gæld. Hvis Hr. Kierumgaard vil have den til Købegaard, skal han betale 100 Rdl. til Børnehuset, men det kan han ikke, hans Gæld er større, en han den sin Livstid kan betale; han beder Kongen eftergive ham de 100 Rdl., eller, om de endelig skal betales, han da maa nyde de 16 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre, som før har ligget til Askø Klad". - Bispem anbefaler det og siger: "han er for faa Aar siden kommen til Askø som en fattig karl".

Hr. Kierumgaard maatte atter klage. Han havde virkelig faaet noget at Stokkemark visse Indtægter uden om Præsten der, men var utilfreds dermed: "Askø Præst klager over, at han ved den sidste Ordning, som Bispem har truffet, forurettes, da det Korn, han skulde have af Hr. Blichers Tiender, vurderes for lavt, saa han kun faar 35 Rdl. af de 70 Rdl., han skulde have, og for de forrige Aar, han skulde have haft, har han intet faaet."

Kancelliet afviste ham. - Længe kom Hr. Kierumgaard ikke til at sørge over denne Afvisning, som han fik den 16. Januar 1736, for han døde den 16. April samme Aar; og andet en disse Klager og denne Modgang hører vi ikke om ham eller AskøFolk i hans Tid.

Nu fik vi en ny Præst, Hr. Johan Henrik Weber (Nr. 11 i Præsterækken), om hvem vi kun ved, at han var her fra 1736 til 1739, og at han i 1739 oprettede et gensidigt Testamente med sin Hustru, og at han i Slutningen af samme Aar søger bort og virkelig rejser til et bedre Kald.

Testamentet lyder saaledes: "Johan Henrich Weber, Sognepræst til Aschø Menighed i Fyens Stift, og Hus-tru Karen Holm, anholder om Konfirmation paa hosfølgende deres den 8. Juni 1739 oprettede Testamente, hvorudi de, som ingen Livaarvinger haver, gør denne Disposition, at den længstlevende imod at svare til Gælden beholder Midlerne, og gifter den sig igen, betaler den 10 Rdl. til den afdødes Arvinger, men dør samme ugift, skiftes og deles fælles Midler efter Loven.

Testamentet er underskrevet af 2de Sognepræster, Andreas Desington (Fejø) og Peder Helvad." - Det blev bevilget af kancelliet. - Forflyttelsesdokumentet omtales i Supplikprotokollen den 30. November 1739: "Johan Henrik Wæber, Sognepræst for Aschø Menighed i Fyens Stift beder om Konfirmation paa hosfølgende ham afgangne (afdøde) Etatsraad Eichel den 23. Martii 1736 givne Kaldsbrev paa at være Sognepræst til Soderup og Eskildstrup Sogne i Sjælland, naar den i Kaldet værende Sognepræst, Tyge Lange, ved Døden afgik, hvilket Supplikanten (Hr. Weber) beretter nu at være sket". Det blev bevilget, og Hr. Weber drog herfra.

\*\*\*\*\*

## Askø's mærkeligste Præst.

Hr. Niels Ovesen Guldberg (Præsterækken nr. 12) var en saa mærkværdig Mand, at han er bleven en hel Sagnfigur.

Folketraditionen lader ham have begaaet "mange grove Laster", fortæller meget dramatisk, hvorledes han saa at sige er bleven kastet ned af sin Prædikestol og ud af sit Embede, mens han lyste Forbandelse over sin Menighed. At saadanne Sagn har dannet sig om ham, viser jo noksom, at han har virket stærkt og ikke just venligt eller imponerende paa sine Omgivelser. Vist var han en mærkelig Fremtoning, men saavidt det kan læses ud af de bavarede Papirer, var han ingen lastefuld Mand; han blev ikke kastet paa Porten, og han hed ikke "Hr. Thøger", som Sagnet digter hans Navn om til - der har ikke været nogen Præst af det Navn hverken her paa Askø eller paa nogen af Naboøerne. - Han var et begavet Menneske, der tog en fin Examen, og hans Breve vidner om gode og godt bevarede Kundskaber, og der var gode Ev-ner i Slægten: hans Søstersøn, Ove Høegh Guldberg, var den senere almægtige Stats-minister, Geheimeraad, der styr-tede Struensee og styrede landet i den sindssyge Kongen Navn. - Men han havde intet Hold paa sig selv, straks fra Ungdommen af røbede han en Selvsikkerhed, en Selvovervurdering, der gik til Overmaal, en Evne til at støde an og støde fra sig, som bragte ham paa Kant med alle Autoriteter og indbragte ham en lang Række Ydmygelser. Alt i alt gør han Indtryk af at have været forrykt. - Der forlyder intet om, at han har forarget nogen "ved Lærdom og Levned"; men hans Klager var saa voldsomme, hans Oprør mod alt og alle var saa langt stærkere end alle de andre Præsters at han maa have et langt Kapi-tel for sig selv.

Lad os læse, hvad han fortæller om sit Ungdomsliv i 1734, da han skal være Præst (forkortet Oversættelse fra Latin)

"Jeg Niels Guldberg (Nicolaus Autimontanus) er født den 15. November 1701 af hæderlige Forældre. Min Fader var den nidkære Ove Guldberg, dengang Sognepræst for Barrit og Vringsted Sogne, senere for Tandrup, Hver-ring og Hornberg i Jylland; min Moder var Maria Elisabeth Hansdatter. Jeg blev undervist til mit 19de Aar af min Fader baade i theologiske og i verdslige Videnskaber. I 1721 blev jeg Student og kom til Universitetet, hvor jeg føl-gende Aar tog filosofisk Examen. Fire Aar efter - den 12. Marts 1726 underkastede jeg mig den theologiske Examen under de lærde Mænd Hans Steenbuch og Søren Lintrup og fik den med bedste Karakter. Derpaa var jeg i otte Aar Lærer hos den hæderlige og højlærde Hr. Johannes Mossin, Sognepræst for Trinitatis Menighed, hos hvem jeg ogsaa var Medhjælper. Da blev jeg udpeget til at være Kapellan ved Kirken i Næstved og hellige mig Ger-ningen i denne virksomme By. Bevæget af Præsternes Bønner og valgt af Hans Eminence, højær-værdige Biskop Christen Worm paatog jeg mig at være Guds Ords uværdige Tjener der, altid from og ydmygt bedende.

København den 28. December 1734. Niels Guldberg."

Den Kongelige Udnævnelse til dette Embede lyder saaledes:

"Christianus Sextus

Gøre alle vitterligt, at Vi allernaadigst have beskikket og forordnet, saa og hermed beskikke og forordne Niels Guld-berg til at være "Cappellan" til Skt. Peders Kirke i Vor Købstad Nestved udi den forrige, nu ved Døden afgangne Kapellans, Hr. Peder Andersen Hegelunds Sted, saafremt han ellers efter foregaaende Overhørelse udi Lær-dom saa dygtig, i Liv og Levned saa skikkelig og af den Alder efter Loven befindes, at hannem Prædikeembedet kan betroes. Thi skal han være Os som sin absolute og souveræne Arvekonge og Herre huld og tro.

Frederichsborg den 3. December 1734.

Under vor kongelige Haand og Selg.

Christian R. (Christian VI)."

Hr. Guldberg kom til Næstved, hvor han snart kom i Pengeforlegenhed, saa han maatte laane 700 Rdl. af en Rigmand, Penge-udlaaneren, "Seigneur" Fr. Hornemann. Han betalte ikke af paa Gælden,svarede heller ikke Renterne, saa Hor-nemann 3 Aar efter, i 1738 krævede alle sine Penge og Renter. Hr. Guldberg vilde nu ikke betale dem, men anlagde Kontrasag, skønt alt mel-lem dem var "ganske purt og klart", som Dommeren sagde. Naturligvis blev han saa dømt og skulde rykke ud med Penge plus 24 Rdl. under Tru-sel om Udpantning. "Dernæst bør han for unødigt Trætte bøde til Justitskassen 4 Rdl. samt for hans, helst en Præs -temand aldeles uanstændige Skrivemaade og ugrundede Beskyld-ninger imod Kontraparten betale udi Mulkt til de fattige 4 Rdl."

Da Sr. Hornemann vilde exekvere Dommen og udpante Kapellanen, sendte han to Stævningmænd. De blev ikke modtaget, men kunde faa hans Pige i Tale; hun skulde sige dem fra sin Husbond, at han ikke havde Lejlighed at komme ned til dem. De begyndte da at læse Stævningen op for hende, som de skulde; da kom Kapellanen, Hr. Guld-berg, springende ned ad Trappen og ind i Stuen til de to Mænd og skældte dem ud, fordi de var trængt ind i hans Stue. Da de sagde, at Genpart af Stæv-ningen laa paa Bordet, raabte han: "Lad den bare ligge! Saafremt I er ærlige Mænd, saa sig, at jeg møder ikke, om jeg saa hundrede Gange bliver stævnet, den uretfærdige Landstingsdom vil jeg ikke lys-tre. Jeg er af Gud og Kongen indsat til at være Præst her i Næstved; jeg skal skrive til København, og naar jeg faar Svar derfra, skal en Part af dem her ved Retten komme til at "vrیده" deres Fingre".

Han sendte Byfogeden et saa uforskammet Brev, at denne klagede til Kongen, og nu kom det til at "svie" til Hr. Guldberg. Kongen lod nemlig skrive til ham, men førend han fik Brevet i Hænde, modtog han fra sin Biskop, Her-Iseb, der var bleven ked at Kapellanens mange, mærkelige Streger og gennem sin Kollega, den fynske Biskop, havde faaet overladt det netop ledige Askø Kald at forvise ham til, Meddelelse om Forflyttelsen:

"Skulde jeg give Eder Ærværdighed til Kende, at da Hans Majestæt har erfaret en og anden Ting af Eders Forhold, især Eders ublu og injurierende Skrifter til Byfogeden, Thomas Rostgaard, og skandaløse Procedure som og Eders mod Kon-gelige Maje-stæt beteede Ulydighed med at kontimire en Tid lang med at undlade at holde Tropræ-dikener, kunde Hans Majestæt have ladet Eder overgive til Fiskalen (den offentlige Anklager) til lovlig exemplarisk Afstraffelse, saa har dog Hans Majestæt i Hen-seende Fattigdom og i Haab om, at i skulde komme til Eftertanke, redressere (genoprette) det forbigangne og til Nytte an-vende det Eder af Gud betroede Pund (hans Begavelse) for denne Gang allernaadigst pardonneret (tilgivet) Eder de begangne grove Excesser og forflyttet Eder til Aschøe Præste-kald i Laaland og befalet mig at tilholde Eder uden Modsigelse at gaa hen til samme Kald og betyde Eder at hvis I ikke bedrer paa det Kald, men i mindste Maade forfarer i samme urolige Forhold, at da skal alt det forrige staa Eder aabent for (tages op igen). Jeg beder Eder, at I i al Stilhed, uden Knur og Opsætsighed eller videre Urolighed forføjer Eder fra det Sted hvor saa liden Opbyggelse kan ventes ved Eders forrige Urolighed og Ubesindighed, og stræber ved gudeligt, exemplarisk og fredeligt Forhold som en ret Præstemand at opbygge andre og forbedre Eder selv.

P. Herslev."

Kongens Brev til Biskoppen om Hr. Guldberg er næsten enslydende med Bispens Skrivelse, han skriver "om nogle ublu og unjurieuse Skrifter, som Kapellanen til Sankt Peders Kirke i Vor Købstad Nestvedm Niels Guldberg, har tilskrevet By-fogeden sammesteds, Thomas Rostgaard og hans Hustru, formedelst Byfogeden har exekveret hos for-nævnte Niels Guldberg en landstingsdom til Gælds og Bøders Betaling, om hvilken skandaløse Procedure Byfogeden dog skal have deklareret, ved lands Lov og Ret at ville hos Kapellanen søge Satisfaktion (Oprejsning), da omendskønt han ved hans beteede Ulydighed imod Vores egne allernaadigste Befalinger vel kunde anses uværdig til videre at beklæ -de et gejsteligt Embede samt fortjene at undergives Fiskalen til lovlig og exemplarisk Afstraffelse for saadan sin egen-raadige og forargelige Conduite (Opførelse), saa have Vi dog efter Eders (Bispens) Os allerunderdanigst gjorte Fore-stilling af høj, kongelig Naade og i Henseende til hans ynkelige Omstæn-digheder og yderlige Fattigdom, i Haab om, at han kommer til Eftertanke, redresserer det forbigangne og med Nytte anvender det Pund, han af Gud er betroet, denne Gang allernaadigst pardonneret ham de af ham begangne Excesser, imod at han skal forflyttes til Aschøe Præstekald ved Vort Land Laaland. Og haver du, Biskop Hersleb, at tilholde merbemeldte Niels GULDBERG, at han uden Modsig-else skal gaa hen til samme Kald, og derhos betyde ham, at hvis han ikke bedrer sig paa det Sted, men i mindste Maa-der forfarer i sin forrige Levemaade, at da alt det forrige skal staa ham aabent for" (skal regnes med).

Før Hr. Guldberg havde sundet sig oven paa disse haarde Stød, sendte Kongen ham Kaldsbrev til det ny Embede, der tilsyneladende lød som en Forfremmelse - fra Kapellan til Sognepræst - men i Virkeligheden for ham betød en Forvisning, det lyder saaledes:

"Gøre alle vitterligt, at VI allernaadigst have beskikket og forordnet, saa og hermed beskikke og forordne Niels Guldberg, hidentil Kapellan til Skt. Peders Kirke i vor Købstad Nestved, til at være herefter Sognepræst for As-køe Menighed i "Fuglse Herret" under Vort Land Laaland udi Hohans Henrich Weber, som vi allernaadigst have Kon-firmeret (stadfæstet) til at være Sognepræst for Soderup og Eskildstrup Menigheder i Vort Land Sjælland, hans Sted; thi skal han fremdeles være Os som sin absolut og souveræn Arvekonge og Herre huld og tro, Vores og Vores Kon-gelige Arvehus's Gavn og Bedste søge, vide og ramme, Skade og Fordærv af yderste magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge. I Særdeleshed skal han samme hellige Embede troligen og retteligen forestaa og betjene samt ikke for nogen aabenbare, hvad samme hans Embedes Forret-ninger vedkommer og hemmeligt bør at holdes, men sig derudi saavelsom udi alle andre Maader saaledes skikke og forholde, som det en christelig og tro Sjælesørger samt retsindig Præst vel egner og vel anstaar efter den Ed, han Os derpaa allerunder-danigst gjort og aflagt haver. Givet i Friderichsberg den 8. Januarj 1740."

Hr. Guldberg kom meget mod sin Lyst her til Askø, han opførte sig yderst besynderligt og blev den Sagnfigur, som P. Rohde i sin Bog om Laaland fremstiller: "Der fortælles, hvorledes en Præst, Hr. Thøger, formedelst Indkomsternes Ringhed her paa Askø i gammel Tid blev vred paa Indbyggerne, fordi de ikke gav ham nok. Han lod være at messe i lang Tid, og derefter vilde han heller ikke Prædike. Der blev klaget; han kerede sig ikke derom, indtil der kom en anden Præst, som dog ikke skrække-de ham endnu, indtil Herredsprovsten kom og satte ham ordentligt ind. Den ny Præst gik samme Dag op at Prædike, Hr. Thøger gik med; der stod de og reves begge, indtil Hr. Thøger endelig maatte vige; men han truede Beboerne, at aldrig noget Skib skulde forgaa og strande paa deres Ø, ja, han blev saa bister, at han rev den Stol i Kirken om, i hvilken Provsten den Dag sad."

Straks ved sin Ankomst blev Hr. Guldberg rystet over de smaa Indtægter, han her skulde nyde; han skrev derom til Kancelliet, og Referatet af hans Ansøgning lyder:

"Præsten Niels Guldberg forestiller, at ved hans Ankomst til Askø befindes, at Kaldets Indkomster bliver aarlig om-trent 130 Rdl., men naar han skal købe Præstegaarden og Besætning, kan han ikke betale sine Renter, Folkeløn og den satte aarlige Pension til Enken (efter Hr. Jacob Kierumgaard?), saa han noget kunde overkomme til Brænde og fornødne Udgifter, paa det han ikke skal sætte sig i den Gæld, hvoraf han ikke kan svare Renter og mindre Kapitalen. - Saa beder han, at Præste-gaarden med tillagte Bondejord maatte sælges til en Bondegaard som Selveje og svare til Askø Præst de to Tiender med taalelig Afgift som andet Mensalgods, og at det maa tillades ham paa den øde (tomme) Bondegaards Plads at bygge sig et Hus, som af Efterkommerne(Efterfølgerne) kunde betales med 100 Rdl. og beboes stedse, thi saa kunde hans Formand (Hr. Weber) faa sin Betaling (for den ny Præstegaard), og han selv og hans

Efterkommere svare hver Mand lige og ret."

Kancelliet svarede i Kongens Navn: "Herved er intet at gøre". Hr. Guldberg slog sig ikke til Ro med den Besked. Spørgsmaalet om at købe Præstegaarden efter Formanden var ham en bestandig Pine at tænke paa. Endelig, da Kancelliet trængte ind paa ham for at han skulde skaffe de Penge og tilfredsstille Hr. Weber, Forgængeren, der jo gerne engang vilde have den Købesum, han ved Tiltrædelsen her havde erlagt, steg Blodet ham til Hovedet, og han forfattede i Løbet af 4 Dage i Februar 1745 et Skrift paa over 23 Foliosider til Kancelliherrerne, der havde baade Næb og Kløer; det vakte en Blanding af Harme, For-færdelse og Munterhed i de højtidelige Kancellihaller; der gik Ry af det, mange fik Lov til at tage Afskrifter af denne "Pasquil" (Almindeligvis anonymt Skamskrift). Der kan ikke være Tale om at afskrive hele Skriftet, der maa stryges lange Stykker, hvor Hr. Guldberg rigtig udfolder al sin Lærdom; som den Jyde, han er af Fødsel, begynder han paa godt Jydsk; Brevet er sendt til "Ge-neralkirkeinspektionskollegiet" (Kirkeministeriet):

"Høyædle og Velbaarne

Høyædle og Høy-ærværdige Mænd ald Ræt og Naade! Go Dav i den her Stou! Tak for sidst, i Stolte Mænd. Jeg har eengang før erhholdet frugten af Deres Collegio, begge under Nafn af Sinai og Paradises frugter (om de dog af Paven selv kand derved meritere (fortjene) den franske Konges Aller-Christelige Titul, det staar derhen. Gud være Eder naadig!) Jeg er en ringe Mand og boer paa een liden Øe i min Udlændighed for daglig at erfare med Langmodthied om der og af denne første Befaling kunde være en Druer at æde. (Men som Haren, da intet (Ikke) blev skriftet skrap nok, efterdi jeg har søgt i Kiærlighed og Taalmodighed at vinde, saa ser jeg, hun vil op at riide igien, om hun med Svantzen kunde rage nogen need). Men hendes Tiid er kom-men, hun skal snart faae. Siunes (synes) jeg end derfor noget langt fra Eder, saa skal dog Gud tordne saa over Eder, at I skal høre det til Kiøbenhavn, og Gud skal gjøre Eder saa angst, at I skulle krybe i et Muusehull, om det var mueligt.

"Aber sie glauben nicht, sie Will erfahren", siger Luther. Jeg veed vel par Respect, de stolte Mænd svarer i Deres Embedes Sager ikke for nogen Under-Ræt, men allene for Kongens Høyeste Ræt, den skal vi og Strax faae. - Er Guds Stoel foragtet for Eder, saa tager jeg den for mig. Værer saa gode at Staae op og lader mig sidde. (Jeg har eendeel af Guds huusholdning; jeg vil raade for mit huus, saa sandt Gid hielpe mig og hans hellige Ord. Gud taler ofte om Is-rael, naar de forlod hans hellige Lov, at de bedriver da fast horerie, at de vare blinde i Siunen (Synet), løb om i Dom og kiendte ikke Herren." (Vi fortsætter efter denne Prøve med moderne Retskrivning). - ("Stolte Herrer, mig Forlov at spørge engang: holder i Horehus her? eller holder I Dom for Herren! Er i befæstet udi al Uretfærdighed, eller er I end-nu udi Dommerembedet Pattebørn, at I alene forlyster Eder ved eders Moders Patter og ikke kan taale endnu Faderens haarde Mad, saa ved I vel, at Børn paa 100 Aar skal dø. - Jeg har al Ærbødighed for min Moder, den Lutherske kirke, hvad heller det er Ecclesiastica eller Politica (gejsteligt eller verdsligt) angaaende. Men I stolte Herrer maa gøre af hen-de, hvad I vil, saa er det dog kun en Kvinde og min Moder; hvor er da Faderen? Skal jeg og spørge Kirkens Fyrster der-om? Er da Gud Manden baade i Lov og Evangelium, at hjælpe paa den fortvivlede Kvinde, naar kun skræver mod Him -melen og sprækker efter en naadig Regn, saa maa I ufortrydelig optage, at naar der kommer en Strid i Husholdningen, at vi da sætter Moders "Gouvernement" (Styrelse) til Side og lader Fader dømme, som han bør. Vil i græde for eders Moders Patter? Men siden I er saa gamle, er det vel slutteligt (til at slutte), at I har ondt af Moderen, saa tjener vel Faderen Eder bedst). Jeg kal og sende Eder en gloende Dommerkugle af Sinai, saa Ild og Stene skal flyve om Øerne paa Eder. Jeg ved vel, I stolte Herrer er Jurister: I skal faa Jura, bare Ret; hvo som taber, skal betale Omkostninger. De stolte Herrer byder mig at købe Præstegaarden her paa Askø, men efter hvad Lov og Retfærdighed, maa jeg spørge? Fordi Kongen Anno 33 allernaadigst har befalet det, da Hr. Kiærmgaard tog sine laadne Vanter paa (døde), og ingen vidste, at den fortrængte og bedrøvede Kapellan fra Næstved skulde succedere (følge efter) i tredie Led. Mener i stolte Herrer, jeg vedste ikke det, uden at I sendte mig den Kopi? (men mig Forlov engang at suge med paa min Moders Pat-ter, hun var dog Præstens Kone i Bar-Ret (Vitterhed for hans Fødeby Barrit). Hun siger, der staar i det 1. Kapitel i Kongens Lovs 5. Artikel: man skal holde Kongens Lov, uden man har lovlig Undskyldning, og i den 6. Artikel: at særdeles Befaling fra Hans Majestæt skal med allerunderdanigst Lydighed efterkommes - NB saafremt det staar i hans Magt, hvorom han straks bør at gøre til Kongen sin allerunderdanigst Erklæring, hvilket jeg og straks det første Aar gjorde, først til min Bisp og Provst, siden til Kancelliet efter Bispens Befaling.) Hvad ellers Hr. Jacobs (Hr. Kierum-gaards) Andragelse angaar for at udvirke den Tilladelse (at Efterfølgerne skulde købe Præstegaarden), da kunde jeg vel vise det falsk, og hvad Kongen siger om saadanne i sin Lov. Men jeg lader hellere de døde græde over de levende end de levende over de døde. Den Mand maa ellers have gjort Mirakler her frem for alle: han kom med tomme Hænder fandt en øde Plads for sig, var her kun en 5 Aars Tid, blev som vi andre i Stokkemark afkortet og dog kunde efterlade sig til 400 Rdl. for hans Kone og Børn! Det maatte dog komme et Sted fra. Hr. Weber førte Midler her med sig og satte dog aarlig til. Jeg har ikke købt, men holdt Hus med, hvad her faldt, og kan for Gud at vidne ikke sige, at jeg har avan-ceret til noget kendelig; men vilde En give mig 300 Rdl. for at bygge Granater med Straa og Ler og dog faa 500 Rdl. af mine Efterkommere for dem, saa skulde jeg nok stræbe for den sidste Kapital at faa selv den. Men jeg kender Jacobæ-erne (jødernes) fra min Ungdom. Naar min sal. Fader fandt slige Frugter, sagde han: Mine Børn kan alle mine Lyder, men ingen af mine Dyder. Kom det an paa at lyve eller komme først, saa vilde jeg give mig til at gøre Almanakker og sige: Anno 46 falder Paasken ind den 10 April, og vi faar 4 Søndage efter Helligtrekonger, og derfor paastaa, at jeg skulde have en Professors Løn og Embede, fordi jeg kom først.

( - Judas kom i Galgen ("Gallien") længe før Christus paa Korset. Derpaa maa vi da have en Ret af den haarde Mad og høre, hvad Fader siger om Moders Husholdning. Da staar der skrevet (Lev. 27 v. 28): Man skal intet, som nogen ende-lig haver helliget Herren af alt det, han gør, enten af Mennesker eller Kvæg eller af hans Ejendomsager, sælge eller lø-se, thi alt saadant Bandsods er det helligste for



Herren.) - Nu rene pur Jura da i Herrens Navn: Jorden her til Præste-gaarden er Købt af en Præst her paa landet, som endnu har levende Børn her boende, og har helliget den for alle hans Successorer fri, og Majestæten har givet den fri for alle kongelige Skatter og Kontributioner, thi den var før en Bonde-gaard, men øde for Bygning. Pladsen endnu findes her indhegnet, hvor den Gaard stod, og hører Præsten til, saa den kaldes af alle " bondegaardsjorden", men ubehindret hidindtil af alle har siden hørt Præsterne til, thi den er helliget; hvad Præstegaardens Grund angaar, da ved vi alle, at den, før Hr. Kiærmgaard kom her, var med Bygningen fri, som og alle de Befalinger, der i den Sag er givet, viser Sluttelig maa den og af gammel Tid have været helliget til en Præste-gaard. Men da Hr. Jacob kom her, var den næsten øde, hvorover Hr. Jacob søgte at faa af alle Kirketiender en vis Pen-ge i hele Stiftet, som ses at have beløbet sig til 298 Rdl. Disse Penge er sat i denne Præstegaard, som staar paa den gamle og helligende Grund. Ny ren, pur Jura i Herrens Navn: Skal Hr. Jacob have noget af det? End Hr. Weber, der siger, han har sat en Del af sine Penge deri for at vise sit store Mesterstykke, at hvad Gud kalder fri, det gør han med sine Penge ufri, (hvad kalder helligt, det kander han nu almindelig (Ejendom). Har de vel noget af fordre? Nej, siger min Gud, det hellige maa hverken sælges eller løses. Har Hr. Jacob og siden Hr. Weber vekslet og tusket noget heraf, givet deres Vægt for Helligdommens Vægt, det skal de begge have Tak for, at de gav dem i kortenspil med Vorherre om Helligdommens Penge for at faa deres Penge igen; det hjælper dem ikke, det skal begge være Herren hellig: hvor-for i de Omstændigheder, som nu er, skal der ikke nogen faa en Skilling af mig derfor, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ORd. Hr. Jacob og Hr. Weber skikke sig derefter ! Jeg har vel i en Katekismusbog fundet en Løsning ("løjsning"), at den jødiske Lov forbandt nu intet mere til Lydighed, men at det i ethvert lands høje Øvrigheds Magt staar at give, som de vil. Dog staar der i min Bibel, at Gud er Dommens GUD, at vi holder Dom for Gud, han har be-falet Ret at skulle ske, han dømmer det ganske Jorderige med Retfærdighed, med mange saadanne flere, saa kommer da Gud til at gaa i Skole i Frankrige, Spanien, Engeland, Danmark etc. For at erknyndige sig alle Lands Love, at han kan derefter indrette Jura i Himmelen. Men Davids Ord vil nok staa: Herrens Lov er fuldkommen og omvender Sjæ-len. - Nu maa jeg da spørge: Hvor kommer det sig, at Tiende kaldet det hellige, og det, som nogen helliger til Herren, det maa ikke gøres almindelig (til Almeneje) eller sælges? Var det kun i det gamle Testamente, det skulde saa staa? Jeg mener, det har sin Kraft af et andet Bud: Du skal ikke tage Herren din Guds Navn forfængelig. Har nogen Stiftet et Stamhus paa den Kondition, at det uden Arving skal høre Kongen til; Kongen tager det vist, naar Tid er; ja: har en rig Mand testamenteret en anden en Summa Penge, Hus eller Ager, han siger: mit Navn staar for den Arv; jeg vil have den, og ingen næster ham det. Saa maa man da meget mere tænke, om noget lover eller helliger noget til Gud og hans Tjeneste, saa vil han have det saavel nu som hos Jøderne; thi den Lov har ikke Kraft af det ny eller gamle Testamente, hverken af Jøder eller af Hedninger, men af Guds Navn, som det er helliget i og til, thi Guds Navn er saa hellig hos os som hos Jøderne. Og saalænge det andet Bud staar fast, staar og dette: thi du skal ikke tage Herren din Guds Navn forfængelig. -Tienden har Gud selv helliget til hellig Brug, og den kaldes det helligste. Ellers ved jeg vel, at der har væ-ret stor Sisput siden Lutheri Tider mellem de katolske, som gør alt for meget deraf, og Protesterende, som gør alt for lidet deraf. - Det er nok bevist, at alle Kirker ved Vielsen og alt ander Kreatur ved Helligelsen bliver givet Gud og der-for ikke maa omskiftes, men hvor man finder det, tager man det paa Guds Vegne, men at det, som er et ufornuftigt Kreatur, faa saaledes Kraft og indvortes Hellighed, det er latterligt. - Da jeg nu kom først her til Øen, hørte jeg, at Folk kaldte denne Jord en Bondegaardsjord, jeg maatte derfor tvivle, om det ikke var en Jord, som en Præst havde købt for sig, men ikke helliget, som mange Præster har. Men da den ikke maatte sælges, fordi den var helliget til Præsterne, saa skal og Præsten ikke købe den, men Helligdommens Gode skal betales med Helligdommens Penge efter Hellig-dom mens Vægt. Og de Penge, jeg her viser, har jeg fra Begyndelsen sat deri: min Skilling skal vare Hr. Webers 100 Rdl. ud). - Det er mærkeligt, at Hr. Weber som en Præst vil sige endnu, at Askø Præstegaard er ikke fri. Den Karl vil narres eller have et Par varme Kaveringer (Lussinger)), begge gode. (Helliger nogen en Kirke og vier den i Herrens Navn, saa kalder alle den Guds Hus, og enhver tager sin Hat af derfor, naar de gaar dering, om der er end aldrig Præst der, men at man staar offentlig i Kirken at døbe og hellige et Menneske i Herrens Navn og den treenige Guds Navn, der, mener mange, duer intet til Troens Frihed, men at de selv staar og lover, de vil holde deres Daabspragt, det har Klem. Saa gaar det! Guds Ord og Gerning skal intet agtes, men Menneskenes eget Paafund, det er saa fornøjeligt (til-fredsstillende). Det er paa godt Katolsk at tage Herrens frigjorte og gøre Trælle af; det har Folk Penge til; men at give de fangne fri, der finder Fanden ikke sin Regning ved; det ene afhænger af det andet, thi Guds Navn helliger alle Ting, skønt ikke til een Brug og Ende, dog vil det allesteds have Respekt. Har da nu I, stolte Herrer, faaet Ære og Magt og Embede af Gud for at skænde hans Navn og gøre det almindelig, som er helliget for Herren? Saa her da, du Himmel, og du Jord, mærk, Herren haver talet: Jeg har ophøjet Børn og opdraget dem, men de haver gjort Overtrædelse i mod mig. En Okse kender dog sin Herre og et Asen sin Herres Krybbe, men I etc. Esa. 1,23. - Nok en Gang maa de komme igen; det var kun det første, hvorfor jeg ikke skal efter Retten købe anderledes, end sagt er.)

Nu for det andet: hvorfor jeg ikke kan. Det var den eneste Hovedårsag, som jeg allerunderdanigst indgav i Kancelliet og sagde Hr. Weber selv, at jeg her paa dette lidet Brød ikke kunde købe Præstegaarden, fordi jeg maatte sætte mig i Gæld, som jeg aldrig kunde betale. Videre havde jeg Specificeret det for Bispem og Provsten her, som selv meget vel ved, hvad her kan være til Indkomst. Dog haabede jeg dengang af Stokkemarken at faa 70 Rdl., som det var sat for, men jeg har aldrig naaet højere end 50 Rdl. I Aar maatte jeg selv tage Kornet og kan højst vente 30 til 40 Rdl. Det er at reste saa meget, jeg kunde lønne to Karle for. Lad Hr. Weber bekende Sanhed, om han nogen Tid nød mere deraf. Saa kan man og se af Hr. Jacobs Klagemaal til Majestæten selv derover, at han ikke fik det. Lad og Hr. Weber bekende Sanhed, om han ikke herover, han var her, satte til af sine Effekter 100 Slettedaler til 100 Rdl., da han dog havde ingen Gæld at svare Renter af uden Bagateller imod det, jeg skulde laane og forrente: 500 Rdl. til Gaarden og 500 til Besætning inde og ude.

HR. Weber siges at have selv sat 500 Rdl. deri og forentede dog 300 Rdl. Lad ham nu sige, hvad han førte herfra igen. Nu har jeg "sat her i fem Aar, og jeg ved, jeg har ikke spillet eller drukket noget op til Unytte, dog har jeg aldrig endnu kunnet samle saa meget, at jeg kunde afbetale mit Kaldsbrev, som min Broder lod mig vide, at han løste fra Kancelliet. Her staar og et øde Hus inde og ude, og jeg kan fra Husholdningen ikke have saa me-get til overs, at jeg kan købe fornødne Daghusholdnings Bohave, men maa ofte være andre til Besværing ved at laane. Hvad vilde der blive af, om jeg aarlig af dette skulde svare 50 Rdl. i Rentepenge? - Jeg er opfød paa Landet og ved, hvad Avling giver for en Præst, der maa holde Folk til alle Ting og lønne og koste vel. Mere falder det her kostbar, hvor Ildebrand, Smør og Kød maa købes fra andre Steder. Jeg har og i Aar maatte købe Fisk fra Købstæderne. Naar jeg nu tager saa mange Penge ind (som Laan) og sidder eet Aar og kan intet svare Rente af dem efter Obligationen - Folk vil først have Kost og Løn, en Arbejder er sin Løn værd - hvad vilde der blive af? Saa tager de vel en Dom og tager det lidt, jeg nu har, og for det resterende sætter mig i Slutteriet. Kan vel Gud og Konge have nogen Ære af det? - Vilde jeg skribe til Kirkeinspektionen over Uret, saa slog de vel haardere; jeg har een Gang smagt deres Trøst. (Gud forbarme sig dem! Men der staar skrevet: Du skal ikke friste Herren, din Gud, men jeg vil have Raad hos dig med mit Øje, men vær ikke som Heste og Muler, item: den ugudelige laaner og betaler ikke - Ps. 37,21) - Nu, stolte Herrer, der har lært saa flink at gøre Barmhjertighed paa en andens Pung, byder I mig, at jeg skal købe her, saa byder I. Du skal være en Løg-nere og Bedragere, narre og filutere (snyde) Godtfolk deres Penge fra, laane og aldrig betale. - Jeg gør det ikke, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord! Vil de stolte Herrer efter al naturlig Folkeret, efterdi de byder at købe og tager sig Magt over min Husholdning, da selv æventyre Pengene og staa til Ansvar i al Krav eller laane mig 1000 Rdl. paa den Kondition, at jeg ingen Rente svarer af dem, men de hver Aar forliser 100 Rdl. af Kapitalen, saa skal deres Vil-je ske, saa kan jeg i 10 Aar se afbetalt.

Men har I ingen Penge at spendere paa Askø Karle, saa har jeg mindre. Vilde de gode Mænd ellers lade deres Befaling gaa i Trykken, at Posteriteten (Eftertiden) kunde vide, hvor retfærdig de holder Hus, og hvor vel i Ag-tede at rede Seng for en fortrængt og forfulgt, og dog en Tjenere i Evangelio, saa lagde de sig et udødeligt Navn ind derved.

Hr. Weber gør ellers Forslag paa en Del af Stokkemark Pension. Jeg svarer: jeg har hver Aar forliset aller-mindst 20 til 30 Rdl., det giver nu i 5 Aar 100 Rdl., dem maa han have: Der arme Teufel soll auch einmahl ein felte Bischen haben.

Meningen i han Memorial er vel ellers denne: Saasom Hr. Weber er stedse vant til gode Dage, og hans Hus-tru er vel opfød og vant til at holde splendide Hus, og skønt han haver et godt Kald, fedt og stort, saa kan de dog ikke aarlig komme vel ud, saa de kan holde Karosse, Kusk, Lakaj og komme, som saadan en højmeriteret (højfortjent) Mand kunde anstaa; men Hr. Guldbierg (!) derimod er vant til Arbejde og Slæb og dog at nøjes med en Trediepart Løn, han er vant til at lide Uret og takke til. Derfor, som vi spørger til Sjælland, at han nu iblandt har noget spirituel delikat, som ikke enhver har, det kan jo let blive Hr. Webers, saa kender da I høje Herrer det vel ret, at Hr. Guldbierg bliver gjort til Hvermands Tjenere og Skyldnere for at holde Hr. Weber et Oksehoved Vin fri hver Aar. Der faar Hr. Guldbierg 4 Tdr. Hvede hver Aar og mere fra Stokkemark, men skulde han og mættes engang ved Brød! Han kunde vel leve, om han end ikke faar Hvedebrød! Derfor agter I gode Herrer det vel ret, at han aarlig sender Hr. Weber det og gør et dybt Kompliment til, at Hr. Weber ikke stringerer (tager nøje paa) Tiden. Det lader sig jo let gøre; I ved jo, hvor "taalig" han holdt sin Ryg, det sidste I bankede paa ham, og gik over (fra Næstved til Askø); har Hr. Weber spillet sine Penge bort, saa er det jo ret, at han skal have sit igen, om Hr. Guldbierg end skulde sælges til en daglig Træl herover.

Nu bar Ret engang: Jeg Hr. Guldbierg ved aldrig, saalænge Hr. Jacob var her eller Hr. Weber, og de forrettede Embedet her, at jeg aad noget for dem. Efter hvad Ret vil de da tænke, nu, jeg forretter Embedet, her, at de i en ufyldelig Gerrighed vilde æde med mig? Jeg mener, den enes Hals er fyldt med Jord (Hr. Kierumgaard ligger i Jorden), og den anden har saa meget, han kan gabe over i Sjælland, han turde ikke ved (behøvede ikke) at ville mættes ved mit sure Sved og Arbejde; det er, min Ven, ikke den rette Vej; jeg gav dig Naadensaar, men kun en Fjerdedel af Tienden var din Ret; jeg gav dit Folk Hus næsten et helt Aar, den meste Avl tog du, men paa Døren kom du den første Dag, det var din Ret. Har du sat Gaarden her i Gæld, lever mig den da fri, det er din Ret. - Efter vores Kald Tjener jeg og du een Gud og Herre, vi har begge eet Embede og lige meget Tjeneste; har du noget mer, saa faar du det betalt. Saa er det ret, at mit Arbejde skal betales saa godt som dit, og siden Askø ikke kan formaa det, saa er det ret, at Hr. Weber og andre i deres fede Kald aarlig giver en Del til Askø Præst - indtil Kirkens Latroner (Røvere) kommer enten i Galgen eller til Sandheds Bekendelse - at han (Askø Præst) ikke skal gøre sit Arbejde med Suk, og Høstfolkets Skrig kommer for den højeste. Hvad synes du, min Broder, er det ikke et vakker Stykke for Moders Kæledægge at Faders eget Taffel? Mens du, Hr. Weber, var her paa Askø, da var du Hosholder efter din Lejlighed, bedre Kammer- end Etatsraad; men nu har jeg Kongens Brev paa at være kaptajn og øverste Styrer paa dette Skib, hvad er det da for Næsvished, at du tør tage dig for at kommandere over mit Skib og vil lære mig, hvordan jeg skal føre det? Skøt dig selv, at en græsselig Engel skal ikke sendes paa dig. (Dine Guder er aldrig saa mægtige med dig, at jo min Gud kan ydmyge dem). Din Svigerfader er en Jurist. Spørg ham, om det ikke er hver Mands Ret i Landet, at det staar ham frit for at købe, hvad han vil, og hvor han ser sin Lejlighed og fornøjelse. Saa kan der da ikke være uden een Ret til. Hvem tvang dig til Askø? - Spørg din Svigerfader, om han har købt og aarlig optaget noget af Helligdommens Tiender, og hvad han anvender den til? Om hans Bønder ligefuldt skal lønne deres Skolemestre? Spørg ham, hvad Kongens Lov siger om dem, der køber med Ty-ve og raner Kirker og det hellige? De stolte Herrer kan jeg sagtens unde den Plaisir (Glæde) at give mig en Komando, men naar jeg kommer i Søen med mit Skib, saa gaar jeg efter Navigationsregler. - Havde jeg de Indkomster, andre Præ-ster faar, saa vilde jeg bære Byrderne som andre Præster og gaa den almindelige Landevej. (Men nu bød Gud mig at gaa den kortere vej, skønt midt igennem det røde Hav. Du kan vel se, hvor Havet staar over mig og dog en Mur om mig. Du havde vel

Lyst med hele Satans Anhang at forfølge mig: Kom an, du skal faa Ius (Retsvidenskaab) med Klum-per i. Du kan let faa alle dine Trumfer for 200 Rdl., du spillede Gud fra.

Nu kan **Grev Knuth** ikke nøjes, at han tager i Stokkemark de to Dele af det hellige, og Bønderne skal des-uden betale Skole og Degneløn. Men i Balance har man tusket 17 Tdr. Hartkorn om af det, mig var tillagt, saa jeg i 5 Aar har intet faaet deraf. Om Herren Knuth eller Bonden faar det, ved ikke jeg. Den fattige Mand (Greven) kan intet faa sig Gods sat i Stand, uden Askø Præst skal give ham aarlig Almisse. Han behøver nok ikke en Munkekappe at dø i, han har nok saa mange af Helligdommens Goder, at han gaar levendes ind i Himmelen. - Har da gud velsignet vor Kæ-re Dannemark med saa meget Korn og Frugt, og store Herrer sidder med den største Del deraf, som er helliget, og dog ikke kan lade mit være i sin af Gud givet Del, men vil gøre en Trediedel deraf gældbunden, saa har da Herren forgæves velsignet Landet og skal vende sin Haand mod de ugudelige Ransmænd og slaa deres marker med Misvækst og For-bandelse, at de skal kendes fra andre. Og du, Hr. Weber, kræve dem, du har spillet med, og ikke mig, og lukker du ikke din Mund fra at skryde efter min ringe Del, skal Herren lægge alle Lovens Forbandelser paa dig og dit ganske Hus.

Det er en let Sag for I stolte Herrer at bygge paa Askø paa min Pung, vær saa gode og byg paa eders egen.

(Guds Ord har Gud givet mig som andre og Helligdommens Penge, men det Lys vilde I stikke under Skæp-pen), men Penge maa jeg ikke selv mynte, og mindre vil I give, og dog skal jeg give det, jeg ikke kan. Een Tønde Rug kunde jeg maaske bære bedre end de Laalands Hvede-Præster; men mine 13 Bønder giver ikke nær imod 80 i Laaland, saa maatte da Præst og Degn paa Askø i det ringeste være fri for alle Skatter; om en anden Præst giver en Snes Daler, saa tager han vel 200 derimod. Vi arbejder alle for Mennesker i det aandelige, og der er en Arbejder sin Løn værd. Nu har vel andre Præster i Laaland og Falster 400 Rdl. aarlig Indkomster, jeg allerhøjest 150. Skal andre holde Hus paa Landet efter de Vilkaar, nu er, og drage Børn til Publici Tjeneste (til Offentlighedens Tjeneste), kommer de knap ud med det.

Nu har jeg i 5 Aar været paa Askø, har prædiket ligesaa tit som de andre og før den samme Tjeneste, sluttelig har de trækket mig hver Aar fra af min Herres (Guds) Penge 250 Rdl., det gir i 5 Aar 1250 Rdl. Naar jeg faar dem, saa skal Hr. Weber af mig faa sit og jeg købe her Gaarden. Hr. Weber vil, jeg skal gøre mig til Skælm og Bedragere, Træl og Slave, at han kan faa sit. Men nu, Ven, jeg gør dig ikke Uret, de Penge har din Herre aldrig lovet dig. - Jeg ved, at I har stor Magt, saa vis Eder da som Fader til alle uden Persons Anseelse og ikke som Voldsmænd, Plagefogeder eller Satans Redskaber. Skal jeg lide Uret, taale Skade, (jeg har paa 11 Aar i Embede faaet min Del). - Vil i Spørge, om Præsten paa Askø er lige saadan en Præst som Præster i Østofte, saa svares: ja, han prædiker alle Sabbater, alle hellige Dage og forretter alle Ting i Embedet, det fejler ikke. Spørger man videre: faar da Præsten paa Askø ogsaa meget Of-fer, Tiende og Indkomster? Nej, nej, nej, siger de, darfür hütt dich der Teuffel! Præsterne paa Askø er Ypperstepræster og Superior (overlegen) over alle sine Fjender, derfor faar han kun Tiende af Tiende. Er det Ret, at Bispen i Køben-havn skal have en Fribolig og aldrig Koste en Skilling derpaa, saa er det og ret, at alle gejstelige, smaa og store skal ha-ve. (Om en har bedraget mig en Snes Daler fra, da kan jeg med god Samvittighed fordrage Uret. Men vil en sige: det er ret, at han skal bedrage, saa siger jeg: nej, det forbyder Gud! - Vilde se spørge: hvor tager vi Brød i Ørken? Da beskæm ikke eders Herre, der saa rigelig velsigner vort kære Fædreland. Majestæten selv tager meget aarlig op af Helligdom-mens Tiende. Men han har for store Penge bygget Skoler paa alt sit Gods, endog der, hvor han tager ingen Tiende, og han lønner aarlig af sin egen kasse. Han har bygget Kirke ved sit Slot, ved Friderichsbiørg og Skoler og Krigshospital ved Garnisonen og giver aarlig Løn; og om han bevarede en Kasse i Reserve til Skibs- og Feltpræster paa mange Tu-sinde Nødsfald, da var det en høj Forsynlighed. Saa viser Majestæten sig som et skinnende Lys for alle Proprietarier (Godsejere), hvordan de skulde anvende Helligdommens Penge; men hvor har givet Agt derpaa ! Tiender tager de aar-lig, Skoler bygger Donden og lønner desuden. Hvor bliver de Penge af? De gemmes vel, at om en Præst gør sig næsvis at straffe, forde Herskabet klemmer en Karl til en øde Gaard uden Besætning og Sæd at de da kan have Penge at spille Præsten en Tokkedille (Toccadilje, et Kast i Brætspil), saa han stikker sin Pibe ind; saa ligger der vel af Helligdommens Penge store Summer paa Knuthenborg, Knuthenlund, Christianssæde, Søehold etc.).

I Kirkens Fyrster, vogter Eder for al Ulydighed med Guds Ord, vor Gud er en fortærendes Ild. Skønner paa Guds Naade! Og siden I har gjort Hr. Guldbiørg Umag, Uro og Møje at lære Eder Jura, saa kendes Ret at være at saa rige Disciple erlægger deres Præceptor (Lærer) 60 Speciedukater: en Arbejder er sin Løn værd. Og om nogen af dem døde af Forfærdelse for den stærke Torden, saa skal hans Portion som anden vitterlig Gæld tages forlods ud af hans Bo: en Arbejder er sin Løn værd.

Forbandet være den, som Flytter sin Næstes Markskel, og alt Folket skal sige Amen! - Forbandet være den, som bøjer Retten for den fremmede, faderløse og Enker, og alt Folket skal sige Amen! Forbandet være den, som ikke holder alle Ordene i denne Lov at gøre derefter, og alt Folket skal sige Amen!

Givet paa voris Residentz Sinai efter Verdens Skaabelse Anno 2453 paa Pintze Dag eller den 6. Dag i den tredie Maaned sivan paa vor Reyse til Canaan, og til viidere Opliusning for de eenfoldige og Vanvittige (uvidende) de-monstreret af vores Tienere.

Askøe d. 18=22 Febr. 1745 N. Guldbiørg"

Det lyder utroligt, at den, der havde sendt sine øverste overordnede, selve Kirkeministeriet, dette Brev, blev siddende i Embedet 5 Aar efter. Han var, ganske vist tvungen, kommen til dette Embede med den Viden, at Præstegaarden skulde købes af hver ny tiltrædende Præst, som saa fik Købesummen, enten, naar han forlod Embedet, eller sin Pension til sin Enke, saa sender han Myndighederne, som vel at mærke kun havde sanktioneret denne Ordning, de foregaaende Præs-ter havde

foreslaet, en saadan profetagtig Forbandelsesprædiken. Han fik intet svar. Man har vel sagt: han er gal! Og Skrivelsen er gaaet fra Haand til Haand, de, der samlede paa Kuriositeter, har sørget for at faa en Afskrift og gemt den som en udsøgt Lækkerbidsken (den findes i adskillige Exemplarer), og Bandstraalens Ophavsmand har forgæves ventet paa Svar fra "de høje Herrer". Men underligt ser det ud, at man har laden en Mand, man betragtede som en Taabe, sidde som Sjælerørger for en Menighed.

I Kirkekollegiets Protokol staar der angaaende Hr. Guldbergs "skrift", - Brev kan man vel ikke kalde dette omfangsrige værk - : "Niels Gudlberg, Præst paa Askø, indsender til Generalkirkeinspektionskollegiet under 18-22 Febr. dette Aar en "Charteque" (grimt Skrift, Piece), som er fuld af Malice (Ondskab) og skrevne "Pasquillants" (Ære-skænderier) i Anledning af Kollegiets Ordre til Stiftamtmanden og Biskoppen om at tilholde denne Præst, at han beta-ler Præstegaardens Værdi til sin Formand i Embedet." - I Margenen staar: "Dokumentet tilsendes Biskop Rasmus til Eftersyn, ikke fordi Kollegiet reflekterer paa det, som dem angaar, men man slutter deraf, at han maa ogsaa være lige saa slet og malicieux (ondskabsfuld) i sit Embede. Og om denne sidste Post rekvireres Biskoppens Betænkning, hvorledes han deri forholder sig." - Der findes intet Svar fra Biskoppen, kun selve Skriftet tilbagesendt, med Underskriften: "Guldbergs Pasquill" (Skandskrift). - At Biskoppen har dømt mildere om hans Embedsførelse end Kollegiet, maa sluttes af, at Præsten fremdeles blev siddende i sit Embede.

Hr. Guldberg var endda saa lidt forknytt, at han ved en Indvielse, Indsættelse af en ny Degn den 14. April samme Aar - 1745 - kunde tillade sig at spille Reformator paa Degnedrgtens Omraade. Dette hans spøgefulde Indfald vakte Opsigt; Provsten forlangte en Redegørelse af Præsten, som overlod til Degnen at forfatte den: -- "Dagen, som Hr.

Guldbierg (Præsten havde pyntet paa sit Navn) havde berammet, at jeg skulde indsættes paa, var en Maanedsbetedag, og om Tirsdagen forud sagde han til mig, at jeg skulde tage mit Kaldsbrev med mig om Onsdagen, som jeg og gjorde. Da jeg nu kom hen til Præstegaarden til Hr. Guldbierg for at forhøre, om det var nær Tid til at ringe sammen, da lukke-de han Døren op til sit Kammer og siger til mig: Der ligger nogle Klæder paa Bordet for Eder, de kan I tage med Eder i Kirken og føre Eder i dem, - hvorpaa jeg svarede ham, at jeg havde de Klæder paa, som jeg skulde have, og saadan Dragt, som Hr. Guldbierg vilde have, at jeg skulde føres i, var intet brugeligt blandt andre Degne, og tilmed svarede jeg ham, at jeg turde intet tage saadan Dragt paa mig, for der kunde følge andet efter i Fremtiden, hvorpaa han svarede mig, at han vilde være Mand derfor og være ansvarlig til at det, der kunde af, hvorudover jeg endelig (til sidst) maatte gøre hans Vilje og tage disse Klæder paa i Kirken, som han havde ladet gøre af ny, som var først en sort Kjortel af Kallemanke (Kalamank = atlastagtig, glat, uldent Tøj), der var syet ligesom en Præstekjortel og stumpede midt paa Benene paa mig; ligeledes havde han og ladet sy et ligesom en hvid Messesærk af Lærred, som var ikke længere end Kjortelen, at jeg skulde have den ovenpaa. Efter at jeg nu var iført disse Klæder, siger han til mig, at jeg skulde sætte mig paa Knæ for Alteret paa en Skammel, naar den Salme "Fader vor i Himmerig" var udsunger, som jeg og gjorde, og da be-gyndte Degnen paa Fæmø, som stod i Degnestolen i Kirken, at synge det første Vers af "I Jesu Navn skal ald vor Gierning skee", og da det var udsunget, vendte Hr. Guldbierg sig om for alteret og holde en Tale, som varede mesten en Times Tid, og han havde samme Tid indgang af 4. Mosebogs 8. Kap. 13. og 14. Vers og til Text af 1. Timoth. 3 Kap. 13. Vers. Hr. Guldbierg havde og ladet bede Præsten og Degnen paa Fæø, at de vilde komme ud til Askø samme Dag, ligeledes Præsten og Degnen paa Femø, men ingen kom derud uden Degnen paa Fæmø, som tilligemed var i Kirken samme Dag, og da nu Hr. Guldbierg havde endt sin Tale, læste han til sidst en liden Bøn og lagde saa sin Haand tillige med Degnens Haand paa mit Hoved, og da det var til Ende, begyndte Degnen fra Fæmø at synge det sidste Vers af "I Jesu Navn skal ald vor Gierning skee".

Saaledes kan jeg i al Sandfærdighed berette Deres Velærværdighed at være tilgaaet. Jeg lever stedse Deres Velærværdigheds Ydmygste Tjener Hans Horn". -

Provsten indberettede det til Biskoppen, som skrev:

"Jeg finder Præstens Foretagende udi denne sælsomme og besynderlige Forretning saa dristig og formastelig, at det ikke uden alvorlig Tilrettesættelse kan tolereres, at han af egen Myndighed har foretaget dette." Hr. Guldberg svarede yderst kæphøjt: han var ganske i Overensstemmelse med Skriften; Apostlene havde ogsaa indviet Diakonerne (Degne-ne) ved Haandspaalæggelse. Han har god Tid og fylder hele 8 Sider med Citater af særdeles lærde udenlandske Autoriteter. Ligesom i sit lange Skrift kører han op med vidtløftige Prøver paa sin Belæstthed; men det hele virker konfust.

Vi maa tage i Betragtning, at han i mange Aar havde - med Rette eller Urette - følt sig forurettet og forskudt i Samfundet: han havde troet ved sine gode Evner og Kundskaber at kunne arbejde sig frem og højt op, og nu sad han som ene boglig dannet Mand her paa denne lille Forvisningsø, og det endda i de mest trykkende Forhold, saa oparbejdedes der hos ham en Desperation og Bitterhed, som maatte give sig Udslag.

Kort efter at Hr. Guldberg var kommen til Askø, skred man endelig til at faa indrettet en Skole. Der blev skrevet (1741): Askø er en liden Ø, og kan saa Degnen magelig holde Skole for Ungdommen der paa Øen, naar nogle Fag Hus til DEgneboligen bliver bygt." - Da Degnen nu fik forøget Arbejde, skulde han ogsaa have mere i Løn, og den 17. Marts 1743 resolverede Kongen saaledes: "Degnen, som skal holde Skole udi den dertil paa Askø opbygte Skolestue, er fra Nytaar tillagt følgende Løn:

- 1) Udi Penge aarlig 12 Rdl., som skal svares af Lysepenge af Falsters og Øernes Kirker, uden at han skal gøre Over-rejse efter dem
- 2) 3 Skovlæs Brænde fra Falster; de skal skoves og hjembringes af Bønderne her paa Askø.
- 3) Fri Græsning blandt Bøndernes Kvæg saavel som fornøden Fodring til en Ko og 4 Faar.

"Hvilket Deres Velærværdighed vilde bekendtgøre Degnen og offentliggøre for Bønderne. - Instruxen for Undervisningen er som den af 1721 for Skoleholderne ved de kongelige Rytterskoler, hvoraf et Exemplar skal opslaaes i Skole-stuen. Inspektion kan hverken Amtmanden eller Provsten have formedelst Askø's Beliggenhed, saa overdrages den til Hr. Guldberg, ikke paativlende, at De jo efter Embedspligt have nøje Opsyn, at Degnen læser flittig og grundig infor-merer Ungdommen udi deres Salighedssag, samt giver Attest derfor."

Pekuniært i al Fald klarede Skolen sig godt i det første Aar, endog over Forventning. Den 25. April 1744 fik Præsten Brev fra Amtmand Rosenørn, at der var oppebaaret flere Skolepenge, end der var Brug for, saa nu skulde Hr. Guldberg købe Bøger til fattige Skolebørn for de overskydende 5 Rdl. "Og ellers saa tit Deres Velærværdighed efter Embedets Pligt inspicerer Skolen og undersøger Degnens Forhold, skal De dermed have fornøden og idelig Opsyn, da jeg ved min Overkomst til Øen, som med Guds Hjælp ventes at ske indeværende Sommer, endvidere skal handle (for-handle) om Skolevæsenet."

Der var hændet et sørgeligt Dødsfald i 1743 paa Askø: en unævnt Kone var druknet og hendes Lig drevet i Land paa Laalands Kyst. Amtmanden sendte da Brev til Birkedommer Pintzfeld, om han vilde tage over paa Askø "og der udi vedkommendes Nærværelse vidnefast syne og besigtige den ved en ulykkelig Hændelse druknede og ved Laalands Side befundne døde Kone og derved nøje lade eftersøge, om ej nogen dødeligt og mordisk Tegn paa hendes Legeme maatte findes, og lade det i lovligt Forhør indkomme: og det som det skulde findes, som jeg baade til ønske og haabe, at der paa den dodes Legeme ikke var noget mordisk Tegn at finde, tillades hendes Legeme en christelig og hæderlig Begravelse; men skulde der være Kendetegn eller nogen antagelig Mistanke til Mord, da skal der paa mine Vegne foranstalles, at hendes Legeme, omgærdet ude paa Marken, forvares, og de mistænkte "straxen" paagrebnede og her til Slottet (i Nykøbing) føres." (4. Marts 1743)

I 1747 indtraf den for Landet glædelige Begivenhed, at Kongens Søster skulde giftes. For at Præster og Degne rigtig skulde føle sig delagtige i Glæden, paalagdes der dem i denne Anledning en Extraskat, en saakaldt "Prinsesse-Styr". Hr. Guldberg, hvis Aarsindtægt da var 100 Rdl., kom af med 10%, altsaa 10 Rdl., der skulde svares i to Terminer. "Degnen er død - det er altsaa den Hans Horn, der blev saa sært indsat i 1745 - og Kaldets Indkomster er saa ringe, at intet kan svares til Prinsesseinde-Styr."

I 1749 udbrod der en Strid og faldt der en Dom, som for Hr. Guldberg var den Draabe, der fik Bægeret til at flyde over.

I Amtmandens Protokol staar der den 27. Juni 1749 derom:

Hvorledes skal man forholde sig med Hr. Guldberg, forde han vægrer sig ved at betale Skatter af 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, som Præsten foregiver at henhøre til Præstegaardens Avling, mens Amtsforvalteren ved et Tingsvidne, taget ved Fejrbirketing beviser, at det henhører til Hans Majestæt, samt at denne Præst og nogle af hans Formænd har haft samme i Brug og deraf aarlig svaret Renter. - Nogle Restancer kan ikke erholdes, da de er forældede. Der skal skaffes Dom for, at Præsten ej maa benytte den Jord, som skal bortfæstes til en anden." - Den Dom faldt den 3. September 1749.

Det næste, vi læser om Hr. Guldberg, er, at han er gaaet fra det hele. Supplikprotokollen, som meddeler det, fortæller ogsaa, hvad der er gaaet forud (den 20. Juli 1750):

"Niels Guldberg, forrige Sognepræst til Askø, demonstrerer vidtløftigt den Uret, han af Birkedommer Pintzfeld er bleven tilføjet, thi paa Askø Marker findes nogle Jorder, som kaldes Præste- og Degnestykker, hvilde uden Køb og Fæste haver været Præsterne og Degnene tillagt pro officio (paa Embeds Vegne). Disse Jorder har Pintzfeld dømt Guldberg til at fæste og desaaarsag at svare ligesom Bønderne eller og ganske at miste Jorden og blev Jorden derefter delt blandt Bønderne, og Pintzfeld exekverede sin Dom hos Guldberg paa en ulovlig Maade. Og da Guldberg saa, at Jorden blev udlagt til Bønderne, og de tilstod at ville modtage samme, svor han Bønderne til, at han ej vilde tage det paa sin Samvittighed at afløse dem fra en saa aabenbar og ublu Skæmt med Helligdommens Jorder.

Da nu Bønderne blev forholdt Sakramentet, klagede de, og Bispens befol, at Guldberg derfor skulde aktio-neres (stævnes) for en Provsteret, og af samme er han ved Provsteretten nægtet Retten, og derefter frasagde Guldberg sig sit Embede, saa han nu ingen Redning ved, siden hans Modstandere synes ikke at ville kende Retten, og nu beder han, at han i Kancelliet maatte faa Højesteretsstævning til alle vedkommende, som Loven tillader i slig Tilfælde. (Og som han formodentlig først behøver et Tingsvidne i Sagen, anholder han om Ordre til Byfogeden og Byskriveren i Saxkøbing at sidde Retten paa Fæø's Birk, saalænge til dette Tingsvidne kan erlanges, og at Byfogeden tillige maatte befales at holde offentlig Auktion paa hans Effekter, han haver paa Øen, saa han fører dem til Saxkøbing. - Guldberg haver holdet Præstetjenesten paa Askø til Skt. Hansdag, saa der af den næstkommende Tiende tilkommer ham den halve Part efter Loven, hvilket vel hans Kontrarter skulde fravende ham, om ikke Hans Majestæt ved Amtmand Rosenørn og Biskop Rasmus vil betænke Præsterne paa Askø, hans Successores (Efterfølgere), at de kan leve præstelig og ikke trænge til Hvermand."

Saaledes blev Præstens Klage refereret af Kancelliet, der traf den Afgørelse: "Hvis han stadig vil have Højesteretsstævning, at han da samme ordentlig og ikke saa konfus lader forfatte, men alene vedbliver den Sag, hvorudi han mener at være nægtet Retten.").

Biskop Rasmus skrev: "Den Konzept, hvorefter Hr. Guldberg begærer Højesteretsstævning, viser noksom hans urimelige Selvraadighed, og da han haver frasagt sit Embede paa Askø og haver forladt Øen, saa ved man ikke, hvor han nu er at finde. Askø Sognekald er ikkuns af ringe Indkomst, dog naar en Mand vilde opføre sig med Fornuft og Fornøjelighed (Tilfredsstillelse), kan han der

have nødtørftig Ophold, og der kunde altid findes skikkelige (dygtige) Mænd, som gerne imodtog Kaldet, naar dem maatte gives det Haab, at de efter nogle Aars tro Tjeneste maatte forflyt-tes til et bedre Kald."

Den endelige Afgørelse blev (den 20. August 1750): "Supplikanten (Hr. Guldberg) kan ikke meddeles nogen Højesteretsstævning, uden at han den ordentlig og forstaaelig forfatter."

Sagen kom ikke for Højesteret. Hr. Guldberg rejste til sin Broder, der var Præst i Ringsted, og boede hos ham til sin Dødsdag. Han døde i 1765 og blev begravet den 26. Oktober. Der staar i Kirkebogen:

"Løverdag den 26. Octobris begravet Velærværdige og Høylærde Hr. Niels Guldberg paa Skt. Bendts Kirke-Gaard kl. 11."

Efter Hr. Guldbergs Embedsnedlæggelse skrev Biskop Rasmus til Kollegiet (22. Juli 1750): "Hr. Guldberg er falden paa den Resolution den 4. Søndag efter Trinitatis offentlig at frasige sig Embedet og skal nu have forladt Øen. man maa da nu ansee Kaldet for vakant. Fejø og Femø Præster maa forsyne Embedet saalænge, men Embedet maa med forderligste (Snaest muligt) besættes, for Askø ligger langt udi i Søen, og de tvende Nabopræster boer i ligeledes paa Øer, saa de ikke uden megen Besværighed kan komme den ene til den anden."

Og Embedet blev besat med Hr. Niels Stub (Præsterækken NR. 13), som blev indsaat den 30. Oktober 1750. Knap en Maaned efter maatte han klage sin Nød til Kancelliet: den 29. Novembris 1750 kom der Brev fra ham om, at han ikke fik de 70 Rdl. fra Stokkemark, der var lovet ham. Hr. Stub skulde have en Del deraf i Naadsensaaret, men Hr. Garbe i Stokkemark paastod, at han havde betalt den fulde Summa til Hr. Niels Guldberg. - Biskoppen skrev, at skønt Sagen som en Pengesag egentlig ikke vedkom ham, skulde han søge at bevæge hr. Garbe til at skaffe den Del af Summen tilbage fra Hr. Guldberg og dermed stille den ny Præst paa Askø tilfreds.

Resultatet af disse Bestræbelser hører vi intet om, men de har nok været negative.

Amtsforvalteren over vore 3 Øer havde i 1754 faaet et uheldigt Indtryk af Livet her paa Askø og de to andre Øer og klaget derover til Amtmanden. Denne skrev den 13. Januar til

"Sognefogeden paa Aschøe.

Da mig er bleven mundtlig forestillet af Amtsförvalteren, hvorledes at en Del Liderlighed (Udskejelser) med Spillen og Drikken saavel om hellige og søgne Dage øves hvoraf flyder Gudsfortørnelse, Næstens Forargelse, Slags-maal og andre Ugudeligheder, deres Gods's Forødelse, efterladenhed i deres Gerning, Haandtering med videre Uorden og slette Omstændigheder, saa skal dette, som Fører til Menigmands Skade og Fordærv, werde hemmet. Saasart han hører om overflødig Drikken og Spillen og dermed flydende Sviter (Følger), skal Birkedommeren "straxen" afholde et ordentligt Forhør. Dette skal bekendtgøres for at befri Beboerne for Vanheld og Straf og skal bekendtgøres paa alle Møder."

Da det var vanskeligt at faa Tjenestefolk her paa denne lille Ø, søgte Hr. Stub saa længe som muligt at holde paa en Pige, han havde, skønt hun gjorde alt for at slippe løs, da hun skulde giftes. Amtmanden blev sat i Bevægelse, og han skrev til Præsten (den 20 Juni 1754): "Da Johannes Pedersen, Bomand paa Fæjø for mig har klaget over Deres Velærværdighed ikke vil tillade ham til Hustru den hos Dem tjenende Pige, nemlig Margrete Nielsdatter, nu han haver befriet hende (friet til hende), og saadan beklager sig, i Henseende til Tilsyn med hans Gaard og smaa Børn ikke en Medhjælper saa længe kan undvære. Men da sligt ingen Steder nægtes nogen enten af Mands- eller Kvindekøn, naar de i Ægteskab indlader dem, at de jo da entlediges af deres Tjeneste, og saa meget mere, naar der betales en Fjerdeldel Aarsløn tilbage, som bemeldte Johannes Pedersen vil betale, saa formoder jeg og, at Deres Velærværdighed herudi vis-er Føjelighed og ikke modstaar disse Personers Samling i Ægteskab, men enten trolover og vier dem eller lader Pigen fare til Fejø til sin Fæstemand." (Hr. Stub synes at have søgt sine Tjenestefolk paa Fejø, saaledes skrev Amtmanden den 1. Okotber 1754 til Præsten: "De haver fæstet en Dreng fra Fejø til Tjeneste hos Dem denne Mikkelsdag, det fin-der jeg billigt og haver beordret Hans Jensen paa Fejø (Sognefogeden) derudi ingen Hinder at gøre, men lade Drengen være Dem følgagtig til Farsdag, da De opfylder Deres Løfte og fører ham an til Skikkelighed og Dyd, men for alting bærer Omsorg for hans Undervisning, at han kan komme til Konfirmation.

Og hvad de tvende ubekendte Personer angaar, som opholder sig paa Askø, haver jeg ligeledes tillagt Foge-den sammesteds Ordre deres Omstændigheder at udforske og dem til deres Hjem eller her til Slottet at forskikke."

Siden her fortælles om Folk, der skal skikkes som Fanger ogmuligvis en Forbrydere (Delikventer), skal det fortælles, at de 3 Øer som havde et samlet Hartkorn paa 758 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. deraf betalte til Delinkventers Ophold 1 7/8 Skilling pr Td., hvilket for 1755 blev 14 Rdl. 4 Mark og 14 3/8 Skilling).

I saa lille en Befolkning som her kunde det ikke undgaas, at jo to Mennesker, der vilde indgaa Ægteskab, var noget i Slægtskab. Ikke af racehygiejniske Hensyn, men udelukkende af religiøse Grunde, hentede fra Moseloven var det strængt forbudt at ægte en, som var beslægtet med En i 2., 3. Led. Dog nu i disse Aar løsnedes dette snærende Baand lidt. Vi træffer nu Exempler paa Dispensationer: "Den 31. Oktober 1755: Vi, Frederik den Fjerde osv. haver bevilget og tilladt, at Ambrosius Hansen Løyet og Appellone Jørgensdatter paa Askø under vort Land Laaland maa udi Ægteskab sammen komme, uanset at der er næstsøskendebørn."

I 1761 (den 16. Okt. ) gjaldt det samme Jeppe Rasmussen og Margrete Hansdatter, der ligeledes var Næstsøskendebørn ligesom Niels Andersen og Birthe Jensdatter (den 13. Nov. 1761). I 1762 (den. 5. Marts) , fik Peder Hansen Westerlin (Degnesøn og Ane Hansdatter Løjet Tilladelse til Ægteskaab, "uanset, at hun og hans forrige ved Døden afgangne Hustru, Appolonia Jensdatter Løjet var Søskendebørn."

I Kirken kunde man ikke sætte sig, hvor man vilde, nej hver Gaards Beboere havde deres eget Stolestade. I Askø Kirkebog findes følgende Notits derom fra 1755 (den 28. Juli):

"Anno 1755, 28 Julij haver den daværende Sognepræst paa Askø, Hr. Niels Stub, med Kirkeværgerne Hans Hansen Løjet og Jens Hansen Løjet gjort Fortegnelse paa Askø Kirkes Stolestader, saa vidt som hver Mand ved og for-hen af sal. Hr. Kiermgaard er forfattet, hvilken Fortegnelse er opsat efter Gaardenes Nummer i Matrikulen, og er tillige observeret Tilstanden ved Gaardsparter, saadan som det nu befindes her paa Øen.

1) Peder Hansen Enke har i den 9. Karlestol det 1. og 3. Sæde, i den 5. Kvindestol det 2. og 4. Sæde. Saa nævnes Mændene: 2) Niels Grimmer, 3) Jens Løjet, 4) Christoffer og hans søn Oluf Bøsse, 5) Bonde Jeppesen, 6) Ambrosius Hansen, 7) Hans Løjet, 8) Niels Jensen, 9) Peder Skrædder (*Hans Løjet ejer den anden halve Del af Gaarden, Med-ejeren af gaard nr. 10 er Hans Løjet jun. en søn af Hans Løjet fra gaard nr. 7.*) 10) Hans Pedersen, 11) Hans Grim-mer, 12) Niels Hansen Kaare, 13) Anders Jeppesen, 14) denne Gaard er Præsten tilhørende. - Den første Karlestol er for Præsten eller og i Visitats for enten Bisp eller Provst. Den første Kvindestol tilhører Præstens kone. - Degnens kone har i 6. Kvindestol det 1. og 4 Sæde. - Det 4. Stade i 11. Stol, saa og 12. og 13. karlestol er for Husmændene, den 10 Kvindestol er for Huskonerne."

I 1757 blev atter en Prinsesse gift, og der blev krævet Bidrag dertil af Hr. Stub, 10% af hans aarlige Indtægt. Den fattige aflagte Præst havde som sin Formand 100 Rdl. om Aaret og maatte altsaa betale 10 Rdl. i "Prinsessestyr". Degnen paa Øen er fattig og kan ikke betale den befalede Skat". - Hr. Stub skrev da et Brev til sin Provst (den 1. De-cember 1757):

"Velærværdige og højlærde Hr. Provst, højfornemme, gode Ven!

Efter Ordre skrives en Efterretning om Kaldets Indkomster: Her er 13 Gaarde, og hver staar ungefær for 5 Tdr. Hartkorn: er da 65 Tdr. ialt. Den 14. Gaard er skattefri og ligger til Kaldet foruden 1 Tdr. Hartkorn, hvoraf svares Skat. Pensionen er bekendt, nemlig de 70 Rdl. fra Stokkemark. Saa maa ikke forgættes (Glemmes) 17 Tdr. Korn fra Aalholms Amtsstue, som mig leveres som Refusionskorn (Hjælp, Erstatning). Accidenserne er - det ene Aar bøde paa det andet - 20 Daler, undertiden kan det arrivere, at jeg nyder lidet mere. Her er det alt, hvad jeg kan sige i denne Sag, og ved baade Hr. Provst og Hr. Biskop selv, at jeg ej lyver, eftersom alt forommeldte er noksom bekendt.

Jeg forbliver næst al Vesignelses Erønskning.

Velærværdige og højlærde Hr. Provsts ydmyge Tjenere

Askø den 1. Decembris 1757 N. Stub."

Naar man nu om Stunder vil have lidt Musik til en Fest, betaler man naturligvis en stedlig Musiker for at levere den, men saadan gik det ikke til i hin Tid, vi her læser om; man havde at henvende sti til en autoriseret "Musi-kanter", der boede i Nakskov; gik man udenom, kunde man komme til at miste sin Gaard og blive "Straffet paa Krop-pen".

"Musikanter Christopher Tommesen Arild af Nakskov klager over, at hans Privilegium paa Musik brydes paa Øerne; der er tilføjet ham en Fornærmelse i hans Levebrød ved nogle Fiskeres Antagelse paa Øerne. Amtsför-valteren skal betyde dem, at saafremt de herefter betjener sig ved Bryllupper, Barsler eller andre Samlinger af andre Musikantere end den dertil beskikkede, maa de ikke alene sikkerlig vente at blive anseet og tiltalt til Bøders Betaling, men endog som modvillige Overtrædere at tiltales til deres Fæstes Forbrydelse og Straf paa Kroppen."

Atter ser vi Peder Westerlins Navn, det er, da hans Kone i 1761 var død, og der den 7. September skulde afholdes

"Skifte og Deling efter hans salige Kone, Appelone Jensdaatter, som døde den 30. April" Sognefogeden Hans Pedersen skulde forestaa Skiftet, og som Vurderingsmænd mødte Niels Jensen og Anders Jeppesen, Værge og Formynder for de umyndige Børn var Jens Hansen Løjet. Den lille Søn, Hans Christian Pedersen, var 6 Aar, og Daat-teren Maren var 3 Aar. - I Dagligstuen stod bl.a. et Sengested med grønt Omhæng, det var 4 Daler værd, en Bilægger-ovn til 10 Daler, et gammelt Sengested med Himmel og Omhæng blev kun vurderet til 3 Mark, et rundt Bord, 2 Bæn-ke, 4 Stole, 5 gamle Tintallerkener, 18 Stentallerkener. Saa nævnes Køkkenet, Kammeret med dets Tønder og Kasser.

Degnesønne Peder Westerlin var ingen velstaaende Mand. Hans Gaard var kun en Fjerdedel Ejendomsgaard af Nr. 13, bestaaende af 2 Længder, Stuehuset paa 6 smaa Fag og Ladehuset paa 7 Fag. Han havde 2 Bæster og 1 Ko. Bygningerne vurderedes til 100 Rdl. og Boet var i det hele 177 Rdl. 2 Mark og 8 Skilling Værd.

Nej, da var der mere Velstand efter "salig Maren Nielsdaatter, Jens Løjets Hustru paa Askø" efter hvem der holdtes skifte den 12. Februar 1761. "Som Støtte for de tvende umyndige Børn mødte Peder Westerlin, som Værge Hans Pedersen Løjet."

**(herfra kan forekomme udfald af ord, da dette er afskrevet efter en meget dårlig fotokopi at Bogen "Askø i svundne tider" , disse manglende ord vil være erstattet med .....)**

Der nævnes "den øverste Stue" med et Fyrrebord med to Skuffer (4 Dal.), 2 Bænke, en Bænkekiste, et gammel Egeskrin, en Spindestol med Halmsæde, et Spejl (1 Dal.), i Sengen en blaastribet ..... dyne (6 Dal.), en .....støder (1 Dal. 3 Mark.) en Tintepotte, ..... Stentallerkener. Og i Dagligstuen" staar et .....sengested med ....., Kakkellovn (10 Dal.) en gammel Kiste. Der nævnes ..... tintallerkener og et ..... 8 Spidsglad,

21 "Pottglas, 6 Lertallerkener..... Fyrrebord med Skuffe .....en Kobberkedel til 16 Daler, ..... til 6 samt en meget stor til 20 Daler. Saa gaar Vurderingsmændene til "Bryggeret og paa "Lofter, hvor der hænger mange Fiskegarn og Aalekroge.

I Stalden staar der 3 Køer, den dyreste til 6 Daler, .....Faar ? og en Vædder.

Boets Aktiver var paa 695 Rdl. 3 Mark og 9 Skilling. Og Passiverne gik kun op i 67 Rdl., sa Enkemanden og hans Børn var ikke saa ilde farne.

Det viser ..... hvilket hr. Niels Stub forlader Askø for at overtage Sønder Kirkeby Kald, at han er meget misfornøjet med Forholdene her; han har skrevet et Brev fuldt af Klager til Amtmanden. Han beordrer Amtsforvalteren (den 8. April 1761) til at skaffe Amtmanden "at vide, om Hr. Stubs Brev er Korrekt. Skolehuset skal være en Ruin; hvem har bygget og vedligeholdt det, Hans Majestæt eller Bønderne? Faar Skoleholderen Løn af Kongen? Dernæst, om de ommeldte Nattesamlinger af Ungdommen er Bønderne imod og Ungdommen til saa stor Skade i deres Salighedssag, som Præsten menet, og om derved begaas Drukkenskab eller andet utilbørligt."

Amtsforvalteren gav Besked, og Amtmanden sendte saa den 7. Maj 1761 Svar til Hr. Niels Stub: - "Angaa-ende Ungdommens Nattesamlinger erklærer Amtsforvalter Zeuthen, at ingen af Beboerne paa Askø har noget at klage over Ungdommens Samlinger, men som almindelig og overalt brugelig samles de til en liden Fornøjelse. Naar nu hen-sees til Stedet, som er en liden med Vand omgivet Ø, holdes det betænkelig at formene Folk den mindste Lejlighed til Sindets Opmuntring, naaar de derved ej noget strafværdig forøver, thi jo større Tvang, jo mere Begærlighed er der i et ungt menneskes Hjerte, og at forekomme Synder at begære hører et Større Væsen til, da Synd og Ondskab ligesaa vel kun Øves, hvor Folk er i Tjeneste, som i Samling paa et andet Sted. - Ikke desto mindre sendes indlagt en Ordre til Sog-nefogeden for at hindre Misbrug og utilladelig Opførsel. - Hvad Skolehuset angaar, da som det paa Kirkens Bekostning bør vedligeholdes, skal derom med Kirkeinspektøren ved hans Ankomst blive erindret, undtagen Reparation paa Tag og Fag, som Bønderne bør istandbringe."

I 1762 trak det op til Krig - som dog ikke blev til noget. Der krævedes fra Kongen kraftige Bidrag til Indkøb af Heste til det nyoprettede nationale Rytteri. Den ny Præst, her var kommen, Hr. Jens Krag fik den for ham uhyre Byrde paalagt at betale for en Hest 26 Rdl. Han underskrev med vældige store Skriftræk:

Aschøe d. 25 Octob. 1762                      Jens Krag

Præsterne paa de 3 Øer bad sig alle fri for at bidrage, men Amtmanden holdt paa, at de skulde anskaffe hver en Hest.

Af Bøndergodset paa Øerne blev der leveret 225 Rdl. til 9 Heste.

Ikke Alene Landhæren blev sat i Stand, ogsaa Flaaden skulde fuldt bemandede. De unge Mænd her paa Askø og de andre Øer sørgede gerne for, naar Udskrivning var i Vente, at tage Hyre og forsvinde. Amtmanden sendte den 14. April 1762 en Instruks derom til Amtsforvalteren:

"Hans Kongelige Majestæt behøver til Flaadens ("Flodens") bemanning en stor Del Matroser. Amtsforvalteren for Øerne maa alvorligen foranstalte og iagttage Angaaende dem, som der kunde findes, med deres Paagribelse og Nedeførsel (til Nykøbing). Da mange ikke haver været at opsøge, skal man besørge dem efterspurgt; endvidere skal han tilstille Amtmanden en Liste over dem, som paa Øen har fæstet halve, fjerdedels eller ringere Gaardparter, gifte eller ugifte; saadant Fæste, som hidtil har befriet dem for Udskrivning, skal herefter ikke kunne befri dem. Endelig skal han forfatte en Liste over alle Personer af Mandskøn fra 9 til 50 Aar."

..... Men Kvindfolk skulde der ogsaa holdes nøje Opsyn med. Den 19. April 1762 fik Amtsforvalteren Brev om dem fra Amtmanden:

"Amtsforvalteren skal undersøge, om nogen ugifte, ledige Kvindfolk paa Øerne er hensiddende, som kan og ikke vil tage stadig tjeneste, og mig derover Specifikation meddele, da saadanne til Tugthusarbejde (!) vil tiltales og dømmes" Mon vi ikke skulle lade være med at tale om de gode gamle Dage "

.....Krig udskrev Kongen Extraskaat, der var ....., men blev meget sejlivet. Den var yderst uretfærdig, idet den uden Hensyn til Evnen krævede 1 Rdl. aarlig aaf alle Personer over 12 Aar. Ved .....

over 12 Aar, der hørte.....

	Mand og Hustru	Børn	Karle	Drenge	Piger	Andre
Gaardmænd:						
Hr. Krag	2	2			1	
Jens Nielsen	2			1	1	1
Unge Hans Løjet	2					
Peder Jensen	2	1			1	
Ambrosius Hansen ??	2			2	1	1



Peder Westerlin	2			1	
Jørgen Løjet	2		1		2 fattige
Niels Grymer	2	2	1		
Hans Grymer	2	1	1		
Anders Jeppesen	2	3			
Gl. Hans Løjet	2	1	1	1	
Degnen	2	1			
Hans Pedersen	2		1	1	
Peder Hansens Enke	1		2	1	
Jeppe Rasmussen	2		1	1	1
Husmænd:					
Jens Michelsen	2	1			
Hans Jeppesen	2				
Niels Kaare	2				
Søren Pedersen	2				
Jørgen Skrædder	2				
Jørgen Hansen	2				

Personer over 12 Aar: 83.

Den 9 Oktober 1762 er der en Sag for Retten om Hans Løjets Tjenestepige paa Askø, som har været Genstand for en "Voldsom Behandling af Husmand Søren Pedersens Hustru; der fortælles intet om Grunden dertil eller Mishandlingsens Art, men Amtmanden er oprørt ved Beretningen derom, han skriver: "Jeg finder fornødent at Konen paa lovlige Maade søges til at bøde efter Lovens Pagr. 911 "Trende fyrge tinfge"(3 gange 40) Lod Sølv eller 60 Rdl. (!) til Hans Majestæt som Bonens Herskab." - Der kom ikke Forlig mellem Parterne. "Gerningen i sig selv er saa grov, at de bør straffes haardt", siges der, men om det, der var sket, faldt der senere et helt andet Lys. "Den mishandlede Pige, der tjente hos Hans Løjet og Hustru, hed Anne Margrete Nielsdaatter. Husmandens kone, Anne Sørens, var kommen ind i Gaarden og havde banket Pigen over Ryggen med et lidet Svøbeskaft." Det havde ikke vakt nogen Opmærksomhed i Gaarden; Pigen havde besørget sin Vandfyldning fra Gaarden til Køkkenet, var gaaet ud at malke, kom hjem og satte Mælk paa Bordet. Saa gik hun til Præstegaarden at klage for Præsten - og at det var ham, der havde skildret Sagen i stærke Farver for Amtmanden - derfra kom hun hjem og gik saa til Sengs. Hun lod saa for Husbonden og hans Kone, som hun var meget slet, og om Natten kom Præsten til hende: hun sagde, hun følte det, som hun skulde dø paa Timen, og hun fik Sakramentet, under hvilken Forretning hun klagede over Anne Sørens Behandling, syntes og at besvime, med tillige erklærede, at hun nu havde tilgivet Anne Sørens hendes begangne." - Et Vidne fortalte, at hun den Aften saa hende paa Gaden og snakkede med hende, da klagede hun over, at hun var øm paa sin Ryg." - "En, der efter Præstens Anmodning gik hen at smøre hende med Olie, saa, at hun var blaa-slagen, hun havde ogsaa ondt for Brystet, men hun kunde dog vende sig selv i Sengen." Man kom nu paa det rene med, at Pigen havde simuleret. Der var sluttet Forlig mellem de to Kvinder, og Dommen lød, at dette Forlig skulde staa ved Magt. "Da Pigen ingen Skade har taget, skal hun bøde 3 Rdl. i Omkostninger og 2 Rdl. til de fattige." Det blev jo et andet Resultat, end Amtmanden havde tænkt sig.

Den 18. Oktoer 1765 indsendte Askø Mænd et Bønsskrift til Kongen om Nedsættelse i Afgifter, da deres Hartkorn stadig blev forringet ved Havets Bortskyldning af Jord. Det lyder saaledes:

"Stormægtigste Monark, allernaadigste Arvekonige og Herre!

For Deres Kongelige Majestæts allernaadigste Øjne understaar vi fattige Bønder paa Askø os at belægge vores allerunderdanigste Andragende og højnædsagede Klage saaledes:

Askø og Lilleø, som vort Sogn bestaar af, er tvende næsten lige store Øer, dog med Forskel i Agerland og Distance, som begge er matrikulerede under eet og tilhører os fattige Bønder paa Askø og har i de ældre Tider været brugt til vores Nytte, men begge Øerne er paa en Del Aar forringede af følgende Aarsager:

1) Askø, som er omgivet med det brusende Hav, har lidt og lider stor Afgang ved det, at Vandet aarlig bruser og støder paa Øen, at deraf er bortskyllet og aarlig bortskylles saa meget Agerland og Engbund, at denne Afgang bliver os efterhaanden en mere og mere Skade, hvilket er øjensynligt for alle, saa at næsten omkring en af deres Marker i Steden for Gærder er Gærdet af Markens eget Agerland, ligesaa kan Bortskyllelsen af Stranden paa Lilleø og Jordens Formindskelse kendes.

2) Lilleø, som vi tilforn har pløjet og saaet ligesom Askø Omskiftning med hverandre efter almindelig Skik, kan vi nu ikke bruge og har i 40 Aar ikke brugt uden til Græsning og Fæddet for al Slags vores levende Kreatur, Heste, Køer, Svin, Faar, Gæs og alt det, vi ejer, som med Besværlighed enten maa føres derover eller gaa, naar det "Laugt vande", hvoriblandt Køerne, som hver Morgen, da vi ej har andet Græsning, gaar og hver Aften kommer tilbage, saa ofte nogle deriblandt har sat Livet til, naar de træffer paa blød Grund, hvilken Blødhed

og har foraarsaget, at vi som for 40 Aar siden agede og paa Vogne hjemførte det indhøstede Korn (dog, naar det var Lavvande, ellers ikke,) nu ikke kan paa Vogne hjemføre Kornet, altsaa er Askø Agerland blevet alene til aarlig Agerdyrkning, hvoraf følger, at den Jord her paa Askø, som aarlig maa pløjes og saas, uden at nyde nogen Tid nogen Hvile, mister sine Kræfter og aftager Aar efter Aar i sin Frugtbarhed.

3) Gaar Stranden om Vinteren nu ofte op paa vores saaeede Rug, som desaaarsag bortsvinder, og Jorden om Foraaret paa de Steder eller Ender af Agrene mere eller mindre maa ompløjes og besaas med Byg.

4) Paa nogle Aar er opkommen et Slags Orn paa Landet, som i stor eller liden Strækning paa Agrene opæder vores Vintersæd (Oldenborrelarver?), saa de Steder maa ompløjes og besaas om Foraaret.

5) Naa nu begge Øernes Taxation ved Landmaalingen naadigst maatte komme i Erindring, kunde deraf noksom skøn-nes, at vi lider stor Skade ved slig Afgang. Thi bønfaller vi fattige Bønder paa Askø allerunderdanigst Deres Kongelige Majestæt, bedende, at han af højkongelig Naade vilde lade sig bevæge af disse forskrevne sande og beklagelige Aarsa-ger ved at lade Øerne og vores Tav ved Jordens Afgang af Øvrighed efterse og disse vores Besværinger efterse og un-desøge og efter befindende Omstændigheder af landsfaderlig Naade og Mildhed allernaadigst bevilge os en liden Mode -ration i vores Hartkorn og aarlige Afgift, ligesom vores Skade er til, at vi fattige og faa Bønder ikke med Tiden skal blive ruinerede.

Vi lever i det faste Haab at finde allernaadigst Bønhørelse, som i allerdybeste Underdanighed forbliver Stormægtigste Monarks, allernaadigste Arvekonges og Herres allerunderdanigste og ringeste, tro Undersaatte.

Aschøe den 7. August Anno 1765. Paa samtlige Aschøe Mænds Vegne underskriver Hans Pedersen Løyet, Niels Andersen, Peder Hansen Westerlin, Ambrus (Ambrosius Hans Løyet)."

Amtmanden fik tilsendt fra Rentekammeret (Finansministeriet) denne Mamorial, og han sendte den videre til Amtsforvalter Zeuthen med de Ord:" Endskønt jeg ikke kan forestille mig, at det Tab, Askø Beboerve ved indlagte Mø-morial andrager, kan være af nogen Betydenhed saa dog, da det Kongelige Rentekammer ved Skrivelse af 5. hujus (denne Maaned) forlanger min Betænkning derover, vilde Hr. Kammerraaden (Zeuthen) snarest muligt foranstalte, at af Fæø Birketings Ret vorder udmeldt 8 uvildige Mænd, som maa befales at forføje sig til Askø og Lilleø og der efterse alt." - Der blev valgt de otte Mænd - 6 fra Fejø og 2 fra Fæmø. "De begiver sig - om Gud giver Vejrlig - derover først-kommende Mandag den 21. Oktober".

Den Præst, Hr. Jens Krag, der kom her i 1761, var allerede i 1765 ked af at være her; han skrev den 21. Juli 1764 saaledes til Amtmanden: -- Jeg har dette ringe Kald og er med Hustru og Børn geraadet i stor Fattigdom og er derfor forceret (nødt) til at søge andet Præstekald, hvortil jeg behøver den gunstige Øvrigheds Attest. - Endnu en Bøn: Maatte jeg udbede mig en skriftlig Ordre til Sognefogeden her, at han gaar med mig, hvor jeg paa Embedsvegne bliver kaldet i Fornødenheds Tilfælde, da Gud ved, at siden her ingen Rettens Betjenter er paa Øen, kan hans Følgeskab være nødvendigt. - En Kasus: Et Barn, fra sin Moder udsendt, kom grædende at hente mig til Faderen, som slog sin Kone, hvilket han ofte før og endda en Dag, han havde været til Skrifte, har gjort og ellers øver i lang Tid i den forrige Æg-teskab megen Ugudelighed, han har tidligere skikket sig saa galen og rasende, at han er bleven bevogtet af Mænd og han efter mine gentagne, kærlige og bønligge Erindringer dog ikke har forandret sig. Jeg begærede 2de Mænd, at de vil-de gaa med mig hen til Huset, men begge nægtede mig min Begæring, saa at jeg maatte gaa ene, imod min Vilje. Min Aand græmmes i mig ved at tale om den Ugudelighed, jeg saa og hørte af Manden, som havde slaaget Konen. Han vilde gøre baade mig og mit Embedes Forretning rediculeux (latterlig), saa jeg er undselig ved for sin Grovheds og Ugude-ligheds Skyld at referere det. Den rasende Mand satte al Skam og Ærbarhed til Side,skældte og smældte, brugte Krog-love. Jeg forlod ham og sendte senere ved min Søn Bud til ham om at komme til mig. Medhjælperne gik til ham, men han kom ikke." - Det er derfor, Præsten vil have Amtmandens ORDre til Fogeden. Det er et mindre Navn, Hr. Krag nu sætter under sit Brev: Jens Krag, Præstegaard, Aschøe.

Det lykkedes Hr. Krag at komme bort til et bedre Kald, og Kapellanen paa Fæmø, Hr. Johan Volchersen, beklædte Sognepræstestillingen her fra den 28. Juli 1765 til den 14. Februar 1766.

Han sad smaat i det, denne nye Præst og laante den 10. December 1765 en stor Sum Penge. Lad os læse det vigtigste af Laane-Obligationen:" Kendes jeg underskrevne Johan Friderich Volchersen, Sognepræst paa Askø under Laaland og hermed vitterliggør, at jeg til velædle Seigneur Hans Hansen, Køb- og Handelsmand i Rødby, ret vitterlig Gæld skyldig er den Sum 410 Rdl., som han mig til fornødne Istændsættelse venligen mig laant og medforstrakt har imod aarlig Rente 5 pr.Ct." - som Sikkerhed "pansætter jeg mine indehavende Møbler og Sølv - en Sukkerbøsse (6 Dal.) en Teflaske (6 D.), en Sukkerfod (4 D.), 1 Dusin Teskeer og 2 smaa Tænger (6 D.), 8 Spiseskeer (10 D.) - Der var mange Kobbersager: en Brændevinskedel, en stor Tønde med Hat og Dække nyt (30 D.). - et Dusin engelske Tintallerkener - 12 S, en ny indlagt Dragkiste (12 Dal), et indlagt Skatoll (Chatol) 4 D., et Egechatol (6 D.), et stort Bord med 2 Fløje, 6 nye Læderstole, 4 Lænestole med forgyldt Læder, en ny, stor dobbelt Kakkeloven (20 D., en mindre (10 D.) en Temaskine med Behør (6 D.), en Himmelseng med grønt og hvidt Damaskes Omhæng og Mæng-der af Dyner, 3 Standsenge til Tjenestefolk, Duge, Servietter, "mit Bibliotek 100 Rdl." - og saa endelig 2den Prioritet i min Præstegaard, mit Naadsensaar og min Pension af Stokkemark 70 Rdl.

Askø Præstegaard den 10. Decbr. 1765.

Johann Friderich Volckersen  
(stedets Præst) Pastor Loci

Hr. Volckersens Degn hed Andreas Colding, som vi siden faar meget at læse om; han klagede den 15. Januar 1766 jammerligt over sin Fattigdom for Amtmanden: "Deres Excellence, højædle og højvelbaarne Hr. Konferenceraad! Naadige Herre!

Mine mange Børn, mit brødløse Levebrød og de dyre Tider, man lever i, nøder mig til igen paa ny underdanigst at fremstille mig i dette nye Aar for Deres Excellence, da jeg i dybeste Underdanighed saa "god" som grædende beder: Naadige Herre, hjælp mig og mine mange smaa og uopdragne Børn, for vi kreper af Hunger, Kulde og Nøgenhed!

Hans Kongelige Majestæt har allernaadigst i sine udgivne Forordninger om Extraskatten tilladt, at de virke-lige fattige allernaadigst maa være fri for at betale samme, men nu er ingen paa den hele Ø - det er Gud og Hver-mand her paa Stedet bekendt - yderligere fattig end just jeg; thi hos mig frem for alle andre regerer ret den sorte Armod, ja, jeg er blodarm, dodarm og bettelarm, saa jeg har næppe det, jeg kan hælde mit Hoved til.

Mit Brød er tillige saa usselt, at kunde jeg af en Degn blive til en Skoleholder i Falster, vilde jeg skattere mig sær lykkelig, ja, da vilde jeg med Glæde betale, uanset Hans Kongelige Majestæt allernaadigst selv har fritaget mig. Her er desuden intet at forbedre mit elendige Levebrød med, thi ellers gik jeg gerne i Dagleje hos Bønderne, uanset jeg var Degn. Men om her og nu kunde falde en Daghyre, saa er jeg hindret fra at tage imod den, forsaavidt jeg er Skoleholder tillige med Degn. Og da jeg altsaa er forsat i saa fatale Vilkaar, at det er og bliver mig i den tilstundende Tid plat umu-ligt at kunde udrede den allernaadigst paabudne Skat for mig og mine, saa bliver herved i dybeste Underdanighed min underdanigste Begæring til Deres Excellence denne, at om jeg end ej for min egen Person, forsaavidt jeg er Degn, kan befries for at svare den, at min fattige Hustru og mine uopfødte Børn dog allernaadigst maatte fritages for at betale samme (han vilde altsaa i Stedet for 5 Rdl. aarligt gerne nøjes med at betale 1 Rdl. - 5 Rdl. er mere, end jeg et ganske Aar igennem kan have til Offer og Accidenser.

Deres underdanigste Client, tro Forbedere hos Gud og allerringeste Tjener

Askø, den 15. Jan. 1766                                  Andreas Colding, Degn paa Aschøe"

Præsten paategnede denne Ansøgning, han skrev at "denne Supplik medfører den rene Sanhed."

Johan Friderich Volckersen.

Degnen blev helt fritaget for Skatten.

Hr. Volckersen flyttede i dette Aar over til Fejø som Sognepræst der, og vi fik en ny, Hr. Niels Jensen Møller (Nr. 15 i Præsterækken). Den ulyksalige Extraskat fik ham straks til at klage over den almindelige Fattigdom, han fore-fandt paa Askø; der er Tale om, at de velstaaende skal betale Skatten for de fattige, og han skriver den 11. December 1766: - "I forrige Mandtaller har jeg haft 15 fattige. Bøndernes Omstændigheder er saaledes, at nogle har ondt nok ved at betale for sig selv, og Husmændenes Omstændigheder er og kuns slette. Det var at ønske, at jeg kunde blive fri. De-res Excellence forlanger at vide, hvad for Personer her er, som kan svare for de fattige, da foruden Bønderne er kun Degnen og jeg; mine Formænd og jeg har hidtil svaret for een fattig, og Degnen 2 Mark maanedlig, hvilket efter det Levebrød, vi har, falder os tungt nok." Niels Møller

Næste Aar - den 19. Juli 1767 - sendte Degnen atter en Klage til Amtmanden, han har lidt store Skaar i sine Indtægter, og det kan han ikke taale, men til Gængæld har han nægtet Bønderne at gøre Tjeneste som ellers:

"Da mit Levebrød er usselt, mine Børn mange - han havde 10 - og mine Vilkaar sær fattige og trængende, saa bønfalder jeg i dybeste Underdanighed min naadigste Hr. Patron om Hjælp."

1) "Jeg har som mine Formænd nydt visse Pund Flæsk af hver Gaard, men for 5 Aar siden har Bønderne forenet sig om at nægte mig samme.

2) Bønderne har pløjet en liden Jord, Degnen er tillagt, uden Betaling, min nu nogle Aar i Træk er mig stedse bleven svaret: de har ej nødig at gøre dette; jeg skal vise dem sort paa hvidt derfor.

3) Endelig har der været tillagt mig som Skoleholder visse Skovlæs Brønde, og da jeg i Aar har talt med Bønderne som Selvejere derom, svarede, at jeg skal faa 3 Bønderlæs til Skolen for hvert Skovlæs Brønde, hvilket jeg dog ingenlunde kan komme ud af det med.

Nu har jeg anklaget andre, da vil jeg og anklage mig selv. Da Bønderne for 5 Aar siden nægtede mig Flæsk, lod jeg være at ringe Aften og Morgen, og nægter de mig Brøndsel, saa nægter jeg at holde Skole, og jeg vil derimod se at komme til at tærsk eller gaa i Dagleje her paa Landet." Nu beder Degnen Amtmanden om Hjælp.

Gud selv, som er alle gode Gerningers Belønnere og har lovet at redde Dem paa den onde Dag, som handler forstandelig med den ringe, han selv beskærme, lyksaliggøre og værge Deres Excellence. ----- Andreas Andersen Colding."

Vi ser i dette Brev, at Bønderne paa dette Tidspunkt har købt deres Jorder af Kongen og altsaa nu er Selv-ejere, ikke af et vist Stykke Jord, men sammen med de andre af Øens Jord, som endnu ikke var udskiftet. (I et Brev af den 6. Maj 1768 til Amtmanden ser vi, at ogsaa Præsten, Hr. Niels Møller, er kommen paa Kant med Bønderne om Jord og Ydelser; det er trist at maatte konstatere, at Præst og Degn saadan stadig klager over den Fattigdom, de levede i, men der maa jo virkelig have været Grund dertil:

"Deres Excellences Naade mod mig giver mig Dristighed til at inkommodere (besvære) Dem med denne min Skrivelse. - Bønderne her paa Øen oppebærer en Afgift af Husmændene, som tilforn blev betalt til Hans Majestæt, da de har købt deres Hartkorn, og Husmændenes Huse og Vænger staar paa deres Grund. Jeg vil underdanig forespørge mig hos Deres Excellence, om jeg ej med Billighed tilkommer min Andel af den Afgift, som Husmændene giver til Bønderne af den Brund, de med Huse og Vænger indtager, da Præsterne før mig og jeg har lige saa vel Jord som Bøn-derne i Husmændenes Besiddelse, thi det er Allemandsjord, der er indtagen fra Marken, og mine Formænd og jeg har den 14. Gaard her paa Øen; mig synes da at tilkomme den 14. Del af det, som Husmændene maa betale til Bønderne.

Jeg vil og underdanig forespørge mig, om Kirkegaardens Græsning ej tilkommer mig, da den har for stedse ligget til Præsten, ja, jeg selv i 2 Aar har taget og faaet Græsningen; uagtet Bønderne har købt Kirken, saa tilkommer mig dog alle de Ting, som mine Formænd har nydt, da jeg var kaldet her til Øen, førend den blev solgt, og Hans Maje-stæt ved Auktionen ej lod mig noget fragaa i Aktionskontrakten." Og i et Brev fra samme til samme af 12. April 1769 hedder det med stigende Forbitrelse:

"Da Bønderne paa Askø har været saa dristige at bemægtige sig og at besaa allerede 13 Skp. Land af den saakaldede Kirkejord, som Deres Excellence har efter underdanig Begæring givet mig Fæstebrev paa, som Præst efter anden her for Kaldets Ringheds Skyld har været tillagt, og da Bønderne har sagt, at som de har begyndt med disse 13 Skp. Land, saaledes vil de med den øvrige Kirkejord, som der skal saas Byg i, saa er min underdanige Begæring til De-res Excellence, at de naadig herudi skulde dømme, om Kirkejorden, som jeg har fæstet, ej hører mig til, saalænge jeg er her, naar jeg som hidtil svarer de aarlige Afgifter, som Fæstebrevet lyder til.

Min underdanige Bøn er tillige, at Bønderne for deres Opsætsighed, ej at ville agte Deres Excellences Fæste-brev, og for at de ogsaa pludselig vilde uden Øvrighedens Ordre tage mig Brødet fra, da jeg har lidet nok at leve af, maatte straffes for deres Opsætsighed og Modvillighed, som og, at de befales, som Sædvane har været, saalænge nogen husker, at skulle bestandig pløje samme Jord for mig, som ej er mere end i det højeste 2½ Skp. Land hver."

Niels Møller.

I disse Aar (1767) havde Bønderne altsaa købt deres Jord til Selveje, de havde alle gjort Laan. Ogsaa Kongetienden købtes fra Kongen af Amtsforvalter Zeuthen for 501 Rdl., saa nu begyndte en ny Tid for Askø Indbyggerne.

I 1768 klagede baade Præst og Degn igen i høje Toner over den tyngende Extraskat. Lad os først læse Præs-tens Brev; det munder ud i Ønsket og et bedre Kald:

"Mit Levebrød er saa lidet og ringe, at jeg mine næppe deraf har Livets Ophold; jeg har angivet Tiende, Offer og Accidenser, som er faa og meget maadelige; Pensionen, jeg har fra Stokkemark, Deputatkornet, Kongen har lagt til Kaldet for dets Ringsheds Skyld, hvilken Angivelse er sendt til Provsten; men Gud ved, mit Levebrød er saa-ledes, at jeg kan taale at give 10 pr.Ct. Jeg tør ej understaa mig at begære Deres Højærværdigheds (Biskoppens) Inter-cession (Forbøn) for mig om Befrielse, lad være, det meste, jeg har levet af, er Pension af 70 Rdl. og af Kongetiende og fra Amtstuen 17 Tdr. Korn. Vil Deres Højærværdighed vise mig den Naade at forestille Kammeret min Nød og mine Indkomsters Ringhed, takker jeg underdanigst, den almægtige Gud skal velsigne Deres Højærværdighed, der hjælper en fattig Mand til Rette og kommer den til Hjælp, der ej for sit møjsomme Arbejde har det, han kan leve for. - Det er mig ganske umuligt kvartalister at udbetale det, hvor lidet det end synes at være. Formedelst jeg er paa en Ø, hvor der fattes Folk, maa jeg betale Folkeløn langt stærkere end andre. Skulde der falde Vakance til et bedre Levebrød for mig i Deres Højærværdigheds Stift, vil jeg underdanigst bede om, jeg i Kancelliet dertil maa blive Pro ..... ..reslaet.

- underdanige og ringeste Tjener

Askø Præstegaard d. 20 Aug. 1768. Niels Møller.

Sognets Hartkorn er: 72 Tdr. 2 Fdr. 2½ Alm. = 72 Rdl. 9½ Skilling.

Fra Stokkemark 100 Rdl.

Udgifter: Konsumtionsskat: 2 Rdl. 1 Mark 9 Skilling, Extraskat: 9 Rdl. 5 Mark ½ Skilling, Folketøn, Kreaturer 60 Rdl., ialt: 7 Rdl. 9½ Skilling - igen: 100 Rdl.

Degnen, Colding, skriver:

"Høyædle, Høyærværdige hr. Biskop!

Den kongelige Befaling om 10 Rdl. af 100 er mig fra Deres Højærværdighed berettet. Naadige Hr. Biskop, mit Levebrød her baade som Degn og Skoleholder er saa slet og meget ringe, at jeg ikke kan anslaa det for noget; thi jeg, der sidder med Kone og 5 uopdragne, smaa Børn, foruden 5, jeg har faaet opdraget saa længe, at de nu er kommen ud at tjene, er i saa yderlig og fattig Tilstand, at jeg med Børn ti(!) mangler det tørre Brød. Deres Højærværdigheds Naade vil jeg underdanigst udbede mig, at De vilde forestille dette for Kammeret (Ministeriet); at mit Levebrød er saa lidet og mine Vilkaar saa ringe, kan bevidnes med min Præst's Velærværdige og Vellærde Hr. Møller og andres Attes-ter, naar forlanges. Jeg er kommen i den Gæld, jeg aldrig kan betale ved det, Gud har givet mig saa mange Børn i saa lidet et Levebrød. - Mit Offer og Accidenser hele Aaret af Kirken udgør ikke mere end 5 Rdl., undertiden mindre, undertiden 2 Mark mere; min Skoleløn er 12 Rdl., og 4 Rdl. har jeg af Amtstuen og 6 Tdr. 3 Skp. Korn af Fejø og Fæmø Degne; det er alt det, jeg har. - Deres Højærværdighed ser let, hvad Raad jeg har til at give Skat. Det, jeg forud er sat i Skat for aarlig at betale, er tungt

nok, men skal jeg give mere, da maa jeg med Kone og Børn betle. - Min underdanige Bøn er derfor, at Deres Højærværdighed vil tage mig i naadig Forsvar og hjælpe mig trængende til at blive fri.

Med største Underdanighed er jeg Højædle og højærværdige Hr. Biskop Deres underdanigste og ringeste Tjener.  
Askø d. 21. August Anno 1768. Anders Andresen Colding."

Tingbogen rummer mange Aar igennem intet almen interessant, men lutter Gældssager. Maaske er Folk nu bleven mere fordragelige over for hverandre, og det er jo kun godt, men det giver intet Stof at fortælle om. Det var Bøndernes Køb af Jorden og Tienden, der foraarsagede al denne Gældsstiftelse. Lad os tage en enkelt af disse Sager - 10. Juli 1772: "Købmanden Sieur Breinhof Junior i Saxkøbing har indstævnet Selvejrbonden Ambrosius Hansen paa Askø Sag og Dom at lide for skyldigværende efter tvende udgivne Obligationer af 24. Juli 1761 og 8. Marts 1771, Kapital 363 Rdl. 2 Mark samt resterende Renter: 3 Rdl. 4 Mark 15 Skilling." Skyldneren mødte ikke trods flere Udsættelser af Sagen. Der faldt da Dom: "Thi bør Ambrosius Hansen ifølge Loven betale til Sr. Breinhof Summen med Renter, ialt 376 Rdl. 1 Mark 15 1/4 Skilling inden 15 Dage eller lide Nam og Exkution".

Den 26. April 1776 udgik der en Kongelig Forordning, som forbød alle at tilvirke Brøndevin i Hjemmene til eget Brug eller Udkænkning for andre. Hvis Redskaberne dertil: Kedel med Hat efter en vis Frist blev fundet, skulde de "udleveres til Sønderhugning", og Ejeren af dem betale 30 Rdl. i Bøde. Den 8. December 1778 havde Forbudet, der højtidelig var meddelt paa Tinget og var gennemført paa Fejø, ikke endnu virket her paa Askø, skønt man naturligvis havde hørt om den strænge Straf paa den større Naboø. Den ovennævnte Dag stod der at læse i Tingbogen: "Ved en over Askø holdt Extraret er samtlige Askø Bønder befundne efter egen frivillig Tilstaaelse at have mishandlet (handlet urigtigt) med Brændevinsbrænden tværtimod de allernaadigst (!) udgangne Forordninger, thi bør de i saa Maade skyl-dige ej alene bøde hver 30 Rdl., men endvidere udi Sagens Omkostninger hver 1 Rdl. og betale straks". Alle 14 Bomænd havde Redskaber, som de i dyre Domme havde købt, dem kom de af med; det var en Mand fra Fejø, Sr. Niels Siøe, der havde faaet overdraget den Opgave, og blandt Mændene nævnes: Hans Løjet, Giert Giertsen, Jørgen Loch, Hans Grimer. - Det var et ordentligt Kup: 434 Rdl. Man kan forestille sig den Forbitrelse, det har vakt blandt Beboerne, og der er ikke faldet blide Ord af til Sr. Siøe.

I samme Aar 1778 hændte det, at den Degn, Colding, hvis Klagebreve vi nylig har læst, kom for Retten. Hans Degnebolig brændte en Søndag morgen, og da han nu havde assureret og levede daarligt med sin Familie og var almindelig hadet af Bønderne, og hans Kone ved Branden fik saa svære Kvæstelser, at hun umiddelbart efter døde, sigtede de ham alle for Mordbrand. Hvorledes han blev medhandlet og til sidst gik frelst ud af Retssagen, skal vi nu læse om; ved Fejø Ting var han dømt skyldig; han var bleven ført til Nykøbing og sad lang Tid i Fængsel, indtil hans Sag kom for Byretten der.

Lad os læse noget af den lange Anklage:

"Det er fuldkommen lagt for Dagen, at den bekendte ryggesløse og ondskabsfulde Andreas Colding, hidtil Degn paa Askø, selv har med frit Fortsæt sat Ild paa Askø Degnebolig og den dertil annekterede Skole, som den 30.

Augusti dette Aar er afbrændt tillige med hans og Søns Indbo, foruden at hans Kone af Ilden saaledes blev forbrændt, at hun straks maatte sætte Livet til. - Lige før Branden havde han undsaagt sin Kone og Søn: han skulde snart rydde dem ud, saa de ikke skulde beholde en Fjer i deres Dyne. - Aftenen før Branden, som skete en Søndag morgen, sagde han til Jørgen Løyet, idet han saa en Kone gaa forbi som han mente, var hans, at det var ligemeget, om hans Degnebo-lig brændte af, da den var assureret i Brandkassen, hvilke Ord blev udtalt uden given Foranledning eller Samtale om Ildebrand forhen. Lige før Ildebranden Søndag morgen var det slet ingen Ild i Køkkenet eller paa Skorstenen. Ilden an-tændtes først i nogle skidne, linnede Klæder langt henne bag Skorstenen, de kunde lettelig ved en liden Svovlstikke an-ændes og straks anstikke det "utorskne" (utærskede) Korn, der laa paa det aabne Loft ovenover. Degnens Datter og Svigerdatter var kort før Ildebranden i Køkkenet og mærkede ej det ringeste enten til Ild eller Røg. Han var trods sin Benægtelse set i Køkkenet den Morgen af sin Svigerdatter, han var da gaaet der igennem og havde sagt, han vilde se paa Solskiven i Haven, hvad Klokkeren var. Han stod ganske ubekymret ved Ildebranden uden at redde noget af hans eller Børnenes Tøj eller søge at slukke Ilden. Da Konen forbrændt var ført bort, sagde hun med sine sidste Kræfter, at Ilden ikke var kommen ved en ulykkelig Hændelse, hun vilde ikke dølgge, hvorledes den var kommen, men da døde hun Straks uden at faa udtalt.

Colding var saa ugudelig, at han forrige Aar havde glædet sig over, at hans fraværende Søn satte et Skib til, som han førte.

Hans øvrige liderlige Levned og onde Forligelsesmaal med sin skikkelige og vindskibelige Kone, som han ofte, førend det nu lykkedes ham ved hans Mordbrænderi, har søgt at tage Livet af, findes beskrevet i Præstens At-test."

Efter Hr. Niels Møller, der forlod Askø den 8. Aug. 1770 og ligesom Hr. Volckersen drog til en af Nabo-øerne, Volckersen til Fæmø og denne til Fejø, havde her mellem 1770 og 1776 været en Hr. Jacob Thune, og den Præst, der gav Attest om Degnen, hed Hr. Sigvard Christian Flindt. Han var her mellem 1776 og 1782. Hans Attest var stærkt dømmende over for den mistænkte Degn:

"Om den i Slotsarresten ved Nykøbing arresterede Degn her fra Aschøe, Andreas Colding, som efter egen Sigelse skal være henimod 61 Aar gammel, kan jeg sandfærdig bevidne, at han i min Tid har vel forrettet sit Embede nogenlunde upaaklageligt, men uden for samme ført et slet og forargeligt Levned, været hengiven til Drukkenskab og levet i Kiv og Uenighed med sin nu afdøde Hustru, som ofte med "Væmodighed" beklagede sig derover og fornem-melig har han udøvet disse Laster om hellige Dage, naar Gudstjenesten var

endt. Desuden har han ved alle Lejligheder i adskillige slette Ord og Talemaader ytret sin indvortes Ondskab og sit Had imod en Del her paa Øen, fornemmelig sine egne, og uagtet jeg ofte paa mit Embedes Vegne har advaret ham og foreholdt ham sin Synd, saa er han dog mod-villig vedbleven i samme, ja, gav mig engang dette Svar: at han vilde stræbe at blive nogenlunde, som han havde været, hvilket Løfte han ogsaa desværre holdt, thi her mærkedes ingen Forbedring, saa at, hvis han længere her havde forblevet, skulde han som en haardnakket og forargelig Lem have været udelukket fra Kirkens Gode (Sakramentet).

Aschøe Præstegaard d. 10. Februarij 1779

S. C. Flindt." p.l. (Pastor Loci = Stedets Præst)

Det tegnede jo ikke heldigt for Degnen, som jo nok har været en ubehagelig Person, siden baade hans Byfæller, hans Præst og hans egen nære Familie fordømte ham. Men han havde det Held at faa en dygtig og energisk Forsvarer med et fint Navn, Knuth, ved sin Side; han vaskede ham ren og frelste hans Liv:

"Det er noksom bekendt, at den Vredesild, der udbrøder imellem Ægtefæller og Slægtninge, er langt mere heftig og uudslukelig hos dem end hos andre, hinanden upaarørende Mennesker".

"Samtlige Askøs 15 Beboere (han regner kun Mænd med) samt deres Præst er selv Anklagere, og Degnens egne Børn opkræves til Vidner for at fælde denne efterstræbte, ulykkelige Mand paa deres fattede Formodning. Søn-nen, Jeppe Coldings Hustru, Kirsten Nielsdatter har forklaret, at Loftet over Brandstedet var kløvede Bøgestykker, som var utætte. Børnene er hans Avindsvidner. Sønnen har lagt Haand paa sin Fader, naar denne slog sin Kone. Han har haft halstarrige og ulydige Børn; han udviste Datteren Karen, Sønnen Jeppe og hans Hustru af sit Hus; den sidst-nævnte var en forsvoren Kvind i Barnsnød med vrang Bekendelse, som hun maatte forandre ved sin Kirkegang (for tidlig Fødsel?). - Hver Gang han skulde saa Byg, slap Bønderne 3,4 Par Heste løs ind paa Kornmarken op af Degnens Korn, hvortil de lo ad ham, og naar han bad sine Børn gaa ud at jage Bæsterne bort, piskede de Børnene, saa de kom grædende hjem, hvorover Degnen har sagt til Bønderne, de burde faa en Ulykke derfor. De tøjrede ogsaa deres Føl-hopper ved hans Korn, det bragte Klammeri; ogsaa skændtes de om Skolebrændet, som de ikke har leveret ham hans fulde Deputat; ogsaa hans Korn tilbageholdt de. Deres slette Forhold med at andrage ham for Øvrigheden, siden Svi-gerdatteren med hver og en paa Øen var beslægtet, og aldrig et Ord i Huset kunde blive talt, det jo straks blev aabenbart for hver Mand, rejste Sigtelse mod ham. Beskyldningen for Mordbrand er saa ugrundet som ubeviselig. Hans Formue-tilstand er nu langt bedre end før, Degneboligen var nu sat i god Stand, bedre end i Mands Minde. Han havde indkøbt Vinterbrænde for 9 Rdl. 3 Mark og 3 Hør. - Altsaa indstillede han Degnen til Frifindelse. Colding erklærede, at han vilde "som uskyldig mistænkt forlange Satisfaktion (Oprensning) for Beskyldningerne og den ham tilføjede Ruin".

Dommeren sagde, at alle Askøs Indbyggere havde anklaget Degnen som skyldig i Branden, men ingen af dem havde set ham begaa Misgerningen, ikke engang hans egen Søn, ej heller havde kunnet paavise nogen anden. De-res udsagn om hans Trusler o.s.v. kan ikke bevise noget om selve Gerningen; altsaa "kendes for Ret, at Andreas Col-ding bør for Aktors Tiltale Fri at være". Degnen erklærede sig til freds med Dommen, hvis han straks maatte slippe ud af Arresten.

Vi maa helt hen til Aar 1791, der er intet bemærkelsesværdigt at fortælle fra den mellemliggende Tid, hvilket kan tydes som et godt Tegn, "det Land, der ingen Hisstorie har, er lykkeligt". Da den 21. Juni 1791 kom Biskoppen paa Visitats. Han skrev i sin Visitatsbog: "Samme Dag Kl. 1 visiterede jeg anden Gang i Kirken paa Øen Ask. Der var 18 konfirme-rede og 42 Skolebørn i eet Distrikt. Vel fornøjet. Nyankommen Sognepræst, Hr. Jørgen Mortensen katekiserede ganske ordentligen. Degn og Skoleholder Jørgen Hansen Løjet ikke ilde. Ingen Klage fra Menigheden. Præstegaarden i god Stand".

Da Bispem i 1797 kom igen, fandt han sig "overmaade velfornøjet med Ungdommen", men da var Degnen Løjet "maadelig"; dog, da han i 1800 var her, var Løjet "ikke saa ilde" paa ny.

Præsten her hed Hr. Geert Johannes Brøndsted, han var kommen i Aaret 1800 og blev her til 1808. Om ham fortæller en omrejsende Portrætmaler, Hans Hansen i sin Dagbog fra 1794. Maleren var i Besiddelse af megen Dannelse og en betydelig kritisk Sans. Han opholdt sig i Horsens, hvor Hr. Brøndsteds Fader var Præst; der omgikkes han meget med den unge Mand, Sønnen: "Vi gik en Tour og kom i Samtale om adskillige Steder i Bibelen. Brønsted paastod, at alt var fuldkommen, vi kunde ei faae denne Sag rigtig afgjort, desuagtet gider jeg gjerne disputere med dette unge Menneske, thi jeg lærer hver Gang meget af ham, f.Ex. i Aften lærte han mig, at den, som ei havde studeret i Phi-losophie, heller ikke kunde disputere. - Gjerne taler jeg med dette Menneske, thi han har sund Menneskeforstand og udvikler sine Begreber got. -- Jeg gik med Færsløw til Brøndsted. Disse to Lærde kom i discours om Guddommen og framsadte for hverandre det Spørgsmaal, om Mennesket kunde være lykkelig og dydig uden at kjende Gud. Om denne Muelighed bleve de begge eenige. De kom nu alleene i Vildrede med, hvad der i saa Fald skulde bevæge Mennesket til Dyden, naar han ej kjendte en Gud og altsaa hverken ventede Straf, ej heller Belønning. Færsløw troede, at Frygt for timelig Straf maatte være Bevæggrunden, og Brøndsted sagde, at Lærdom om Gud og Religion var kun nyttig for Skrædere og Skomagere, oplyste Folk behøvede ikke sligt. - Ofte har jeg raget i sidputs med Brøndsted om Religions-sager, men dog har jeg aldrig hørt saa heterodox (fritænkerisk) en Sætning af ham." - Da denne unge Mand kom her som Præst, var han kommen ud over sit Fritænkeri.

Efter Forespørgsel meddelte han i 1803 om, hvorledes Ungdommen var villig til at møde til Overhøring: "I det mig

allernaadigst anfortroede lille Sogn fremstiller sig uden mindste Vrangvillighed til Katekisation i Kirken alle og enhver ugift Person, uanset hvad Alder han har, eller om han i Hans Majestæts Tjeneste er ansat, og skal denne ros-værdige Redebonhed til at bekende Jesum og hans Lære her have været Skik, saalænge man kan mindes." (Den 5. August 1803). Han viste sig at være en god Præst, hvad der ogsaa fremgaar af følgende Bispeudtalelse fra 1805: "Fre-dagen den 19. Juli visiterede jeg i Askø Menighed i Øens Kirke. Sognepræsten, Hr. Brøndsted prædikede over 1. Cor. IV 124 meget vel. Menighedens Svar ved den af mig anstillede Katekisation var jeg meget vel fornøjet med. Sogne-præsten Katekiserede ypperlig, Degn og Skolelærer Løjet ligesaa, og dennes Substitut (Hjælpedagn) maadelig. Antallet af den konfirmerede Ungdom af begge Køn er 19 Personer. - Her var ingen Klage (over Præst og Degn). Kirken og Præstegaarden i god Stand. - Samme Dags Eftermiddag besøgte jeg Øens Skole, hvis skolepligtige Ungdom beløber sig til 27, der næsten alle havde indfundet sig. Børnene svarede ret vel og læste godt i Bog. Forinden jeg forlod Øen, konfirerede jeg med Sognepræsten angaaende det af ham til Kancelliet sendte Forslag til en forbedret Skoleundervisning."

Hr. Brøndsted blev i 1804 vred paa en vrangvillig Husmand, som han indsendte en Klage over til Stiftamt-manden:

"Jørgen Andersen, Husmand, har nægtet mig den Høstdag, som han er mig skyldig. Han har solgt sin Halv-gaard og har forbeholdt sig nogle Fag Hus og nogle Skæppe Land; han er altsaa Husmand og skal gøre Høstdag. Det er af Vigtighed for mig, Landet er folkeløst, og udenøs Arbejdere er næsten ikke til at bekomme til den saa vigtige Høs-tens Tid, saa dette er en reel Aftagelse i dette usle Embedes faa Emolumenter (Biiindtægter). - Det vilde ogsaa gøre mig ondt, om jeg skulde i min Fordring overtræde Billigheds eller Retfærdigheds Grænser.

Askø den 9. September 1804.

G. Brøndsted.

Det gamle Spørgsmaal om Militærtjeneste til Søs eller til Lands dukkede atter op i 1805. Bispen holdt paa, at de unge Karle her paa Øen var fødte Søfolk; han skrev til de bestemmende Myndigheder den 15. August: "Paa Askø formenes, at de nyere Militærlægdsruller, der henlægger en Del af disse Beboere, som forud ene var indskrevne til Søjteneste, til Landmilitisen, vil bidrage meget til Skolegangsforsømmelse, da flere Forældre af en naturlig Uvilje til at se deres Sønner som Soldater vil sende dem i en ung Alder til Skibs. Med Tiden vil og dette have Indflydelse paa Øens Folke-mængde, da enhver som Soldat indskreven vil, naar Tiden nærmer sig, i hvilken den, som har opnaaet tjenstdygtig Al-der, skal fremstilles, vogte sig for at komme tilbage til sin Fædreneø." - Bispen havde Ret. I 1806 var der paa Askø, Fejø og Fæmø udebleven 13 unge Mænd fra Sessionen; de efterlystes og skulde, om de fandtes, hver bøde 1 Rdl. til Sognets Fattig-Kasse og 16 Skilling til Stævningsmanden.

I en "Dag-Journal", som en Præst, W.F. Engelbreth har ført, fortælles der interessant om et Besøg, han sam-men med Hr. Brøndsted og Præsten paa Fæmø, Hr. Zeuthen, aflagde her paa øen i 1806:

"Torsdagen den 8. Maj om Morgenen Kl. 9 rejste jeg i Selskaab med Brøndsted og Zeuthen, som vare mødte Aftenen før i Steensbymølle, til Vordingborg. Under behagelige Vennesamtaler med disse mine gamle Venner gled Tiden muntert til Vordingborg Færgegaard, hvor vi ved Glas god Rinskviin dragk Sjællanske Venners Skaal, og under en herlig Medbør stod fra Land til Askø, hvorhen vi havde strygende Vind. En ved Navn Thustrup, Degn paa Askø, var med, en homo loqvacissimus (en meget snakkelysten Mand), men da vi vidste hans Svaghed, indlod vi os saa lidt som mueligt med ham. - Over de saakaldte Drænge bleve vi dygtig skumplede. Grunden om Askø gaar meget langt ud, og næsten en halv Fjerdingsvej maatte Brøndsteds Vogn møde os udi Stranden. Klokken halv ni kom vil til Askø Præstegaard, en liden Residens, men hvor vi mødte det bedste, der kan møde En i et Hus indtrædende, en blid Kone, min Vens rare Charlotte. Til langt ud paa Natten bortsladrede vi Tiden i Vennesamtale, da vi endelig forføjede os til Hvile.

Fredagen den 9. Det smukke, blæsende Vejr vedvarer, og skarp Kulde med det. Askø er vel saa bar som Femø, og Beboernes maadelige Bygninger tilkiendegive mindre Velstand, som ogsaa er Tilfældet. Femø er omtrent en Miil lang og toner Høit i Søen, men Askø er mindre med langt udstrækkede Grunde. Paa Askø er kun 14 hele og nogle faae halve og Fjerdels Gaarde.

Folket paa Askø er vildt, og Brøndsteds redelige Bestræbelser for at fremme det gode finder megen Mod-stand, især i Henseende til Skolevæsenet, som dog nu ved Brøndsteds vedholdende Bestræbelser er ret godt organiseret, og Ungdommen inddelt i Classer, af hvilke Præsten læser for den første.

Men Fortrydelsen mod Præsten var saa stor, at de vovede at tilskrive ham, at det var bedre, der var hængt en Møl-lesteen om hans Hals, og han var sænket i Havets Dybhed. Sed constantia omnia vincit (Med Udholdenhed overvinder alt). Imidlertid er han hjertelig kjed af at omgaas disse Mennesker, med hvilke han slet ikke kan harmonere, saa meget mindre, som Birkedommer Montagne paa Fejø, deres jordiske Gud, er hans Uven og ophidser dem til at sætte sig mod Præsten, hvor de kunne. - Jordbunden paa Askø er god for Hvede og paa nogle Steder for Rug - denne sidste stoed slet, og den første ikke godt. En Deel pløiede Rugen om, som laa oven paa Jorden med Rod og alt, hvilket formodentlig kom deraf, at da de pløiede deres Jorder, selv hvor de ere lette, for ofte, gøres Jorden derved askeagtig, saa den paa dette Blæsenborg flyver fra Sæden og lader den med Rod og alt bar over Jorden (uden Redning). Bønderne vil her ikke vide af Udskiftning, og derfor er Kvægdriften i Særdeleshed ussel; ellers frembringer Øen god Hvede og Rug, men da den kun paa nogle Steder er leret, pløje de den saa ofte, at den sandagtige Jord bliver derved asket og enten løber eller blæ-ser fra Rødderne. Vi traf Aftale med en Baadfører den anden Formiddag at føre os til Oureby, og Aftenen tilbragte vi under Vennesamtaler, fornemmelig religiøse om Bibelens Vigtighed og Værd til at trøste, opmuntre og lede Menne-sket, som stedse hernede maa vandre i Tro og Haab, om han skal finde

Tilfredshed.

Løverdagen den 10. Blæsten vedbliver. Kirken paa Askø er en lille, daarlig Kirke, lav med Fjelleloft og Inde-holdende intet mærkværdigt, det maatte da være en Kristian den Tredies Bibel og nogle under Loftet hængende Skibe. (Han havde altsaa ikke Blik for Altertavlens store Værdi). Kl. 12 forlod jeg Brøndsteds elskværdige Familie."

En anden besøgende Præst (Lago Mathias Wedel fra Everdrup Indenlandske Reise 1806) har Sans for Alter-tavlens Skønhed; han skriver: "Askø er mindre end de andre Øer, men har dog en Kirke med en kostbar Altertavle, 13 Bøndergaarde og nogle Huse."

Saa skriver han videre om Øerne i Smaalandsbugten: "De mindre Øer paa denne Side af Landet, som vel har Beboere, men ingen Kirke, er Raagø, Skalø, Vejro og Lilleø, alle er de meget frugtbare og dyrkes vel, endskønt de fles-te Indvaanere er Søfolk og passer Skibsfarten; men de gamle Mænd, unge Dreng, de vanføre Folk og Fruentimmer dyrker Jorden, og man ser Vindskibelighed (Flid) paa de fleste Steder.

Margister Sommer, Præst paa Femø, har givet mig nogle Underretninger om disse Øer: Hver Bonde har mindst 5-6 Tdr. Hartkorn og det er 50-70 Tdr. Land; de fleste er nu udskiftede (her paa Askø fandt Udskiftningen først sted i 1832), men denne Fællesskabs-Ophævelse havde i Førstningen mange Fordomme imod sig, som nu til Dels er hævede, da Erfatingen har lært dem det bedre, thi nu holdes 8 å 10 Køer, da hver Mand har faaet sin egen Jord, og derimod faa, gode Heste, som forhen var usle, smaa og alt for mange til hvert Sted. - Bøndergaardene er smukke og velvedligeholdte, de overtræffer de fleste af de sjællandske. Og naar Øerne kun havde Skov eller Tørv, kunde de regnes blandt de særdeles gode, ja bedste i det østlige Danmark, men man har stor Mangel paa Ildebrændsel. Stran-dinger er sjældne; Fiskeriet drives ikke, som det kunde og burde, men Agerbrug og Indhegninger, endog med Sten-gærde, bør man berømme Øboerne for".

En Passus af denne Beskrivelse gælder ikke Askø: Udskiftningen den havde .....den lange Udsigter med. Vel ..... Askø i 1808, men ..... Tid (1815-22) vi..... i Fællesskab.

Den Degn og Skoleholder Løyet, som vi har set omtalt paa en af de forgaaende sider, ønskede i 1806 at fratæde sine Embeder og Indgik saa den 18. Maj en Pensionscontract med sin Efterfølger:

..... Løyet. Sogndegn paa Askø ..... en Aftale, hvorved jeg, Jørgen Hansen Løyet overlader, da jeg formedelst Alderdom og Sygelighed ej længer ser mig i Stand til at forrette Degne- og Skoleholder-Embedet paa Landet (Øen) til nævnte Andreas Thustrup, der overtager mit Degne- og Skoleholder-Embedet paa følgende Vilkaar; Indkomsterne er: Deputat af Nykøbing Amt-stue 16 Rdl., Degnekorn fra Fejø og Fæmø 3 Tdr. 1½ Skp. Rug og 3 Tdr. 1½ Skp. BYg, en Jord af Bøndernes, som de pløjer og harver o.s.v. plus Smaaredsel (som tidligere opgivet). Nu skal Jørgen Løyet med Hustru have Ophold og For-plejning hos den ny Mand plus 10 Rdl. aarlig, han skal ogsaa betale Skatter for den gamle. Naar de to gamle dør, da skal Thustrup give 80 Rdl. til Arvingerne, deraf 20 Rdl. til Begravelse. Bliver de gamle ikke tilfredse med Opholdet, skal de have 10 Rdl. plus 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg, 1 Td. Malt og 4 Faars og 1 Gaas's Æde.

Sognepræsten, Hr. Brøndsted, fik i 1806 Ordre til at opgive sit Kalds Indkomster, og det gjorde han den 18. Maj saaledes:

- 1) af Præstegaardens lille Avling kan foruden, hvad til Husbrug forbruges, ej sælges det allerringeste af nogen Slags Korn undtagen Hvede, hvoraf sælges omtrent 12 Tdr. til Middelpris 5 Rd. = 60 Rdl.
- 2) Tiendes Værdi, som for Tiden ydes i Kerven, kan anslaaes til 2 Rdl. pr. Td. H.K. Landets hele H.K. er 66 Tdr. å 2 Rdl. = 132 Rdl.
- 3) Offer og Accidenser aarlig = 30 Rdl.
- 4) Deputat Penge fra Stokkemark Sognekald, herfra gaar Enkepension 20 Rdl. = 50 Rdl.
- 5) Aarlig Refusions-Korn fra Nykøbing Amtstue, bestaaende af 4 Tdr. Rug til Middelpris 3 Rdl. og 4 Tdr. Byg å 2 Rdl. = 20 Rdl.
- 6) Refusionskorn af Bønderne bestaaende af 4 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg = 22 Rdl.
- 7) Kvægtiende, Paaskerente og anden Smaaredsels Værdi, 1 Rd. pr. Tdr. H.K. = 65 Rdl.

Ialt 379 Rdl.

Askø den 18. Maj 1806

G. J. Brøndsted."

Som man ser, er Præstens Gage tilsyneladende meget større end tidligere; men det betyder ikke, at han nu sad bedre i det, det var blot Pengenes Købeevne, der var forringet, og derfor fik han kun flere Rigsdaler at købe det samme for. Det samme Fænomen har vi jo kendt under Navn af Inflation (Opsvulmning) efter Verdenskrigen, og vi maa huske, at dengang havde Europa og vi med Krig Aar efter Aar. Hvis vi tager Præsteindtægterne fra 1813 nu med det samme, vil se det endnu kraftigere belyst:

1813:	1) Desputatkorn af Nykøbing Amtstue	314 Rdl. 5 Sk.
	2) Desputatkorn af Sognet	344 Rdl.
	3) Desputatkorn af Stokkemark	70 Rdl.
	4) Offer etc.	30 Rdl.



5) Præstegaardens Avling	960 Rdl.
6) Askø Sogns Tiender (Hvede):	<u>720 Rdl.</u>
	2438 Rdl. 5 Sk.

Der har ingen fattige meldt sig hverken i Fjor eller i Aar til Understøttelse. Den 11. Marts 1813 P. Daue."

Samtidig med HR. Brøndsted opgav den gamle Degn, Jørgen Hansen Løyet sine Indtægter den 9. April 1809:

- 1) Deputatpenge fra Nykøbing Amtstue: 12 Rdl. som Skoleholder. 4 Rdl. som Kirkesanger
- 2) Offer og Accidenser: 12 Rdl.
- 3) Af Beboerne til Skolebrænde: 8 Rdl. 4 Mark.
- 4) Fra Fejø og Fæmø Degne: 9 Rdl. 3 Mark 8 Sk. for Rug, 6 Rdl. 2 Mark. 4 Sk. for Byg.
- 5) Deputatkorn af Askø Bønder: 6 Rdl. 2 Mark 4 Sk. for Rug, 4 Rdl. 1 Mark 8 Sk. for Byg.
- 6) Paaske- og Allehelgensrente: 5 Rdl. 14 Sk. for smmaredsel.
- 7) Græsning til 2 Køer, 6 Faar og 2 Gæs: 3 Rdl. 2 Mark
- 8) Fourage: 4 Rdl.
- 9) Pløjeland, 3½ Tdr. L. af meget forskellig værdi

ialt 75 Rdl. 4 Mark 6 Sk.

Da Præsten paa Fejø, Hr. Kuhlmann, døde i 1807 (den 3. Juni), udviklede der sig en Strid mellem hans Enke og vor Præst, Hr. Brøndsted. Enken hed Engel Margrete Isaksen og var Datter af Konsul Isaksen i Christianssand i Norge, der var ingen Børn i Ægteskabet, men nu var stærkt ude efter Pengene. Hun døde paa Fejø mange Aaar efter den 24. Maj 1835. Hun bad Biskoppen om, at Naadensaaret først maatte begynde, naar Eftermanden blev udnævnt. - Biskoppen bestemte, at Hr. Brøndsted paa Askø skulde besørge Tjenesten saalænge, men denne vilde først have Besked af "En-gell Margrete, sal. Kulmanns", om hun vilde give ham 5 Rdl. om Ugen derfor. Hun svarede ham ikke, saa han foretog sig intet, og Fejø Embedsforretninger dyngede sig op. Der blev ikke holdt Gudstjeneste, foretaget Daab etc. i hele 8 Uger. Hr. Brøndsted skrev til Bispemanden derom: -- "Da jeg imidlertid temmeligt sikkert ved, at adskillige Menigheder knur-rer i Løndom over denne Tilsidesættelse, og Madame Kuhlmann skal have i Sinde i et halvt Aars Tid at opdygne For-retningerne, saa vil Deres Højærværdighed, sikkert føle det lumpne og nedrige i en saadan Præsteembedets vilkaarlige Behandling af Madame Kuhlmann levende nok til at finde en passende Erindring til Madamen nødvendig for i det mindste at værdige baade Provsten og mig Svar paa, om hun ved mig eller anden vil lade Embedet forsvarligen besør-ge. -- Med den mest uindskrænkede Højagtelse og Hengivenhed er jeg Deres Højærværdigheds underdanige Brønd-sted. - Jeg gør Regning paa, at Deres Højærværdighed som en Mand af human Tænkemaade ej gør nogen for mig ska-delig Brug af disse Underretninger, da jeg gerne lever i Fred med den samfulde Jord, men dog paa den anden Side til-staar, jeg ej kan tilbage holde min Harm, naar jeg ser noget, der ligner Haan eller Ligegyldighed mod Menneskets hul-deste Ledsagerinde, Religionen, og den vigtigste Organ for det sanselige Menneske, den offentlige Gudstjeneste." -

Bispen tilskrev Enken paa Fejø. Hun svarede, at hun fandt Hr. Brøndsteds Honorarforskrift - 5 Rdl. per Uge - "Upasselig", og hun meddelte, at hendes Mands Brodersøn, som var theologisk kandidat og boede hos hende, prædi-kede om Søndagen, og hun vilde nu gerne have ham til at besørge alle Embedets Forretninger.

Efter hvad vi tidligere har læst om Hr. Brøndsteds følelser over for sine Omgivelser her paa Askø, kan vi forstaa, at han i 1807 søgte et andet Embede (Krummerup og Fuglebjerg Sogne paa Sjælland). Han bad sin laalandske Biskop, Boisen - Laaland-Falsters Stift var bleven oprettet i 1804 - om en Anbefaling, og den fik han: "Med samme Overbevisning, hvormed jeg allerede een Gang allerunderdanigst har anbefalet Supplikanten (Ansøgeren) til Deres Kongelige Majestæts Naade, vover jeg atter at tale hans Sag. Han vedbliver at være den nidkære og flittige Mand, hvor-paa han har givet mig flere gentagne Prøver. Han har i Kirken prædiket og katekiseret for mig; begge Forretninger har han udført med saadant Held, at jeg tør haabe, at han i blidere kaar, mindre nedtrykt af Næringssorger og mere opmun-tret ved Omgang med kultiverede Mennesker vil stifte megen Nytte. - Da han nu i 7 Aar i en Stilling, som ingenlunde er opmuntrende, troligen har passet sit Embede, da han ikke uden Modstand har været ufortrøden i at fremme Skole-væsenet paa sin Ø, da han med rosværidg Interesse har udvidet sine praktiske Kundskaber", saa anbefaler Biskoppen ham til Embedet, som han ikke fik.

Den 2. Januar 1808 sendte Hr. Brøndsted et meget bekymret Brev til sin Biskop om en ung Fyr, der viste sig at være Fader til et "uægte" født Barn her paa Askø: "En saare ubehagelig Tildragelse har i disse Dage mødt mig i mit Embede, Deres Højærværdigheds bekendte exemplariske Iver indgyder mig Tillid nok til at raadsørge Deres Høj-ærværdighed i et Tilfælde, som aldrig før er, og gid aldrig tiere skulde indkalde i min Praxis. Sagen er denne: En af mi-ne Konfirmander, navnlig Peder Nielsen, en Dreng med forresten opvakt Hoved, god Christendoms-kundskab, god Fær-dighed i Regning og Skrivning, et hidindtil ulasteligt Levned, er af Fruentimmeret Elisabeth Jørgensdatter navngivet som den der har haft utilladelig Omgang med hende; i mine Medhjælpers Overværelse har hun opgivet dette, og Dren-gen har ej vovet at nægte det.

Jeg har tilladt Drengen at være til Stede og deltage i den Forberedelse, jeg giver de øvrige Konfirmations-børn". Nu vil Præsten gerne vide, hvad Bispen Bestemmer. "Jeg bør ej undlade at melde, at ovennævnte "Qvinde-menneske" er frugtsommeligt ved bemeldte Peder Nielsen og troer at skulle barsle om 4 á 6 Uger, at han er Barnefader, da hun ej har plejet Omgang med nogen anden mandsperson

end Ham".

At der var Krig i vore Farvande - med England i 1807 til 1814 - faar vi et lille Tegn paa ved en Notits, Ting-bogen for den 10. November 1808 indeholder: "Sognefogeden Rasmus Rasmussen blev tiltalt, fordi han havde ladet henligge et Cirkulære om Lys og ikke sendt det til Fæmø". Det gik ud paa, at ingen maatte have Lys i de Værelser, som vendte ud til Stranden, uden at have Forhæng for, saa at Lyset kan af fjendtlige Skibe ses". Han undskyldte sig med, at han var ny i Embedet, og troede, at Skrivelsen havde været paa Fæmø. Han kom dog til at betale 2 Rdl. i Bøde til Fat-tiggassen.

Ogsaa i Anledning af Krigen, som drog saa mange Mænd bort fra Hjemmet, skrev Kongen (Kronprins Frederik - den Sjette):

"Medens Fædrelandets Forsvar kalder de vaabendytige Landboere af Mandskønnet fra deres Hjemstavn og vanlige Jordbrugerarbejde, er det af største Vigtighed for det Almene, at Kvindekønnet fordobler sin Flid og med over-ordentlig Anstrengelse deltager i Markarbejde. Man kan vente saadan Anstrengelse af Hustruen, der er omhyggelig for sin Mands Velfærd, af Manden, der stræber for sine Børns Lykke, af Datteren, der føler sine Pligter; men man bør og vente, at Fædrelandets Røst vil kunne fremkalde den almindelige Pligtfølelse hos alle, der ej umiddelbar kan værges om Fædrelandet, at de i det mindste middelbar vil stræbe efter at bidrage til dets Forsvar og Frelse.

Som Belønning skal der indberettes til Kancelliet Navnene paa de Landbo-Fruentimmer, der særdeles udmærker sig ved Flid og Anstrengelse i Markarbejde, hvilke vi allernaadigst vil ansee ved fortjent Sædernes Udmærkelse".

Forestaaende kongelige Resolution haver Sognefogederne paa Fejø, Femø og Askø at bekendtgøre for Beboerne hver i sit Distrikt og bringe til almindelig Kendskab iblandt Kvindekønnet, ligesom det og bør tilmeldes mig om noget Fruentimmer fortrinlig udmærker sig ved Huslighed, Flid og Duelighed.

FEjø den 3. September 1808,

Montagne, Birkedommer".

"Forkyndt for Beboerne paa Askø den 20. September 1808, vedstaar Rasmus Rasmussen Meltoft."

I Krigens Tid laa her ogsaa Soldater, som skulde bispises af Bønderne. Den 31. Maj 1811 blev det noteret, at der det Aar havde været 1 Officer og 9 Mand af "Jydske Infanteriregiment"; de havde kostet 11 Rdl. 84 Sk. i Kost.

Men det havde man vel Raad til at ofre, naar det var heldigt, som Rhodes Bog om Laaland fortæller, at "I Aaret 1811 døde det sidste Fattiglem paa Askø, og siden har ingen faaet offentlig Understøttelse, naar undtages en Degn, der havde 13 Børn.

Bispen var ved sin Visitats her den 16. Juni 1811 meget utilfreds med Skolelæreren, han skrev i sin Visi-tatsbog: "Skolelæreren er Madsen, uduelig til Skolehold, han afgaar med Pension, og en Seminarist her fra Seminariet, venter jeg, skal vorde i hans Sted ansat. Hans Ungdoms (Børnenes) ringe Kundskaber vidnede om Mandens Udue-lighed."

Fra disse Aar foreligger en udateret Skrivelse fra Præsten paa Fejø, Hr. Kirchheiner til Birkedommer Mon-tagne om Postbesørge: med Nutidens Postgang for Øje er det pudsigt at se, hvad man dengang betragtede som et stort Fremskridt: Breve til og fra Øerne skulde gaa over Fejø; det var Færgemanden, Niels Iversen i Vesterby, som skulde være Postmand. Der siges: "Da Hr. Provst Kirchheiner paa Fejø har paataget sig at modtage de her paa Øerne afgaaende og hertil ankommende Breve, haver Postbudet hos Hr. Provsten ugentlig hver Søndag Aften at modtage de afgaaende Breve med videre. Mandag Morgen afgaard Postbudet over Vandet med Brevene og leverer samme til Hr. Kancelli- raad Olsen i Vestenborg, som er villig til at befordre dem til Maribo Posthus; af ham modtger Postbudet de med Posten

ankommende Breve til Fejø, og naar det saa betimelig afgaar fra Fejø, at det samme kan komme tilbage, kan Brevene leveres til Hr. Provsten paa Fejø som da vidersender dem." Det skulde Postbudet Iversen have 60 Rdl. om Aaret for.

Paa Askø var Bønderne saa konservative, at de endnu i 1817 ikke havde foretaget den Udskiftning, der forlængst var sket andensteds. Efterfølgende Kontrakt om Græsning af Kreaturer melder derom (3. Maj 1817):

"Da det ej alene er nødvendigt, nyttigt, men og højst nødvendigt, saalænge vore Jorder ikke af Fællesskabet er udskiftede, at fastsætte saavel, hvad hele som halve Gaardmænd som Husmænd maa holde af Kreaturer paa Græsningen, har vi undertegnede Gaardmænd paa Askø tillige med nuværende Sognepræst, Hr. Gunst (Nr. 23 i Præsteræk-ken) indgaaet følgende Forening og med fælles Samtykke en saadan Ligning

1) At enhver hel Gaardmand maa til sin Avlings Brug have paa Græsning 6 stk. Bæster og hver halv Gaard 4 Stk., imod han af det ene Bæst svarer aarlig i Græsleje 2 Rigsbankdaler ny Værdi, og han har i Stedet for en Hest her paa Græsningen et Nød (Ungkvæg) til 3 Aar (mod forbermedte 2 Rbdrls Erlæggelse).

2) Af Kvæg maa en hel Gaardmand have 4 Stk. og enhver halv Gaardmand 2 Stk.

3) Faar maa en hel Gaardmand have 12 Stk. og en Væder og en halv Gaardmand 6 Stk. og en Væder.

4) Af Svin holder en hel Gaard 4 Stk. og en halv Gaard 2 Stk.

5) Af Gæs maa en hel Gaard holde 4 Skt. og en Gase og en halv Gaard 2 Stk. og en Gase.

I Henseende til Husmænds Kreaturer er bestemt, at en Husmand maa have 2 Faar paa Græsningen imod for hvert at betale i Græsleje 2 Mark 11 Sk. og for en Gaas ligesaa 2 Mark, for et Svin 8 Sk.

Videre blev vedtaget, at dersom Sognepræsten skulde ville tillægge flere Kreaturer, end ved forestaaende Ligning er bestemt, da

nyder han og noget af Græsskatten. Degnen maa have alt i Ligning med en halv Gaard paa Lan-det (Øen), Heste undtagen.

Endelig blev vedtaget, at ingen maa tage Kreaturer paa Græs for nogen, ligesaa og, at i alt, hvad Ejerlaugets Folk angaar i Mark og By, skal bestemmes efter de fleste Stemmer og kan ikke af een eller to Kuldkastes. Hvad Tøjringen angaar, maa de tøjre ud til Bullekær indtil videre.

Askø den 3. Maj 1817. C.D.Gunst, Sognepræst paa ASkø, - Rasmus Rasmussen Meltoft, Niels Christophersen Lund, Niels Hansen Peder Jørgensen, Christian Jensen, Hans Jensen, Peder Nielsen, Jens Pedersen, Peder Jensen, Jens Hansen Væver, Giert Pedersen, Jens Nielsen, Rasmus Jørgensen Lok, Hans Jensen Løgett, Ole Jensen Løgett."

Nu skal vi atter læse om vor Præsts Fattigodmsklager, det er den Hr. Gunst, som har medunderskrevet oven-staaende Akkord om Græsning. Den 14. januar 1817 skrev han til Birkedommeren paa Øerne, Hr. Montagne paa Fejø, med hvem han synes at have staaet paa en god Fod i Modsætning til Hr. Brøndsted, vi tidligere har læst om: "Naar jeg først faar sagt Dem med ædle Hustrue inderlig Tak for Deres Lykønskning til mig og ligeledes lykønsket Dem et glædeligt og lykosaligt Nytaar med flere paafølgende, giver jeg mig den Frihed efter Løfte at sende en Tønde Hvede, en

Tønde Rug og to Tønder Byg. Ligesaasart jeg fra en Forkølelse kommer mig, jeg i disse 11 Dage har været gæstet af, skal jeg til Fejø, og da jeg ved, at De altid har haft en sand Interesse for mit og mines Vel, tvivler jeg ikke paa, at vi ved mundtlig Samtale og Deres imod mig og mine udviste Overbærelse og Skaanelse (han skyldte ham Penge) vist vil have den Godhed at ordne vores Mellemværende saaledes, at jeg som hos mine fornemmeligste Kreditorer haver erholdt en glædelig Udsættelse til mine bedre Dage, ogsaa hos Dem maatte finde kærlighedsindet Iver for mig, som De i næsten 8 Aar har bevist mig, Min Kone og samtlige Familie udbeder sig Deres Kones Venskab, hvormed jeg tegner mig

Deres meget forbundne

Askø Præstegaard den 14. januar 1817 P.D. (Peter Daniel) Gunst."

Næsten samtidig - den 20. Januar 1817 - skrev Hr. Gunst saaledes til Biskop Boisen:

"Høiædle, høiærværdige Hr. Biskop! Høiædle Ridder! -- For Deres Højærværdigheds ædelmodige og ud-mærkede Godhed imod mig takker jeg herved paa det forbindligste; mit Ønske skal stedse være at gøre mig værdig den Tjenstberedvillighed, hvorpaa jeg har haft de umiskendeligste Prøver. - Allerede den 29. December modtog jeg en Skrivelse, dateret den 11. December s.A. fra en af mine sjællandske Venner, at Summen, jeg behøvede til Terminen, var vedkommende foreslaaet, og mit Svar skulde blot oppebies, da skulde Udbetalingen finde Sted. Svar fra mig er afgaaet 4. Januar d.A. - Saaledes havde jeg den Glæde i min store Trang at finde, flere Venner tog Del i min Skæbne og hjalp mig ud af den største Forlegenhed, jeg i min Tid har været i. Ædelmodige! Dem saa jeg med den største Lyst og Villighed paa første Vink at ville have hjulpet mig - hav Tak for det, De gjorde for mig! formedelst det indløbne, saasom jeg paa et andet Sted er bleven hjulpet, og Sejladsen fra Øen stedse blev besværligere, haft den Ære at besøge. Ligesaa snart det bliver mig muligt at komme fra Landet, skal jeg gøre Ham saavel som Deres Højærværdighed min pligtskyldige Opvartning og forsikre Dem om den inderlige Hengivenhed, jeg stedse skal have for Dem som Deres Højærværdigheds højest forbundne.

Askø Præstegaard den 20. januar 1817 P.D.Gunst."

I sin bestandige Pungenød vilde Hr. Gunst i 1819 foretage en Rejse til København for at ansøge Sjællands Bisp om et andet og mere indbringende Embede samt for at se at faa Forældrene til at spæde til. Han skrev til Bispem om Rejsetilladelse den 17. September: "Dersom det maatte være mig tilladt, ønskede jeg om nogen Tid, naar jeg faar ordnet mine Sager, og en passende Skibslejlighed findes, at foretage en Rejse paa nogle Uger til min Fødeby Køben-havn.

Min Befordring til et mere indbringende Levebrød end dette usle Askø foranlediger dels Rejsen, som og mine gamle Forældre, jeg saa gerne endnu en Gang gad set, og som maaske kunde hjælpe mig med et og andet, jeg mangler, og hvormed jeg skal modtage en mørk Vinter. - Jeg henlever med udmærket højagtelse for Deres Højærværdighed med højestærede Familie.

Deres Højærværdigheds ærbødige og bestandige hengivne. Peder Daniel Gunst":

Først 3 Aar efter, i November fik han det længe eftertragtede bedre Levebrød; dette ovenstaaende er det sidste Brev, vi har fra hans Haand.

Da Hr. Gunst i 1822 var flyttet herfra, kom her forespørgsel om Sognekaldets Indkomster, og hr. Boie paa Fejø besvarede den:

A. Indtægter:

- 1) af Sogn.....erholder Sognepræsten betalt fra .....Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg efter Kapital..... og af sognets Beboere in natura 4 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg.
- 2) Af Sognets tiendeydende Hartkorn, 65 Tdr., som aarligen kan indbringe omtrent 5 Tdr. Rug, 10 Tdr. Hvede og ..... Tdr. Byg.
- 3) Kvægtiende og smaaredsel kan anslaas til 30 Rdl. aarligen
- 4) Offer og ..... til 30 Rdl. Sedler og Tegn (Nødpenge)
- 5) Betales til Embedet aarligen 70 Rdl. Sølv af Stokkemark Kald.
- 6) Til Præstegaarden er henlagt 6 Tdr. HK (som har omtrent 50 Tdr. land Jord) ej udskiftet af Fællesskabet, alt er ikke saa indbringende, som det kunde være.

B. Udgifter:

Paa Embedet hviler en Enkepension af 20 Rdl. Sølv. Embedet er fri for de kongelige Skatter, men Renter til Rigsbanken er hidtil svaret deraf med 20 Rdl. Sedler"

Den næste Præst, Hr. Johan Severin Steenstrup var ogsaa en fattig Mand; vi har en Klage fra ham fra den 25. Juli 1826: "I stedet for Penge giver jeg mig den underdanige Frihed at oversende Deres Højærværdighed indlagte Ansøgning til det kongelige Kancelli til Deres Højærværdigheds gunstige Paategning. Jeg vil ikke trætte D.H. med over-flødige Klagesange; mit Kalds Usselhed er Dem dertil alt for tilfulde bekendt. Jeg anbefaler mig desaaarsag blot D.H.s Yndest og Bevaagenhed. Askø, den 25. Juli 1826 J. Steenstrup."

Vor Bekendt, forrige Sognepræst, Hr. Gunst, var kommet som Præst til Skallerup i Jylland, men stærke Pengebaand bandt ham endnu til vor Birkedommer Montagne. Af et Brev, han sendte denne den 15. November 1824, anføres; han skriver om sin gamle, endnu ikke betalte Gæld og om de slette Tider: "Jeg med Familie lever meget vel og ønsker, at De med Deres gode Kone maa ligeledes nyde Held i det nye Aar. Gud velsigne Dem for alt godt, De har be-vist mig og mine. De erindres stedse med Taknemmelighed af Deres P. Gunst" - Og den 2. Februar 1827 skriver han til samme Kreditor: -- "Med Posten sendes Dem 25 Rdl. Sedler hosfølgende. Jeg haaber, de med de andre vorder afskre-vet paa Obligationen. Om nogle Postdage erholder De en fuldstændigere Skrivelse fra mig. Hils Deres gode Kone og enhver, som synder.

Skallerup Præstegaard, d. 2. Febr. 1827. Deres ven

P. Gunst."

Den 10. Juli 1828 var Lynet slaaet ned i et Hus paa Askø uden at tænde. "Gaardmand Jens Pedersen Degn forklarede for Retten, at han den 10. Juli om Eftermiddagen Kl. 3 hørte, at Lynilden skulle være slaget ned hos Hus-mand Ole Olsen Skov. Han og Møller Pedersen gik straks derhen og modtoges af en stærk Røg, som var svovflugten-de, men saa, at Huset var ikke antændt, derimod havde Lynilden ituslaget Skorstenspiiben, revnet Skorstenen og Søn-derslaget et Vindue, 5 Lægter og en Dør. Sognefoged Rasmus Rasmussen Meltoft og Gaardmand Peder Nielsen reg-nede Skaden til 12 Rdl. Sedler".

Naturligvis kunde det ske, at en Mand fornærmede en anden, men der blev aldrig nogen Proces ud deraf, man enedes og undskyldte. Saaledes gik det ogsaa den 22. Maj 1829, da "Husmand Peder Andersen klagede over Gaardmand Giert Pedersen, der skal have brugt fornærmelige Udladelser mod ham samt overfaldt ham. Giert Pedersen udtalte, at hvad Udtryk han har brugt mod Peder Andersen, er sagt af Hidsighed og uden Grund, Hvor efter han gen-kalder disse saaledes, at de ikke skal være ham til Fornærmelse paa Navn og Rygte. Han anbød tillige for sin Forseelse at betale en Mulkt af 4 Mark til Askø Sogne Fattige samt denne Sags Omkostninger. Dermed var Peder Andersen til-freds, og blev Sagen i Mindelighed afgjort".

Askøboerne skal tidligere have været let kendelige.

De var temmelig mørke af Lød med et ejendommeligt blødt, kruset Haar. Naar man traf dem udenfor Øen, saa man dem gerne komme gaaende med en stor rødmalet Træsæske af en Form, som alle paa Askø havde, en Snedker paa Øen var Mester for dem - det var Madkassen, de bar i Haanden, en Sæk havde de under Armen. Skulde de købe Gris, kom den i Sækken sigesom andre Varer, de Købte.

Her ender Rækken af de smaa meddelelser, der er komne denne Bogs Forfatter for Øre. Aarene efter 1830 kan ikke egentlig betegnes som de "Svundne Tider", Titelbladet nævnet.

Kun skal der anføres en Beretning om Askø Pastorat fra 1833, som giver gode Oplysninger, bl.a. om det sene Tidspunkt for Udskiftningen:

"Alle Gaardbruger er Selvejere: Askø er den frugtbareste af Øerne. Jorden er først udskiftet i 1832.

Kirken: Forgylldningen paa den lueforgyltde Altertavle er, skønt over 300 Aar gammel, endnu som ny. Det var ønske-ligt, at denne Tavle blev taget under særdeles Beskyttelse (man ser Maria med Barnet i Midten). Kirken her ejes lige-som den paa Fejø af Sognemændene og er meget vel vedligeholdt. Præstegaarden er ret smuk og god. Der ligger 40 Tdr. Land til den, Kaldet har i Korntiender af Sognet 13 Tdr. havre. Af Nykøbing Amtstue har det 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg og af Kongetienden 4 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg. I Smaaredsel in natura, i Offer og Accidenser: 35 - 40 Rdl.

og 70 Rdl af Stokkemarke Sognekald. Kaldet er forundt særdeles Lettelse i Skatten.

Der er 24 - 30 Skolebørn i den lille Skolebygning.

Degnen har største Andele i Befolkningen med sine 13 Børn.

Fra 1811, da det sidste Fattiglem døde, var der til 1825 intet Fattiglem, ej heller havde nogen meldt sig trængende. Kun Degnen har faaet nogen Hjælp af Fattigkassen".

Tillige en Supplerende Beretning om Askø Fattigvæsen i 1844:

"Askø Fattigvæsen ejer en Kapital paa 165 Rdl. 84 Skilling. Af disse indestaar de 93 Rdl. 52 Sk. mod 2den Prioritet i Mads

Larsens Gaard paa Fæmø. Førstnævnte Kapital var oprindelig 170 Rdl. Dansk Courant, men blev ifølge Forordning af 5. Jan 1813 omskrevet til dens nuværende Beløb. Om den Oprindelse vides ingen Besked, da intet Gavebrev eller Fundats forefindes - Sidstnævnte mindre Sum tilfaldt Fattigvæsenet med Almissemødet Ole Olesen Skovs Død 1830 (ham har vi lige læst om), der selv havde erholdt den. Askø Fattigkommission har Bestyrelsen."

De ældste Beboernavne, nogen nulevende kan huske, er: Rasmus Lok, Niels Lund, Jens Nielsen, Geert Pedersen, Hans Jensen, Christian Jensen, Hans Nakskov.

Af Stednavne, som endnu benyttes, nævnes følgende: Konemader (konemad) - Mader betyder "fugtig Eng") - Klokkeholm, Resbæk, Sundsøre, Tørnekuk, Latesled, Toften, Møllebanken, Kvæghjørnet, Bondegaardsmøddingen, Mellemmarken, Latofte og Østerhoved, alle paa Askø.

Paa Lilleø: Vejlebanken, Svalekling, Piersmark, Mellemmark, Rødklintsbanke, Fladevig og Draget (eller Drale).

#### Mændenes Navne i 1808:

Nr. 1	Præsteembedet:	394390
Nr. 2	Degneembedet	59380
Nr. 3	Hans Jensen	428490
Nr. 4	Hans Hansen	374270
Nr. 5a	Hans Jensen	159020
Nr. 5c	Jens Hansen Væver	142100
Nr. 6a	Jens Hansen Væver	269130
Nr. 7	Hans Nielsen	283240
Nr. 8	Ole Jensen	460000
Nr. 9	Peder Jensen Degn	125780
Nr. 10	Jens Nielsen	237860
Nr. 11a	Christian Jensen	151990
Nr. 11c	Hans Hansen	172060
Nr. 12	Geert Pedersen	270820
Nr. 13	Rasmus Lock	476150
Nr. 14	Niels Lund	223290
Nr. 15	Peder Jørgensen (Løye)	121660

#### Mændene fra Matrikuleringen i Tiden mellem 1815 - 22

Præsten: Hr. Gunst

Degnen: Thulstrup

Gaardmændene:

Niels Hansen  
Jørgen Lock  
Niels Andersen  
Niels Christophersen  
Rasmus Rasmussen  
Giert Pedersen  
Jens Hansen Madsen  
og Peder Jørgensen Løye  
Jens Nielsen  
Peder Jensen  
Hans Løyet  
Hans Jensen  
Jens Hansen Wæver  
Peder Wæver  
Jens Pedersen

Husmændene:

Jørgen Andersen  
Jeppe Andersens Enke  
Rasmus Nielsen  
Giert Jensen  
Ole Skov  
Peder Sørensen  
Hans Jørgensen  
Jens Pedersen  
Giert Giertsen

Der staar i Protokollen: "Beboerne bruger Jorderne i Fællesskab".